

SURİYELİ GÖÇMEN EMEĞİ

İstanbul Tekstil Sektörü Araştırması

Ertan EROL / Ayla Ezgi AKYOL / Cemal SALMAN
Ezgi PINAR / İpek GÜMÜŞCAN / Kıvanç Yiğit MISIRLI
Mustafa KAHVECİ / Pedriye MUTLU

BİRLEŞİK METAL-İŞ

Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’de Emek Piyasasına Dahil Olma Süreçleri ve Etkileri: İstanbul Tekstil Sektörü Örneği

**Ertan EROL / Ayla Ezgi AKYOL / Cemal SALMAN/
Ezgi PINAR/ İpek GÜMÜŞCAN / Kıvanç Yiğit MISIRLI /
Mustafa KAHVECİ/ Pedriye MUTLU**

BİRLEŞİK METAL-İŞ

BİRLEŞİK METAL-İŞ YAYINLARI

Bostancı Mah. E 80 Yanyol Cad. No.2 34744 Bostancı-İSTANBUL

Tel: (0216) 380 85 90 Faks: (0216) 373 65 02

Teknik Hazırlık: Birleşik Metal-İş

Kapak Fotoğrafi: Sema Salman

Baskı: Başka Serigrafi Baskı ve Reklam Hizmetleri

No: 01 / Haziran 2017

PROJE EKİBİ

Ertan EROL

Doktorasını 2013 yılında 'Capitalist Spatiality in the Periphery: Regional Integration Projects in Mexico and Turkey' başlıklı tezi ile Nottingham Üniversitesi'nden almıştır. Halen İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda Yardımcı Doçent olarak görev yapmaktadır. Çalışma alanları, Latin Amerika'da devlet ve toplumsal hareketler konularında yoğunlaşmaktadır.

Ayla Ezgi AKYOL

Lisans eğitimini Galatasaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi Bölümünde tamamladı. Yüksek lisans eğitimini, Ortadağı Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde "Apprentices and Class Culture: The Case of Apparel and Metalworking Workers in Istanbul" başlıklı tezi ile tamamladı. Doktora çalışmasını, araştırma görevlisi olarak çalıştığı, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde sürdürmekte ve Türkiye'de sınıf oluşumu ve devlet konularında çalışmaktadır.

Cemal SALMAN

Ankara-Gazi Üniversitesi'nde Kamu Yönetimi lisans derecesinin ardından Siyaset ve Sosyal Bilimler alanında yüksek lisans derecesini aldı. 2005-2011 yılları arasında İŞKUR'da Strateji Geliştirme ve İşletmelerde Eğitim birimlerinde çalıştı; bu süreçte, 2006 yılında iki ay süreyle Hindistan'da İşgücü Verimliliği, 2009-2010 yıllarında da 8 ay süreyle İngiltere'de Kamu İstihdam Kurumları üstüne çalışmalar yaptı. 2011 yılından bu yana İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. 2015 yılında İstanbul Üniversitesi'nde "Göç ve Kentleşme Sürecinde Alevi Kimliğinin Kültürel-Siyasal Dönüşümü" başlıklı teziyle doktora derecesini aldı. Akademik alanda mekân kuramı ve sosyolojisi, kentleşme, kentsel siyaset, kültür-kimlik çalışmaları ve Alevi kimliği konularıyla; özel olarak da siyasi edebiyat, şiir ve sinemayla ilgilenmektedir.

Ezgi PINAR

2006 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü mezunudur. 2009 yılında aynı üniversitede "Working Class Formation in The Democrat Party Period: Evaluating Class Consciousness through Trade Unions' Journals" adlı yüksek lisans tezini yazmış ve 2016 yılında da İstanbul Üniversitesi'nde "Türkiye'de İşgücünün Yönetimi Sorunu: Mesleki Eğitim Politikalarına Devlet-Sermaye İlişkileri Açısından Bakmak" adlı tezi ile doktorasını tamamlamıştır. 2007-2009 yılında Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Genel Merkezinde basın danışmanı; 2009-2012 yılları arasında ODTÜ SBKY'de ve 2012-2016 yılları arasında İstanbul Üniversitesi, SBF, Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Çalışma alanlarını devlet teorileri ile siyaset ve yönetim oluşturmaktadır.

İpek GÜMÜŞCAN

Dokuz Eylül Üniversitesi İngilizce İktisat Bölümü'nde lisansını (2009), Uppsala Üniversitesi Ekonomi ve İşletme Bölümü'nde ise yüksek lisansını (2011) tamamlamıştır. Halen İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Doktora programında öğrenciliği devam etmekte olup, Davranışsal İktisat alanında tezini hazırlamaktadır. Nisan, 2013-Temmuz, 2014 arasında TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Destek grubu tarafından finanse edilen 'Kamu Politikaları, Yerel Yönetimler, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Kadın Dostu Kentler, Türkiye Örneği' projesinde 15 ay boyunca proje bursiyeri olarak çalışmıştır. Aynı zamanda Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü İktisat Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak 2011 yılından beri görev yapmakta olup, çalışma alanları mikroiktisat ve kamu ekonomisidir.

Kıvanç Yiğit MISIRLI

Lisans eğitimini Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamış ve Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünden “1948 Economic Congress of Turkey: Political re-organization of the merchants” başlıklı tezi ile yüksek lisans diplomasını almıştır. Halen İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmakta ve doktora çalışmalarına devam etmektedir. Türkiye Siyaseti alanında çalışmaktadır.

Mustafa KAHVECİ

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İngilizce İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde “Finansallaşma ve Ekonomik Kriz İlişkisi Bağlamında 2008 Krizinin incelenmesi” yüksek lisans tezini Doç. Dr. Murat Birdal'ın danışmanlığında tamamladı. Aynı zamanda araştırma görevlisi olarak çalıştığı İstanbul Üniversitesinde doktora çalışmasını sürdürmektedir. Konut piyasası ve emek piyasası alanlarında çalışmalarına devam etmektedir.

Pedriye MUTLU

Lisans eğitimini Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde, yüksek lisans eğitimini ise “A Reading of Law and Power through Marx, Schmitt and Foucault” başlıklı tezi ile Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlamıştır. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde 2012'den beri araştırma görevlisi olarak çalışmakta olup, doktora eğitimine de aynı üniversitede devam etmektedir. Afrika Çalışmaları alanında Yeni Bölgeselcilik ve sınır çalışmaktadır.

İçindekiler

Kısaltmalar Listesi	6
Özet	7
ÖNSÖZ	8
1. Giriş	10
Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’deki Hukuki Statüleri	12
Suriyeli Göçünün Türkiye Emek Piyasasına ve Ekonomisine Etkisi	15
Tekstil Sektörünün Yapısı	16
Yöntem	17
İlgili Literatür	21
2 Örneklem Geneline İlişkin Demografik Bilgiler	31
Örneklem Ülkeleri ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	31
Cinsiyete ve Yaş Gruplarına Göre Dağılım	32
Doğum Yeri Dağılımı	33
Eğitim Düzeyi	33
Hâlihazırdaki İşyerinde Çalışma Süresi	34
Toplam Çalışma Süresi	35
Medeni Durum	35
Çocuk Sayısı	36
Ailede Görüşmeci Dışında Çalışan	37
Oturlan Konutun Durumu	39
İstanbul’da İkamet Süresi	40
Etnik Köken ve İnanç Kimliği	40
İnanç Kimliği	41
3. Suriyeli İşçilerin Göç Ve Türkiye’ye Yerleşme Süreçleri	42
Sığınmacıların Türkiye’de İlk Yerleştiği Şehir	42
İstanbul’da Yaşadıkları Süre	43
Ülkesinden Ayrılma Nedeni	43
Diğer Aile Bireylerinin Durumu	44
Türkiye’de Barınma/Kamp Deneyimi	47
Dil ve İletişim Yeterlilikleri	49
Temel Hizmetlere Erişim	50
4. Tekstil Sektöründe Çalışma ve İşyeri Koşulları	53
Ortalama Ücret ve Genel Ücret Düzeyleri	53
Hane Geliri	55
Vasfı Durumuna Göre Çalışanlar	56

İşyerine Ulaşım	57
Çalışma Saatleri/Süresi	58
Sigortalılık Durumu ve Sigorta Şartları	59
Ücret Alma Biçimi ve Ücret Periyodu	60
İş Bulma Kanalları	61
Sektörel Deneyim	62
İşsizlik Deneyimi	63
İkinci (Ek) İş	65
İşyeri/Çalışma Koşulları	65
Hane Ekonomisi	71
Kira Giderleri	71
Borçluluk	71
Kredi Kartı Kullanımı	72
Meslek Memnuniyeti ve Aktarımı	73
Birlikte Çalışma Deneyimi	74
Suriye’de Çalışma Deneyimi ve Şartları	75
5. Tekstil İşçilerinin İş Yaşamı Deneyimi	76
Olumsuz Deneyimler	76
İş Arama Sürecinde Ayrımcılık	78
İşyerinde Ayrımcılık	78
6. Suriyeli İşçilerin Türkiye Emek Piyasasına Etkisine Dair Algı	83
İş Bulmada Farklılık	83
Daha Düşük Ücretle Çalışma Algısı	85
Ucuz İşgücü Tercihi Algısı	87
Kiralarda Farklılık	87
Genel Ücretler Düzeyini Düşürme	88
Üretkenlik Karşılaştırması	88
Ülke Ekonomisine Olumsuz Etki	89
Çalışma Ortamında/İlişkilerinde Değişim	90
Ayrımcılık Algısı	90
Yardımlaşma Durumu	91
Suriyelilerin Çalışma Ortamına Genel Etkisi	91
7. Suriyeli Sığınmacı/İşçilerin Mevcut Durumuna ve Geleceğine Yönelik Görüşler	95
8. SONUÇ	99

Kısaltmalar Listesi

ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM: Birleşmiş Milletler
BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ICRC: International Committee of the Red Cross
ILO: International Labor Organization
İTKİB: İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri
OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development
STK: Sivil Toplum Kuruluşu
SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu
TİSK: Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu
UNHRC: United Nations Human Rights Council
YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Özet

Bu çalışmada, Suriye’deki iç savaş sonrası ülkemize göç ederek geçici korunma statüsünde yaşamakta olan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarının İstanbul ölçeğinde tekstil işkolu kapsamında işgücü/emek piyasasına dâhil olma süreçleri, iş bulma kanalları, ücretleri ve çalışma deneyimleri değerlendirilmektedir. Suriye’deki çatışma ortamının 2012’den itibaren yoğunlaşması ile ülkemizdeki Suriyeli sığınmacı nüfusu 2,7 milyona ulaşmışken bu nüfusun beşte birinden fazlası İstanbul ilinde bulunmaktadır. Bu bağlamda, ülkemizde bulunan çalışma çağındaki Suriyeli bireylerin farklı sektörlerde emek piyasasına katılarak önemli bir etki yarattıklarını tahmin etmek mümkündür. Çalışmada İstanbul’un tekstil sektörünün en yoğun olduğu ilçelerde Türkiyeli ve Suriyeli 600 işçi ile anket yapılmıştır. Anket uygulamasıyla adı geçen ölçek ve işkolunda Suriyeli işçilerin emek piyasasına katılmasının etkilerini aydınlatacak bir veri setinin oluşturulması sağlanmıştır. Bu çalışma ile elde edilen bulgular sayesinde, Suriyeli işçilerin İstanbul ölçeğindeki tekstil işkolunu kapsayan emek piyasasına olan etkilerine dair geniş çerçeveli bir analiz yapılması mümkün olacaktır.

Abstract

In this study, the integration processes of the Syrian Arab Republic citizens to the Istanbul textile sector workforce/labour market, besides the main job seeking channels, wage differences and work experiences have been analysed. Following the intensification of the civil conflict in Syria after 2012, the number of Syrian refugees have risen to 2,7 million people, one fifth of them located in Istanbul. In that context, it is possible to argue that the Syrian refugee population in working age have been participating to the labour force in different sectors, thus creating an impact that cannot be overlooked. In this study, 600 questionnaires have been conducted with Turkish and Syrian textile workers in different districts of Istanbul where the textile manufacturing production is concentrated. With these questionnaires, a database is established which could shed light on to the processes of integration of the Syrian refugee labour. In that sense, with the findings of this work it is possible to make a broader analysis of the impact of the Syrian workers on the labour market in textile sector in Istanbul.

ÖNSÖZ

Ortadoğu coğrafyasında çok uzun yıllardır süren çatışma ve kaos ortamının son yıllarda evrildiği derin siyasal kriz sürecinin son uzantısı Suriye Arap Cumhuriyeti’nde yükselen iç savaş olmuştur. Coğrafyadaki diğer ülkelerden farklı olarak Suriye’deki savaş, sınır komşusu olması itibarıyla Türkiye’yi doğrudan etkilemektedir. Savaşların en doğrudan etkilerinden birisi hiç kuşkusuz göç hareketleridir. Suriye’deki savaş ortamının 2. Dünya Savaşı’ndan bu yana yaşanan en büyük mülteci akınına yarattığı tahmin edilmektedir. Bununla birlikte, Arap Coğrafyası’nda yaşanan savaşlar ve ‘Arap Baharı’ olarak adlandırılan isyan dalgalarının, bölgenin içsel ve dışsal faktörlerin etkisinde yeniden yapılanması sürecinin bir parçası olduğu görülmektedir. Campante ve Chor (2012) ve Malik ve Awadallah (2011) Arap coğrafyasına yayılan ayaklanmaları, bu ülkelerdeki uzun yıllardır süregelen ekonomik yetersizlikler ve derin fırsat eşitsizlikleri kaynaklı gelir adaletsizliğine bağlamaktadır. Bu durum, Ortadoğu coğrafyasındaki siyasal hareketliliğin gerisinde makro iktisadi ilişkilerin yer aldığını ve Suriyeli göçünün, sadece siyasi ve hukuki boyutlarıyla değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik sonuçları açısından da tartışılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Suriyeli göçüne dair yayınlanan raporların pek çoğunun meseleyi siyasi, ekonomik, toplumsal kriz sorunu etrafında ele aldıkları ve bu olası krizi önlemek adına bir takım öneriler dile getirdikleri görülmektedir. Başka bir ifadeyle, göçün somut bireyler üzerindeki etkilerini analiz etmekten ziyade, krizi yönetilebilir kılmaya odaklanmaktadır. Bu çalışmada, bu hakim yaklaşımın dışında bir yol izlenmeye ve bu amaçla Suriyeli göçünden etkilenen öznelerin, bu göçten nasıl ve hangi boyutlarıyla etkilendikleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma, bu göçün en temel olarak Türkiye’deki emek piyasasına etkileri üzerine odaklanmaktadır. Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı nüfusunun 2,7 milyonda seyrettiğini dikkate alacak olursak, bu nüfusun emek piyasasına önemli bir etkide bulunacağı beklenmektedir. Çalışma açısından temel sorulardan biri, Suriyeli göçmenlerin emek piyasasına katılmalarının hem kendileri hem de Türkiyeli işçiler nezdinde nasıl bir etkide bulunduğu; emek piyasasındaki rekabeti ne ölçüde derinleştirdiği ve belirli bir kesimi dışarıda bırakıp bırakmadığıdır. Bu amaçla, çalışmamız sadece Suriyeli göçmenlere odaklanmamakta; söz konusu zorunlu göçün Türkiyeli ve Suriyeli işçiler üzerindeki etkilerini araştırmakta ve aralarındaki etkileşimi incelemektedir.

Çalışma içerisinde ele alındığı haliyle görülebileceği üzere göçmen emeği genellikle enformel ve emek yoğun sektörlerle yönelmektedir. Bu varsayım ve gözlemlerden hareketle çalışmanın sahası tekstil sektörü ile sınırlandırılmıştır. Burada, Türkiye’de tekstil sektörünün emek yoğun bir sektör olarak uzun yıllar koruduğu özgün durumu da sektör ve ölçek seçiminde önemli bir etkidir. İstanbul, hem Suriyeli nüfusun hem tekstil sektörünün yoğun olduğu bir yer olarak tercih edilirken; sektörün Avrupa’daki yoğunlaşması saha çalışmasının mekânsal sınırını bize Avrupa yakası ilçeleri olarak çizmiştir. Dolayısıyla İstanbul il sınırları içerisinde, Avrupa Yakası’nda tekstil işkolunun yoğun olduğu ilçelerde yürütülecek anket çalışmasına dayalı bulgular ile bir ya-nıyla Suriyeli sığınmacıların İstanbul ölçeğinde tekstil işkolu kapsamında işgücü/emek piyasasına

dâhil olma süreçleri, iş bulma kanalları, ücretleri ve çalışma deneyimlerinin analiz etmek; diğer yanıyla bu olguların Türkiyeli işçilerden ne ölçüde farklılaştığı ve Türkiyeli işçileri ne ölçüde etkilediğini anlamak çalışmanın ana amacıdır. Bu konunun gündeme alınması öncelikle bir göçmenlik-sığınmacılık meselesi bağlamında olacağından, çalışma içerisinde Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki hukuki statülerine yer verilecektir. Bu hukuki statü ve/veya göçmen/mülteci/sığınmacı haklarına ilişkin düzenlenmeler dolaysız bir biçimde çalışma hayatlarını da etkilemektedir. Bu çalışmada, sığınmacıların hukuki statüleri aktarılmakla birlikte, çalışma hayatlarının nasıl düzenlendiği veya mevzuattan öte nasıl gerçekleştiğine bakmak hedeflenmiştir.

Çalışma, Suriyeli göçünün Türkiye emek piyasasına ve ekonomisine etkisinin tekstil işkolu özelinde sınanmasına dayandığından; Türkiye’de tekstil sektörüne dair verilere ve ilgili literatüre çalışmada önemle yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, hem çalışmanın çerçevesinin çizilmesi hem de eksikliklerin belirlenmesi ve özgün katkısının açığa çıkarılması bakımından Suriyeli göçmenler hakkındaki çalışmalar ele alınmıştır. İlgili literatürde Suriyeli göçünün, ağırlıklı olarak, zorunlu göçün sosyo-ekonomik boyutu, göçmen emeği, göçün emek piyasasına etkisi ve Suriyeli sığınmacıların toplumsal entegrasyonu bağlamında çalışıldığı görülmektedir. Bu çalışma, tüm bu ana temaları hesaba katarak, tekstil sektörü özelinde Suriyeli sığınmacıların emek piyasasına entegrasyonunu konu edinmiştir. Bu açıdan, bu çalışmayla hem sınırları belirli hem kapsamlı bir veri seti oluşturularak; bir yanda göç çalışmalarına, diğer yanda işgücü piyasası çalışmalarına katkı sunmak hedeflenmiştir.

Proje ekibimizden Ezgi Pınar’ın sözleşmesinin yenilenmeyerek işten çıkarılması, Kanun Hükmünde Kararnamelerle çok sayıda akademisyenin ihraç edilerek üniversite ile bağlarının koparıldığı süreçte gerçekleşti. Bu süreç, üniversitede toplum yararına bilgi üretmenin ve bilginin toplumsallaşmasının gittikçe zorlaştığı bir dönemi işaret etmektedir. Savaş ortamı ve bu ortamın yarattığı can güvenliği, hayatı idame ettirme güclüğü gibi sorunlar nedeniyle zorla yerlerinden edilen Suriyeli mültecilerin Türkiye’de karşılaştığı sorunları tespit etme ve bu sorunlara çözüm bulma sorumluluğunun bir parçasını taşıyan üniversitelerin bir bileşeni olarak çalışmayı Suriyeli mültecilere ithaf ediyoruz.

Çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmiştir. Bu çalışma sırasında, alan araştırmasının kurgulanması aşamasında gideceğimiz mahallelerdeki tekstil atölyelerine erişimimizi ilgili mahalle muhtarları ile aramızdaki koordinasyonu sağlayarak kolaylaştıran İstanbul Muhtarları Dayanışma Derneği Avrupa Yakası Başkanı ve Bağcılar İlçesi Çınar Mahallesi Muhtarı Hakan Delice’ye, saha çalışmaları sürecinde araştırmaya katılarak destek veren Ar. Gör. Mustafa Emre Yılmaz’a, özveri ile anket çalışmalarını yapan anketör Ceren Aygün ve Doğuş Çakan’a, Arapça anketlerin çevrilmesi, hataların düzeltilmesi ve yapılmasındaki gayretleri dolayısıyla Maram Nablusi’ye; çalışmanın yayınlanması hususunda bize yardımcı olan Serkan Öngel ve çalışmamızı yayınlamaya değer gören Birleşik Metal İş sendikasına teşekkürlerimizi sunarız.

1. GİRİŞ

Arap Baharı olarak adlandırılan süreçle birlikte, Libya ve Mısır’daki rejim değişikliklerini takiben Mart 2011’de Suriye’de başlayan gösteriler kısa sürede ülkenin tamamına yayılan bir iç savaşa dönüşmüştür. Ülkenin kendi içindeki etnik ve mezhepsel ayrılıkların çatışan tarafların belirlenmesinde yadsınamaz bir biçimde rol aldığı iddia edilirken; bu savaşın bölgedeki diğer ülkelerin ve diğer küresel aktörlerin de dahil olması ile 1975-1990 yılları arasında Lübnan’daki ve 2003’ten günümüze Irak’ta yaşanana benzer uzun süreli ve sivil yaşamın önemli ölçüde etkilendiği bir iç savaşa dönüştüğü savunulmaktadır (Carpenter,2013; Ruys, 2014). Beş seneyi aşan bir zamandır devam eden bu iç savaşta toplam 260.000 kişinin hayatını kaybettiği, 1,5 milyon kişinin yaralandığı, 6,5 ila 8 milyon kişinin Suriye içinde başka yerlere göç ettikleri, 4,5 milyon kişinin ulaşılması güç yaşam alanlarında ağır çatışma koşulları altında hayatlarını sürdürdükleri ve 4,6 ile 4,8 milyon arasında Suriyelinin ülkelerini terk etmek durumunda kaldıkları tahmin edilmektedir (ICRC 2015).

İç savaşın yarattığı koşullar sonucu yaşadıkları alanları terk edip ülkenin başka bölgelerine göç etmek durumunda kalan Suriyeli nüfus sayısı %10’u (491.933 kişi) kamplarda olmak üzere 4.840.659 kişiye ulaşmıştır. Bu bağlamda ülkenin toplam nüfusunun % 50’sini aşkın bir oranın yer değiştirdiğini söylemek mümkündür.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Türkiye Aylık İstatistikleri verilerine göre 30/04/2016 itibari ile Türkiye Cumhuriyeti’nde çoğunluğunu Afganistan, İran, Irak ve Somali vatandaşlarının oluşturmakta olduğu toplam 226.872 sığınmacı bulunmaktadır (Bkz. Tablo 1.1).

Bu rakam, 2011 yılının Mart ayında başlayan, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri Antonio Guterres’in 2013 yılında Güvenlik Konseyi’nde yaptığı konuşmada belirttiği üzere Ruanda Krizinden beri deneyimlenen en kötü kriz olarak nitelendirilen Suriye iç savaşı neticesinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nce geçici koruma hakkı verilen Suriye vatandaşları (19 Mayıs 2016 tarihinde güncellenmiş son istatistiklere göre 2.744.915 kişi (Bkz. Resim 1) ile birlikte 2.971.817 kişiye ulaşmıştır.

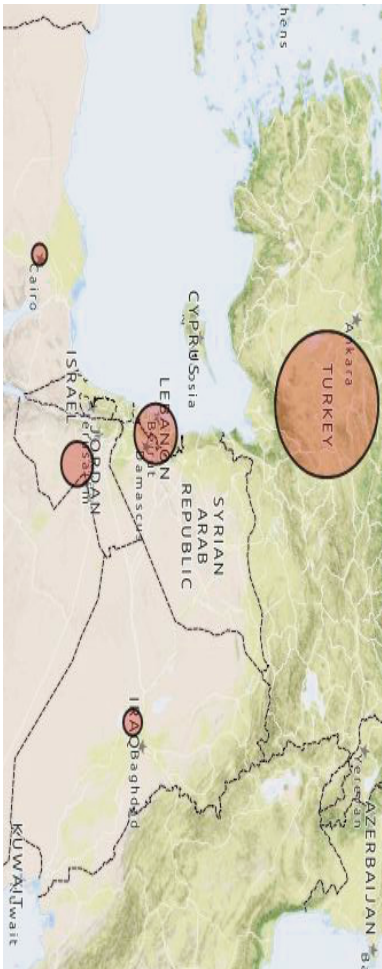
---

1 19 Mayıs 2016’da güncellenmiş verilere dayanarak (Son Erişim Tarihi: 30/05/2016) (Erişim Linki: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>)

Tablo 1: 30 Mayıs 2016 İtibariyle Kayıtlı Sığınmacıların Yaş, Cinsiyet ve Geldikleri Ülkelere Dağılımı												
ÜLKE	0-4 Yaş		5-11 Yaş		12-17 Yaş		18-59 Yaş		60+ Yaş		Toplam	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E		
Afganistan	3895	4194	6333	7429	3999	5899	18611	50529	538	707	102134	
İran	430	483	716	823	441	630	5607	10527	101	103	19861	
İrak	5029	5395	8156	8936	5025	5970	22152	34000	1528	1409	97600	
Somali	24	40	71	66	77	47	581	720	22	20	1668	
Diğerleri	146	140	192	205	102	133	1979	2617	37	58	5409	
Toplam K/E	9524	10252	15468	17459	9644	12679	48930	98393	226	2297		
Genel Toplam	19776		32927		22323		147323		4523		226872	

Kaynak: BM Mülteciler Yüksek KomiserliğiErişim Linki: <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=12> Son Erişim Tarihi: 30/05/2016

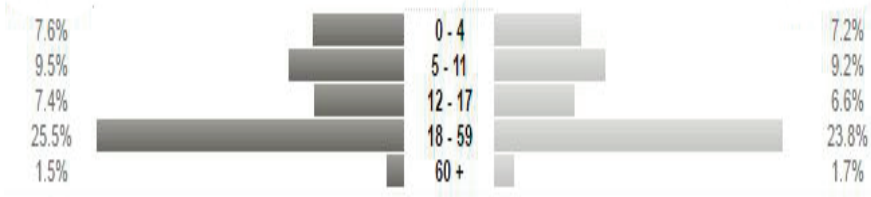
Resim 1: Suriyeli Sığınmacıların Ülkeler Bazında Dağılımlarına İlişkin Haritalama

Kaynak: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Suriye Bilgi Paylaşım Portalı Erişim Linki: <http://data.unhcr.org/syrian-refugees/regional.php> Son Erişim Tarihi: 30/05/2016

Türkiye, Suriye’deki iç savaşın yoğunlaştığı 2012 yılından itibaren, Lübnan, Ürdün, Irak gibi diğer bölge ülkeleriyle birlikte en çok Suriyeli sığınmacı kabul eden ülkelerden biri olmuştur. Türkiye resmi rakamlara göre Mayıs 2016 itibari ile yüzde 51’i erkek, % 49’u kadın olmak üzere (Bkz. Tablo 1.2) yaklaşık 3 milyon Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı ile en çok sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumunda bulunmaktadır.

Tablo 2: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nde Geçici Koruma Hakkıyla İkamet Eden Suriye Vatandaşlarının Demografik Dağılımı

Kaynak: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Suriye Bilgi Paylaşım Portalı

Erişim Linki: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> Son Erişim Tarihi: 30/05/2016

Suriyeli sığınmacılar özellikle Halep, İdlib, Rakka ve Lazkiye gibi ülkenin kuzeyinde yer alan kentlerden gelmekte olup, öncelikle Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Hatay gibi güney doğu vilayetlerindeki barınma merkezlerine yerleştirilmiştir (AFAD 2013). Bu barınma merkezlerinin dışında yaşayan Suriyeli sayısı ise kesin olarak tespit edilememektedir. Mart 2015 itibariyle barınma merkezlerinde yaşayan toplam Suriyeli sayısının 250 bine yakın olduğu tahmin edilmektedir. Barınma merkezlerinin dışında yaşayan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarının 330 bininin İstanbul’da yaşadığı, bunu 253 bin kişi ile Gaziantep, 240 bin kişi ile Şanlıurfa, 204 bin kişi ile Hatay’ın izlediği, diğer Suriyeli sığınmacıların (10 ila 50 bin arası) Türkiye’nin farklı şehirlerine dağıldığı ifade edilmektedir (Erdoğan 2014). Bu bağlamda, Suriyeli sığınmacılar Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay illerindeki nüfusun yüzde 10 ile 15’ine tekabül etmekte olup bu kentlerin sosyoekonomik yapısında önemli değişikliklerin tetikleyicisi olduğu dikkate alınmalıdır.

Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’deki Hukuki Statüleri

Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların hukuki statüsü ile ilgili bir muğlaklık söz konusudur. Suriyeli sığınmacılara verilmiş olan ‘geçici koruma statüsünün’, 30 Mart 2012 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan 62 sayılı ‘Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge’ ile yeniden düzenlenmiş olmasına rağmen genel anlamda Suriyeli sığınmacıların hukuki statülerinin net olmadığını söylemek mümkündür. Suriyeli sığınmacıların kayıt altına alınması için İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yapılan biyometrik kayıt sonrasında verilen geçici koruma kimlik belgesine baktığımızda,

Suriyeli sığınmacıların “mülteci” statüsünde kabul edilmediği, 2014/6883 sayılı ‘Geçici Koruma Yönetmeliği’ ve yönetmelikteki Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarını ilgilendiren geçici madde ile “geçici korunma statüsü”ne tabii oldukları anlaşılmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı ile milyonlarca kişi çatışmanın ölçeği ve şiddeti dolayısı ile yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmış, bu durum göçmenlerin hukuki statü ve haklarının belirlenmesi ve uluslararası bir çerçevede teminat altına alınması gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda 1951 Cenevre Mültecilerin Hukuki Durumlarına Dair Sözleşme ve 1967 Protokolü göçmenlerin hukuki statü ve haklarını tanımlayan ve teminat altına alan temel uluslararası hukuki düzenlemelerdir. Türkiye’nin de imzacı taraf olduğu 1951 sözleşmesi ve 1967 protokolü ‘ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan’ kişilerin sözleşmeye taraf olan ülkeler tarafından mülteci statüsünde değerlendirilerek o ülkenin vatandaşlarından daha az olmayacak haklar sağlanarak koruma altına alınmasını öngörmektedir (UNHRC, 2011: 3).

Bazı imzacı ülkeler, sözleşmenin uygulanması için ‘1 Ocak 1951 tarihinden önce ve Avrupa’da gerçekleşen olaylar sınırlaması’ kistasını çekince olarak koymuşlarsa da günümüzde bu çekinceyi Türkiye, Kongo, Madagaskar ve Monaco haricinde muhafaza eden imzacı bir taraf bulunmamaktadır. Bu açıdan Türkiye, Suriye’deki iç savaş ile ülkelerini terk etmek durumunda kalan sığınmacıları mülteci statüsü yerine geçici koruma statüsünde barındırmaktadır. Edwards (2012) geçici korumanın bazı ülkelerin olağanüstü ve kısa süreli acil durumlarda başvurduğu bir yöntem olmakla beraber 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile olan ilişkisinin muğlak olduğu, kapsamı ve tanımının uluslararası hukuk temelinde belirli olmadığını belirtmiştir. Bununla beraber sözleşmenin öngörülemez büyük ölçekli ve kitlesel göç akışının (mass influx) gerçekleştiği acil durumlarla karşılaşan ve sınırları içinde önemli bir mülteci nüfusunu uzun yıllar barındırmak durumunda kalan devletler tarafından kimi durumlarda uygulanmadığı göz önüne alındığında, sözleşmenin bazı maddelere istisnalar getirilerek yeniden düzenlenmesi savunulmaktadır (Fitzpatrick, 2000; Duriex ve McAdam, 2004). 1951 sözleşmesinin ve 1967 Protokolünün İkinci Dünya Savaşı sonrası kitlesel göçleri temel alarak hazırlanmasına karşın sözleşmenin devletler tarafından mültecilerin bireysel olarak değerlendirilmesi için bir mekanizma olarak kabul edilmesi ve 1999 Kosova krizinde olduğu gibi bazı kitlesel göçlerin gerçekten de geçici karakter taşıyabilmesi geçici korumanın kaçınılmaz olarak mülteci statüsü ile geri göndermeme (non-refoulement) hakkı arasında bir yere oturan bir mekanizma olarak devletler tarafından daha sık kullanıldığı ve buna bağlı olarak belirli ölçüt ve kuralların somutlaşmaya başladığı belirtilmiştir (Fitzpatrick, 2000; Akram and Rempel, 2004). Bu bağlamda zaten hali hazırda Cartagena Deklarasyonu’nda genişletilmiş olan mülteci kategorilerine ek olarak geçici koruma statüsünün, kimler tarafından yararlanılabileceği, sadece bölgesel göçmen krizlerinde kullanılıp kullanılmayacağı ve zaman kısıtlamaları ile somut standartların belirtileceği bir biçimde kodifiye edilmesi gerektiği savunulmuştur (Fitzpatrick, 2000).

Her ne kadar, BMMYK resmi bir tanımlamaya gitmese de, sığındığı ülkede 5 seneden fazla zaman geçirmiş ve ülkelerine gönüllü geri dönme, bulundukları ülkeye entegrasyon ya da yeni bir yere yerleştirilme konularında çözüm sağlanamamış göçmenler ‘uzun süreli göçmenler’ (protracted refugees) kategorisinde değerlendirilmektedir. Afrika’da özellikle uzun yıllara yayılan çatışma süreçlerinde komşu ülkelerde sıkışmış durumda kalan uzun süreli göçmenler üzerine odaklanan Crisp (2003) mültecilerin 1951 sözleşmesinden kaynaklanan hakların tamamını kullanma hakkına sahip olmadığı ve devletlerin daha çok göçmenlerin yaşamlarını devam ettirme haklarını sağlamakla yetindiği, bu doğrultuda göçmenlerin fiziksel bütünlük, güvenlik, dolaşım serbestliği, sivil, siyasi ve hukuki haklardan mahrum kaldıklarını ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, uzun yıllara yayılan çatışmalardan dolayı bulundukları bölgeleri terk etmek zorunda kalan uzun süreli göçmen kategorisine dahil olan sığınmacıların geçici koruma altında değerlendirilmesi kitlesel göçlerin yaşandığı durumlarda, bireysel değerlendirmelerin dışında gruplara uygulanabilmesi açısından mülteci korumasını genişletmektedir. Bununla beraber, korumanın bu korumayı sağlayan devletlerin tercihlerine göre şekillenecek olması, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’nün verdiği temel hakların gerisinde istisna ve kısıtlamalar getirilmesine dayanak sunmaktadır. Geçici korunma statüsü, sığınmacıların uluslararası korumasının genişletilmesi çabası dahilinde, 1951 Sözleşmesi’ne dahil edilemeyecek ani kitlesel göç akışı durumlarında sığınmacılara geri gönderilmeme, güvenlik ve temel insan haklarını güvenceye alan bir statü olarak yaygınlaşmakta olsa bile; tanımı, kapsamı ve uygulanması hukuken açık olmadığı için mevcut sözleşmenin ihlaline sebebiyet verebilecek bir statü olmaya devam etmektedir (Edwards 2012).

Türkiye 1951 Sözleşmesi’ne coğrafi sınırlama koymuş olan bir ülke olarak Suriye’deki iç savaştan kaçarak ülkede yerleşmiş bulunan göçmenlere Nisan 2014’ten beri ‘Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’ (YUKK) ile geçici koruma statüsü vermektedir. YUKK’un kabulü ile bu statünün temel tanımı ve gereklerini belirleme, usul ve esaslarını oluşturma görevi de İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne devredilmiştir. Ancak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kuruluşu itibarıyla yeni bir kurum olması dolayısı ile geçici koruma statüsünün uygulanmasında somut usul ve esasları oluşturmada yetersiz kaldığı; bu sebeple de bu yetkiyi kullanan yerel idare amirlerinin birbirinden farklı uygulamaları ile karşılaşmakta olduğu gözlenmiştir (Bidinge, 2015).

Türkiye’nin coğrafi kısıtlama ile taraf olduğu 1951 Konvansiyonu Türkiye’deki Suriyelilere uygulanmamakta, bu nedenle hakları “geçici koruma” çerçevesinde düzenlenmektedir. Geçici koruma statüsü, ev sahibi ülkeye insani krizlere karşı hızlı karşılık vermesine izin vermekle birlikte, bu krizlerden kaçan kişilere mülteci statüsünü tanıma sorumluluğundan kaçınma hakkı da sağlamaktadır (Edwards, 2012’den alıntılan Bidenger, 2015: 228-229). Bu anlamda, geçici koruma statüsü kişiye özel inceleme süreci ardından bireye tanımlanan bir statü olmaktan çok, belirli du-

---

2 Alice Edwards, 2012 Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention, 13 MELB. J. INT’L L. 595, 603. ‘den alıntılan Bidenger, 2015:228-229.

rumlarda belli bir topluluğa bir bütün olarak tanınmaktadır (Bidenger, 2015:229). Türkiye’deki Suriyeliler geçici koruma statüsünü Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* ile edinmişlerdir.

YUKK, Md.63(1)³e göre ;

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanmayana veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

YUKK Md. 91 (1)’de belirtildiği üzere, kesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.⁴

Suriye’den gelen zorunlu göç akımı öncesinde, mülteci statüsü belirleme sürecinde Türkiye BMMYK ile paralel çalışmıştır. Buna göre, 1951 Konvansiyonu’na koyduğu coğrafi kısıtlama nedeniyle mülteci statüsü tanınmamakta; sığınmacıların kayıtları yapıldıktan sonra BMMYK ofisine gönderilmesi sonrasında mülteci statüsü kazananların yerleştirilmesi yapılmıştır (Frantz 2003: 18). Bu süre zarfında sığınmacılar, uydu şehirlerde Türkiye coğrafyasına dağıtılarak yerleştirilmiş ve bireysel olarak çalışma izni olmadan sadece çalıştıkları kurum ya da şirketlerin izniyle çalışma olanağı bulmuşlardır (Frantz 2003: 35).

Suriyeli Göçünün Türkiye Emek Piyasasına ve Ekonomisine Etkisi

YUKK kapsamında Türkiye’de bulunan Suriyeliler, uluslararası koruma için başvurmalarından 6 ay sonra çalışma iznine başvurma hakkına sahip olmakta ve çalışma izni almalarıyla birlikte emek pazarının belirli sektör, coğrafi alan ve mesleklerde kısıtlandığı haller dışında, istedikleri işverenle çalışma hakkına sahiptirler (Bidenger, 2015: 232). Bu hak tanınmakla birlikte, uygulamada çeşitli problemler ile karşılaşıldığını ve YUKK’un çalışma izni hakkı tanınmasına rağmen belirli bir istihdam şeması içermediğini belirten Bidenger, konuyla ilgili yasal düzenlemenin

---

³ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Md. 63 (1) (Erişim) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>

⁴ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Md. 91 (1) (Erişim) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>

“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” ile “Yabancıların Çalışma İzni Hakkında Kanun” aracılığıyla yapılmasının hem Türkiye’nin emek pazarındaki kontrolünü artıracak hem de Suriyelilerin yasal olarak çalışmalarına olanak tanımayacağını savunmaktadır (Bidenger, 2015: 234). Bu düzenlemenin çalışma izinlerinin ihtiyaca göre belirli bölge, sektör ve mesleklerde kontrolünün sağlanarak verilmesi olanağı ve Suriyeli sığınmacıları emek talebinin yoğun olduğu şehirlere yönlendirecek olması nedeniyle, Suriyeli sığınmacıların ikamet bölgelerini de kontrol etme imkânı tanıyacağını savunmaktadır (Bidenger 2015: 234-235).

Ekim 2015 verilerine göre kayıt dışı istihdamın 9 milyon 25 bin kişi olduğu ve bunun, toplam istihdamın %33,6’sına tekabül ettiği göz önüne alındığında Suriyeli mültecilerin Türkiye emek piyasasında önemli etkilerinin olacağı beklenebilir (TISK,2016). İş bulmaktan ümidini kesmiş olanlar da dahil edildiğinde işsizlik oranı geçen yılın aynı ayına göre %0,5 artarak Ekim 2015’te %12,6 olarak kaydedilirken; çoğunluğunu Suriyeli mültecilerin oluşturduğu yabancıların istihdam oranları artış göstermektedir. OECD’nin 2014 verileri değerlendirildiğinde Türkiye’de göçmenlerin istihdam oranının yerli nüfusun istihdam oranından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Türkiye’de yerli ve yabancı istihdam oranları

İstihdam oranları (%)					
Erkek		Kadın		Toplam	
Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Erkek
70	69,6	37,2	29,5	54	49,6

Kaynak: OECD Foreign-born Participation Rates Database

Erişim Linki: <https://data.oecd.org/migration/foreign-born-participation-rates.htm>

Tekstil Sektörünün Yapısı

Çalışmamızın odaklandığı tekstil sektörü, imalat sanayi içerisinde kayıt dışı istihdamın en yaygın olduğu sektör olarak tarif edilmektedir. SGK’nın 2014 yılı verilerine bakıldığında, tekstil sektöründe 444.156, hazır giyim sektöründe ise 497.193 kişinin kayıtlı olarak çalıştığı, kayıt dışı istihdam da eklendiğinde ise bu sayının 2-2,5 milyonu bulabileceği belirtilmektedir (Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2015⁵). Bu sayı, toplam istihdamın yaklaşık %10’una tekabül etmekte, bu da sektörün Türkiye’deki emek piyasası içerisinde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Tekstil üretiminin yüksek teknoloji düzeyi gerektirmemesi, sektörün özellikle geç sanayileşen ülkelerde ana sektörlerden biri olarak işlev görmesine yol açmaktadır. İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri’nin (İTKİB) 1980-2007 yılları arası tekstil ihracat verilerine bakıldığında, 1980-1995 yılları arasında tekstil ve hazır giyim sektörlerinin toplam ihracat içerisindeki payının %26,7’den %38,4’e çıktığı görülmektedir. 1995-2007 yılları arasında ise bu pay %21,4’e düşmüştü; 2015 itibarıyla ise %18,3’e gerilemiştir. Tekstil ve hazır giyim sektörlerinin toplam ihracat içerisindeki payının düşme

⁵ Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Sektörel Raporlar ve Analizler Serisi, 2015/2

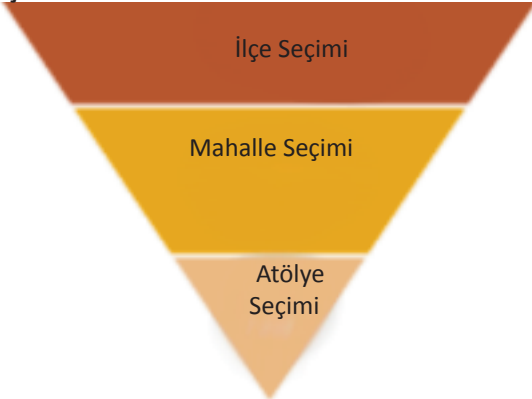
eğilimine rağmen, verilerde tekstil ve hazır giyim sektörlerinde 2004-2013 yılları arasında ihracatında %4.6’lık bir artış kaydedilmiş ve en büyük net ihracat katkısını yapan sektör olduğu ileri sürülmüştür.⁶

1980’den 1990’lara kadar olan süreçte tekstil ve hazır giyim sektörlerinin ihracat payındaki artma eğiliminde dikkat çekici bir husus, artışın tekstil sektöründen ziyade hazır giyim sektöründe gerçekleşmesidir. Ayrı iki sektör olarak bakıldığında, İTKİB verilerinde 1980-1995 arasında tekstilin payı %23,1’den %9.8’e düşerken; hazır giyim sektörünün ihracat payı %3,6’dan %28,6’ya çıkmıştır. 2014 yılı verilerine bakıldığında Türkiye’de tekstil üretiminin %97’si küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından gerçekleştirildiği ve bu ölçekte 58.981 işletmenin olduğu görülmektedir. (Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, a.g.e.). Kayıt dışı istihdam tahminlerinin yüksekliği gözetildiğinde fason, kayıt dışı işletme sayısının kayıtlı işletme sayısının çok üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bununla birlikte, Yıldırım Koç’un 2001 yılında yazmış olduğu raporda tekstilde pek çok üretici firmanın kendi üretim tesisleri olmadığından, üretimi fason atölyelere devrettiği ve dolayısıyla Türkiye’deki ihraç edilen konfeksiyon ürünlerinin %78’inin fason işletmeler tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir.

Tekstil ve hazır giyim sektörlerine bakıldığında, sektörlerin yapısı, bu sektörlerdeki üretimin organizasyonu, taşeron bağlantıları, kayıt dışı istihdam biçimleri ve emek gücü kompozisyonu göz önüne alındığında Suriyeli sığınmacıların sektöre dahil olmasının sürekli ucuz emek gücü arayışında olan fason işletmelerce tercih edilen bir durum olması kaçınılmaz hale gelmektedir. Özellikle, 2005 yılında kotaların kaldırılmasıyla Çin’in düşük maliyetlerle tekstil piyasasına girmesi sonrasında gerileyen ve toplam ihracat içerisindeki payını giderek düşüren hazır giyim endüstrisinin rekabet gücünü artırmada göçmen emeğinden faydalanmak isteyeceği açıktır. Bu, bir yanıyla emek sömürsünün sektörde daha fazla artması anlamına gelmekte; diğer yanıyla tekstil emek piyasasındaki rekabetin artacağına işaret etmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Şekil 1: Örneklem Tasarımı

Kayıt dışılığın tüm ağırlığı ile kendini hissettirdiği tekstil sektöründe çalışan işçilerin sayısına ve ilçelere göre dağılımına ilişkin bir veri bulunmadığı için bu çalışmada örneklemin tespitinde işyerlerinin kümелendiği ilçelerin ve semtlerin belirlenmesi yöntemi benimsenmiştir.

Araştırma kapsamında kullanılacak anketin işletileceği örneklem seçiminde, İstanbul ili özelinde, temsiliyet ve yansızlık koşullarını gözeterek, 3 aşamalı bir örneklem tasarımı me-

todu uygulanmıştır (Bkz. Şekil 1). Bu aşamada ilk olarak İstanbul ilinde faaliyet gösteren kayıtlı tekstil firmalarının tespit edilebileceği resmi veritabanlarının kullanılması yoluna gidilmiştir. İlk olarak tekstil sektöründe faaliyet gösteren firma bilgileri ve firma rehberinin yer aldığı İstanbul Sanayi Odası ve İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri veri tabanları ilçe tespiti yapılmasında veri alınmıştır. Öncelikle, İstanbul Sanayi Odası(ISO)⁸ veritabanında yer alan üye listesinden yola çıkarak tekstil sektöründe hizmet veren firmaların kümелendiği ilçeler belirlenmiştir; söz konusu veritabanının Sanayii Odası portföyündeki firmaları 46 farklı meslek grubu altında kayıt altına aldığı görülmüştür. Bu amaçla, tekstil sektörüne dair liste yedi alt kolu içerecek şekilde daraltılmıştır:

- ✓ İplik Sanayii;
- ✓ Dokuma Kumaş Sanayii;
- ✓ Tekstil, Terbiye, Baskı, Nakış, Brode, Örmek Kumaş ve Triko Giyim Sanayii;
- ✓ Giyim Dışı Tekstil, Ev Tekstili ve Dokunmamış Ürünler Sanayii;
- ✓ Konfeksiyon Yan Sanayii;
- ✓ Dış Giyim Sanayii;
- ✓ Çorap Sanayii

Yukarıda listelenen tekstil sektörüne ait 7 alt koldaki firmaların bilgileri derlenmiş ve ilçe düzeyinde gruplanmıştır. Buradan hareketle her ilçedeki firma sayısı tespit edilmiş ve bu sayı örneklemin belirlenmesinde esas alınmıştır.

Tablo 4: ISO Veritabanındaki Firmaların En Çok Yoğunlaştığı İlk 10 İstanbul İlçesi

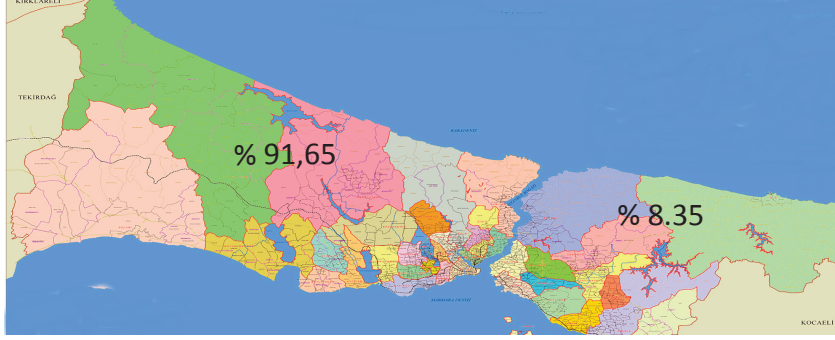
Bağcılar	386
Güngören	384
Bahçelievler	278
Bayrampaşa	207
Küçükçekmece	199
Esenyurt	197
Kağıthane	157
Zeytinburnu	148
Sultangazi	104
Beylikdüzü-Avcılar	103
On İlçe Toplamı	2163

ISO verileri kapsamında İstanbul ili özelinde tekstil faaliyetinin en fazla yoğunlaştığı ilk 13 ilçe Bağcılar, Güngören, Bahçelievler, Bayrampaşa, Küçükçekmece, Esenyurt, Kağıthane, Zeytinburnu, Sultangazi, Beylikdüzü, Şişli, Fatih ve Avcılar olarak belirlenmiştir (Bkz. Tablo 4). Kayıt dışılığın sektördeki yaygınlığı nedeniyle var olan işyeri sayısının tespiti ve buradan hareketle örneklemin belirlenmesi tam olarak mümkün değildir. Bu nedenle söz konusu üye listesi, araştırma nesnesi olan merdivenaltı tekstil atölyelerinin kümелendiği ilçe birimlerini sapsız olarak ortaya koymamakla beraber ilçe örnekleminin oluşturulma aşamasında sağlam bir gösterge niteliğine haizdir.

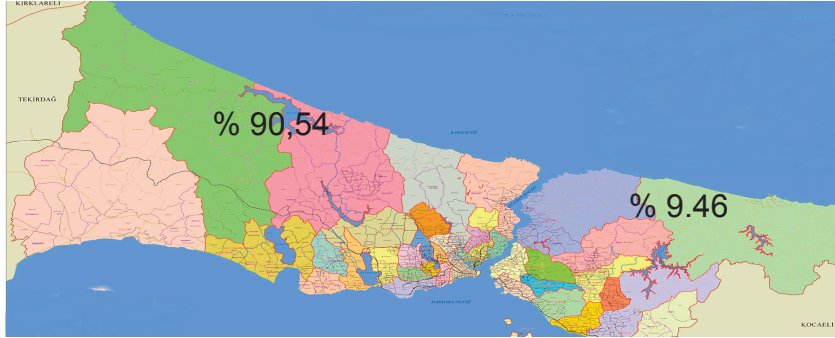
⁷ <http://www.iso.org.tr/>

⁸ İstanbul’da üretim yapmakta olan tekstil atölyelerinin kümелendiği ilçeleri tespit ederken İstanbul Sanayii Odası veritabanından derlediğimiz tekstil firmalarının yoğunlaştığı ilçeleri tespit maksatlı tasnifin sağlamasını yapmak için İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birlikleri (ITKIB)’nin sitesinde yer alan 18 Ağustos 2015 tarihinde güncellenmiş bulunan veritabanından yararlanarak da benzer bir ilçe bazında tekstil firmaları haritalaması çalışması yaptık. Itkib üye listesinde kayıtlı 9383 firmanın açık adreslerinin tasnifi ile tekstil faaliyetinin en fazla yoğunlaştığı ilk 14 ilçe Fatih, Şişli, Güngören, Zeytinburnu, Bağcılar, Bahçelievler, Başakşehir, Bayrampaşa, Küçükçekmece, Esenyurt, Esenler, Kağıthane, Avcılar, Beylikdüzü olarak belirlenmiştir. (<http://www.itkib.org.tr/default.asp?CID=ITKIB&urlID=615&dropdownid=yonetim>; Erişim Tarihi:30/10/2015)

Resim 2: ISO’ya üye firmaların İstanbul’un Avrupa ve Anadolu Yakası Bazlı Dağılımı

Resim 3: ITKIB’e üye firmaların İstanbul’un Avrupa ve Anadolu Yakası Bazlı Dağılımı

İstanbul ili sınırlarında 5747 sayılı kanun kapsamında oluşturulan 39 ilçe bazında ISO’ya üye firmalarının % 8,05’inin Anadolu Yakası’nda, %91,95’inin ise Avrupa Yakası’nda faaliyet göstermekte olduğu saptanmıştır⁹ (Bkz Resim 1A). ISO’ya kayıtlı firmaların ilçelere göre dağılımı incelendiğinde ilk 18 sırada yer alan ilçelerin tamamının Avrupa yakasında yer alması ve Anadolu yakasının toplam içerisindeki payının çok düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştı. Bu nedenle, çalışmanın kapsamının yalnızca Avrupa Yakası’nda faaliyet gösteren tekstil atölyelerinde çalışan Suriyeli ve Türkiyeli işçileri içerecek şekilde revize edilmesine karar verilmiştir.¹⁰

9 ITKIB bazında ise üye firmalarının % 9,46’sının Anadolu Yakası’nda, %90,54’ünün ise Avrupa Yakası’nda faaliyet göstermekte olduğu saptanmıştır.(Bkz. Resim 1B)

10 İlk 18 sırada yer alan ilçelere bakıldığında Bağcılar, Güngören, Bahçelievler, Şişli, Bayrampaşa, Esenyurt, Küçükçekmece, Fatih, Kağıthane, Zeytinburnu, Sultangazi, Avcılar, Beylikdüzü-Avcılar, Gaziosmanpaşa, Başakşehir, Arnavutköy, Esenler sektörü kümelenildiği ilçeler olarak öne çıkmaktadır. Beylikdüzü ve Avcılar ilçe başına 103’er firma ile aynı sırada yer almaktalar.

İlçe seçiminden sonraki aşamada, çalışma ekibi ilçelerin içerisinde tekstil atölyelerinin yoğunlaştığı semtleri tespit etmek için ilçelere ziyaretler gerçekleştirmiş ve mahalle muhtarlarından ilçedeki atölyelerin yoğunlaştığı mahalle bölgelerine ilişkin bilgi almıştır. Gidilen ilçelerdeki mahalle seçiminde kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yapılan muhtarlara ve işyeri sahiplerine 'Başka nerelerde tekstil atölyeleri var?' sorusu yöneltilmiş ve alınan yanıtta yola çıkılarak bir sonraki mahalleye doğru ilerlenmiştir. On iki ilçe içerisinde yer alan Fatih ve Şişli ilçeleri, şehrin eski sanayi bölgeleri olmakla birlikte buradaki atölyelerin büyük bir kısmının kent merkezinden uzaktaki ilçelere doğru taşındığı ve bu ilçelerde ise ağırlıklı olarak mağazaların kaldığı gözlemlenmiştir. Çalışmanın hedefi gözetilerek Fatih ve Şişli’nin örneklemin dışında bırakılmasına karar verilmiştir. Nihai olarak çalışma yapılacak on bir ilçe seçilmiş ve örneklemin ilçelere İSO kayıtları ile ağırlıklandırılarak dağıtılmasına karar verilmiştir.

Tablo 5: İlçelerde yapılması planlanan anket sayısı ¹¹

İlçe	Anket Sayısı
Bağcılar	104
Güngören	102
Bahçelievler	70
Bayrampaşa	56
Esenyurt	54
Küçükçekmece	48
Kâğıthane	42
Zeytinburnu	40
Sultangazi	28
Avcılar	28
Beylikdüzü	28

İlçe seçiminin akabinde mahallelerin seçimi için ilçelerde yapılan gözlemler ve görüşmeler esas alınmıştır. Tekstil atölyesi sayısı, atölyelerde çalışan işçi sayısı gibi bilgiler olmadığı için mahallelerin seçiminin ardından anket yapılacak işçilerin seçiminde yansızlığı tesis etmek amacıyla öncelikle araştırmanın hedef kitlesi olan Suriyeli işçilerle ilgili olgular incelenmiştir. Suriye Arap Cumhuriyeti’nden ülkemize gelen ve İstanbul’da yaşayan nüfusla ilgili daha önce hazırlanan raporlar, araştırmalar ve gazete haberleri taranarak; saha çalışmasında dikkate alınması gereken hususlar olarak şunlar tespit edilmiştir:

- Suriye’den gelen sığınmacıların etnik ve mezhepsel olarak çeşitlilik göstermesi, sığınma-

¹¹ Anket sayıları hesaplandığında Güngören için 103, Esenyurt için 53 anket yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Her ilçede eşit sayıda Suriyeli ve TC vatandaşı işçi ile anket yapılması planladığı için Güngören’in sayısı 102, Esenyurt’un sayısı ise 54 olarak revize edilmiştir.

cıların Türkiye’ye geliş süreçlerini, kamp tecrübelerini ve de Türkiye’de hem devlet politikalarından hem de yardımlardan faydalanmalarını etkilediği ölçüde hesaba katılması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Türkiye’ye ve İstanbul’a gelen Suriyeli nüfusun sadece etnik ve mezhepsel olarak değil aynı zamanda kırsal ve kentsel olarak da bölündüğü görülmektedir. Bu bölünme, Suriye’de iken sahip oldukları vasıflarıyla bugünkü istihdam edilme ve meslek pratiklerini etkilediği ölçüde çalışmamız için dikkate alınması gereken bir ölçüttür.

- Suriyelilere ilişkin bir başka olgu ise Suriyeli nüfusun büyük kısmının zorunlu göçle gelmiş olmaları nedeniyle kendi istedikleri yerlerde yerleşme ve çalışma şansına sahip olmamasıdır. Bununla birlikte, hemşehrilik, akrabalık, etnisite ve mezhep gibi olguların Suriyelilerin çalışma ve yaşam alanlarının belirlenmesinde önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir.

Dolayısıyla şehre dağılımları normal dağılım şeklinde değil; belli grupların belli bölgelerde kümelenmeleri biçiminde olması beklenmektedir.

Her mahallede yapılacak anket sayısını belirlerken esnek davranılmasını gerekli kılan bir başka neden ise mahallelerin büyüklüğünün ve içerdiği tekstil atölyesi sayılarının birbirinden farklı olmasıdır. Esenyurt, Avcılar ve Beylikdüzü ilçelerinde belirlenen dağılımla uyumlu bir Suriyeli işçi sayısına erişilememiştir. Bu ilçeler için eksik kalan anketler saha çalışması esnasında masa başında belirlediğimiz anket sayılarının, Zeytinburnu ve Bağcılar ilçelerinde yer alan atölye ve Suriyeli çalışan yoğunluğu göz önünde bulundurulduğunda söz konusu ilçelerdeki tekstil faaliyetini temsil etmede eksik kaldığını fark etmemiz ile Esenyurt, Avcılar ve Beylikdüzünde yapılması gereken Suriyeli işçi anketleri bu ilçelere kaydırılmıştır.

İlgili Literatür

İlgili literatürde Suriyeli göçünün, ağırlıklı olarak, zorunlu göçün sosyo-ekonomik boyutu, göçmen emeği, göçün emek piyasasına etkisi ve Suriyeli sığınmacıların toplumsal entegrasyonu bağlamında çalışıldığı görülmektedir.

Zorunlu Göçün Sosyo-Ekonomik Etkisi

Dadush ve Niebuhr çalışmalarında (2016), “zorunlu göçmen”lerin (forced migrants) kalkınma ve ekonomi üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Zorunlu göçün yarattığı ekonomik zorlukları kısa dönemli ve uzun dönemli zorluklar olarak iki temel grupta ele alan Dadush ve Niebuhr’un çalışmasında kullanılan 2015 BMMYK verilerine göre Türkiye yüksek sayıda zorunlu göçmene ev sahipliği yapan ülkeler arasında yer almaktadır (a.e.: 7-9). Dadush ve Niebuhr “zorunlu göçün ekonomi üzerinde yarattığı kısa dönemli zorlukları, iş piyasası uyumsuzluk problemi ve ani zorunlu göç akımlarını ilk olarak karşılayan bölgeye etkisi” üzerinden tartışmaktadır. Uzun dönemli zorlukları ise “zorunlu göçmenin yerleştirildiği bölge ile ilgili olanlar ve zorunlu göçün genellikle Güney-Güney ilişkisi içinde gerçekleşmesi ile uluslararası koordinasyon sorunları ile ilgili olanlar” olmak üzere iki kategori üzerinden ele almaktadır (a.e.: 2). Yazarların bu zorlukların çözümüne dair temel savları, herhangi bir çözümün daha fazla sayıda mültecinin Kuzey ülkelerine yerleştirilmesi

ve Güney ülkelerinin en fazla mülteci ağırlayan ülkelere yapılan yardımın artırılması şeklindedir (a.e.: 20).

Turgut (2015), göçün ilk döneminde yaygın olarak ve yasal statülerini belirsizleştiren bir şekilde “misafir” olarak adlandırılan Suriyeli sığınmacıların hem kamplarda hem de şehirde yoğun olarak yaşadıkları Gaziantep örneğinde, şehre etkilerini ele almaktadır. Türkiye’nin Suriye savaşı krizindeki “açık kapı” politikası, Suriyeli sığınmacıların “geçici koruma” başlığı altında eğitim, sağlık, barınma ve istihdam ihtiyaçlarını karşılamayı öngörmekteydi (a.e.: 692). Turgut, Gaziantep örneğinde Suriyeli sığınmacıların gelişinin, “Anadolu kaplanları”nın temsilcilerinden biri ve bir marka şehir olma iddiasındaki Gaziantep’e yoğunlukla olumsuz sonuçları olduğunu savunmaktadır (a.e.: 696-697). Bununla birlikte çalışmada, Suriyeli sığınmacıların hem şehrin toplumsal-kültürel yapısına hem de ekonomik faaliyetlerine (kontrol edilemeyen ücretler, niteliksiz işgücü, konut piyasasında spekülasyon fiyatları gibi) olumsuz etkide bulunduğu iddia edilmektedir.

Devranoğlu (2016) ve Karakaya (2016)’ya göre, sayıları 3 milyona yaklaşmakta olan Suriyelilerin önemli ekonomik etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Suriyeli mültecilerin sadece bireysel tüketimleri göz önüne alındığında Türkiye’nin Gayri Safi Milli Hasılasına yüzde 0,5 ile 1,7 arasında pozitif bir etki yaratacakları hesaplanmaktadır. Reel ücretlerdeki artış oranları ele alındığında özellikle tarım sektöründeki 2005’ten beri en yüksek olarak gerçekleşen yüzde 7,6 büyümeye oranı ve geçtiğimiz 3 senenin ortalama büyümeye hızından fazla olarak yüzde 4 civarında olan 2016 büyümeye oranlarının en azından bir kısmının bu durumla açıklanabileceği iddia edilmektedir (Devranoğlu, 2016; Karakaya, 2016).

Suriyeli mültecilerin başta kira ve tüketim ürünleri üzerinde yukarı yönlü bir etki oluşturdukları iddia edilse de Balkan ve Tümen (2016) göçün tüketici fiyatlarında yüzde 2,5 oranında bir düşüş yarattığını savunmuşlardır. Özellikle, kayıt dışı emek yoğun sektörde istihdam oranı bulan Suriyeli göçmenlerin düşük ücretle çalışması dolayısıyla bu sektörlerde fiyatların yüzde 4 oranında düşerken kayıtlı emek yoğun sektör fiyatlarında bir değişiklik yaşanmadığı tespit edilmiştir (a.e.).

Göçmen Emeği

Rittersberger-Tılıç, daha geniş bağlamda “göçmen emeğini” küreselleşme sürecinde ülke ekonomilerinin yeniden yapılandırılması ve esnekleştirilmesi bağlamında ele almaktadır (Rittersberger-Tılıç, 2015). Rittersberger-Tılıç (a.e.: 83-84) “düzensiz göçmen emeği” kavramının yasal statüye sahip mülteciler, sığınmacılar ile insan ticareti mağdurları arasında geniş bir aralıkta kullanıldığını, zira düzensiz sınıfa çeşitli yollarla girildiğini ve bu anlamda düzensiz göçmenler, ekonomik göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler arasındaki ayrımın bulanıklaştığını belirtmektedir. Oturma izni ya da yabancı kimliği bulunan bir çok mülteci, sığınmacı ve geçici koruma altındakiler çalışma iznini almamakla birlikte emek sürecine dahil olmaktadır. Rittersberger-Tılıç (a.e.:89), bu nedenle düzensiz göçmenlerin haklardan yoksun ya da çok sınırlı haklara sahip ve fakat emek pazarına kolaylıkla entegre edilip dışlanabilen, esnek işgücünü oluşturan göçmen işçiler olarak düşünülmeleri gerektiğini belirtmektedir. Suriye’de uzun süredir devam eden savaş nedeniyle yakın zamanda geri dönme ihtimalleri bulunmayan Suriyeli sığınmacıların yaşamlarını sürdürmek üzere emek sürecine dahil olma gereklilikleri düşünüldüğünde, “düzensiz”, “belgesiz”, “kaçak” terimlerinin Suriyeli sığınmacıların enformel, emek-yoğun sektörlerde girmelerindeki ve bu sektörlerdeki ücret

yarışına etkisi, bu bağlamda daha iyi analiz edilebilir. Rittersberger-Tılıç (a.e.) bu noktada mültecilerin toplumsal aktör olabilme potansiyellerine ve bunda sendika ve STK’ların rolüne vurgu yapmaktadır.

Toksöz, Erdoğan ve Kaşka’nın (2012) çalışması, Suriyeli sığınmacıların savaş nedeniyle zorunlu göçlerinin başlarındaki bir tarihte yürütülmüş olup, farklı ülkelere gelen düzensiz göçmenlerin emek sürecini ve koşullarını ele almaktadır. Bu çalışmada görüşülen Suriyeli sığınmacılar en düşük ücretli ve en genç göçmen emeğini oluşturmakta ve tekstil sektöründe çalışmaktadırlar (a.e.: 93). Toksöz, Erdoğan ve Kaşka (a.e.) da “düzensiz emeğin” sonucu olarak, çoğunluğunun ücretlerini tam ve zamanında ele alamadıklarını belirtmektedirler.

Şenses (2015), Türkiye bağlamında güvencesizlik ve göç arasındaki ilişkiyi hem teorik açıdan hem de özellikle göçmenlerin iş ve günlük yaşam deneyiminin ampirik analizi yoluyla ele almaktadır. Göç ve güvencesizlik arasındaki ilişkinin kuramsal bağlamını belirli “ulusal politika ve idare tarzları” ile “kapitalizmin çeşitli belirlenimleri” arasındaki ilişki üzerinden kuran Şenses (a.e.: 4), göçmen yaşam ve emeğinin temel karakteristiğini ayrımcılık ve sömürü deneyimi olarak ortaya koymaktadır. Göçmenlerin çalışma izinlerini düzenleyen hukuki düzenlemelerin karmaşık ve kısıtlayıcı yapısı bir yana, belirlenen kriterlerin sağlanmasından sonra dahi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın geniş bir takdir hakkı bulunmaktadır (a.e.:6). Bu zorluklarla birlikte göçmenlerin kayıt-dışı çalışmalarının daha karlı olması çoğu göçmen ve sığınmacının çalışma iznine başvurmamasına neden olmaktadır. Göçmen emeği genellikle emek-yoğun sektörlerde kullanılmakta, çocuk emeğine başvurulmakta ve genellikle enformel olarak çalışma yaşamına dahil olan göçmenler bu şekilde sosyal güvenlik sisteminden dışlanmaktadırlar (a.e.:6,7). Göçmen emeği ve güvencesizlik arasındaki ilişkiyi Şenses “düşük maaş” ve “niteliklerine uygun çalıştırmama (de-qualification)” üzerinden tartışmakta ve özellikle bu iki unsurun barınma, eğitim ve sağlık gibi koşullar üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır (a.e.:7-9). Öte yandan göçmenlerin hak savunuculuğunu yapan örgütlenmelerin azlığı, göçmenlerin güvencesiz yaşamları ile birlikte düşünüldüğünde haklarını korumaları önündeki engellerin kapsamını göstermektedir (a.e.: 9-10).

Göçmen Emeğinin Emek Piyasasına Etkisi

Emek piyasasında göçmenler ve yerli çalışanlar arasındaki ücret farklılığını inceleyen literatürde genel olarak eğitim düzeyi, iş deneyimi ve cinsiyet gibi değişkenlerin ücret farklılaşmasında bir etkisinin olup olmadığına; bunun sektörler bazında ve göçmenlerin geldikleri ülkelere göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Göçmen emeği literatüründe ağırlık verilen bir diğer konu da meslek edinme, aşağı-yukarı doğru hareketlilik ile nitelik, beceri ve eğitim ilişkisidir. Bunlar, göçmenlerin eğitim durumları, dil becerileri ve mesleki becerilerinden hareketle emek piyasasındaki konumlarına ilişkin çıkarımlar üzerinden şekillenen çalışmalardır.

Fortin vd. (2014) Kanada doğumlu çalışanlar ve göçmenlerin kazançlarını incelediği çalışmasında, emek piyasasında göçmenlerin geliş tarihindeki yaşlarına ve geldikleri ülkeye göre deneyim ve eğitim düzeylerinin getirisinin farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Asya, Doğu Avrupa, Güney Amerika gibi bölgelerden gelen göçmenlerin aynı eğitim ve deneyim düzeyinde olsalar bile ABD ve merkez Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlere göre daha düşük ücret aldıkları görülmüştür. Ek olarak, eğitimini İngiltere’de alanlar dışındaki bütün göçmenler için eğitim getirisinin, Ka-

nada’da eğitim alanlar için eğitimin getirisine göre daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı çalışmada göç tarihindeki yaş ile göçmenlerin ücretleri arasında ters yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Bulguları bakımından bu çalışmayla örtüşen Krahn vd. (2000)’nin, Kanada’daki mültecilerle kapsamlı bir anket uygulamasına dayanan çalışmalarında, mültecilerinin işsizlikle daha fazla yüz yüze geldiğine ve mesleki olarak aşağıya doğru gittiklerine dikkat çekilmektedir. Literatürdeki diğer çalışmalarda anılan engellerle birlikte devletin, sendikaların ya da meslek örgütlerinin bazı vasıflı işlere mültecilerin girişini engelleyen düzenlemelere gittiklerinden söz etmek mümkündür. Bu düzenlemeler, mesleki standartları koruma amacının ötesine geçerek korunmuş piyasalar yaratmaktadır. Yanı sıra, bu mesleklere sahip mültecilerin mesleklerine uygun işlere ulaşmakta zorlanmasının sonucu olarak eğitim ve deneyimlerinin düşük olarak değerlendirilmesine ve vasıflı insan kaynağının israf edilmesine neden olmaktadır.

Almanya’da göçmenler ve Batı Almanya doğumluların ücretleri arasındaki farkı beşeri sermaye donanımlarını kontrol ederek inceleyen Lang (2000) ücret farklılaşmasının yaklaşık % 50’sinin beşeri sermaye donanımlarındaki farklılıkla açıklanabileceğini ve etnik olarak Alman olmayan bir çalışanın emek piyasasına entegrasyonu için gereken sürenin 17 yıl civarında olduğunu ortaya koymaktadır. Almanya’yı inceleyen Constant ve Massey (2005) göçmenler ve yerli çalışanlar arasında ücret farklılaşmasını göçmenlerin daha düşük eğitim düzeyleri ve Alman emek piyasasının yapısı ile ilişkilendirmektedirler. Bunun sonucu olarak göçmenler, emek piyasasında deneyimleri artmasına rağmen yerlilere kıyasla mesleki olarak yükselememektedirler. Etkin bir politika olarak emek piyasasına müdahale etmekten öteye geçerek göçmenlerin çocuklarının eğitim düzeylerinin yükseltilmesi ve emek piyasasında daha yüksek ücret ödeyen sektörlerle yönlendirilmesini önermektedirler.

İspanya’da göçmenler ve İspanya doğumlu çalışanlar arasında ücret farklılığına bakan Antón José-Ignacio (2010) da gelişmekte olan ülkelerden gelen göçmen çalışanların önemli bir cam tavan ile yüz yüze geldiğini, bu ayrımın bütün ücret düzeylerinde sürdüğünü en yüksek ücret alan % 10’luk dilimde farkın % 25’e ulaştığını ortaya koymuştur. ABD’de düşük vasıflı işlerde eğitimin göçmenlerin ücretleri üzerindeki etkisine bakan Hall ve Farkas (2008) göçmenlerin yaklaşık % 24 daha az kazandıkları sonucuna ulaşırken, eğitilmiş göçmenlerin, Latin kökenli olanlar dışında, ücretleri üzerinde pozitif etkisinin olduğunu ortaya koymaktadırlar. Daha genç yaşta gelen ve dil yeterliliği daha yüksek olan göçmenlerin kazançları daha yüksekken, eğitimin ücret getirisi Meksikalı göçmenler için diğer göçmenlere kıyasla daha düşük seyretmektedir. ABD’deki göçmenlerin kazançlarını geldikleri ülke gruplarına göre kıyaslayan Poston Jr (1994) de Avrupa’dan gelen göçmenlerin diğer ülkelerden gelenlere göre kazançlarının daha yüksek olduğu; mülteci olarak ülkeye gelip sonrasında yerleşenlerin diğer göçmenlere göre daha az kazandığı sonucuna ulaşmıştır. Dil yeterliliğinin göçmenlerin emek piyasasındaki durumuna bakan Kossoudji (1988) benzer bir biçimde İngilizce konuşamayan göçmenlerin emek piyasasında, eğitimlerinin gerektirdiğinden daha düşük vasıflı işlerde çalıştıkları sonucuna ulaşmıştır. Dil hakimiyeti ve göçmenlerin kazançları arasındaki ilişkinin incelendiği diğer çalışmalarda (Kim, 2011; Dustmann ve Soest, 2002) farklı zaman aralıkları ve model tahminleri ile dil yeterliliği ile kazanç arasında kuvvetli bir ilişki görülmüştür.

Kantitatif ve kalitatif araştırma yöntemini birlikte kullanarak Portland’daki mültecilerin emek piyasasına katılımını inceleyen Mamgain (2003), kadınlar için ücretlerin en önemli açıklayıcısı eğitimken erkekler için eğitimin değil İngilizce bilmenin önemli olduğunu, literatürdeki genel bulgulardan farklı olarak göç sonrası ülkede geçirilen zamanın değil, o zaman dilimi içinde kaç ayrı işte çalıştıklarının belirleyici olduğunu göstermektedir. Göçmenlerle ilgili literatürün aksine, diğer faktörler kontrol edildiğinde Asyalı mültecilerin Avrupalı ve Afrikalılardan daha yüksek ücretler aldığını bulan çalışmada, bunun bölgede geçmişten beri yaşayan ve ekonomik olarak aktif olan Asyalı nüfusunun etkisinden kaynaklandığı öne sürülmektedir. Bu noktada etnik bağlantıların kısa dönemde olumlu etkisi olmakla birlikte, uzun dönemde bu grubun içine hapsolma ve dil öğrenememe sonucunda daha yüksek ücret ödenen işlere ulaşmakta engel olabileceğine işaret edilmiştir.

Küçük bir kısmı yukarıda özetlenen göçmenlerin emek piyasasındaki kazançları ile ilgili literatürün ortaklaştığı noktalar şöyle özetlenebilir:

- ✓ Göçmenler ve yerli çalışanlar arasında deneyim, eğitim, yaş gibi değişkenler kontrol edilse bile bir ücret açığı bulunmaktadır.
- ✓ Göçmenlerin geldikleri ülke, göç öncesi sahip oldukları deneyim ve eğitimin yerleştikleri ülkelerdeki kazançları üzerindeki etkisini belirlemektedir. Avrupa ve Okyanusya gibi gelişmiş bölgelerden göç edenlerin eğitim ve deneyimlerinin getirisi daha yüksek olmaktadır.
- ✓ Gittikleri ülkede konuşulan dile hakimiyet düzeyleri ile kazançları arasında pozitif bir ilişki vardır.
- ✓ Göç edildiği tarihteki yaş arttıkça göçmenler ve yerliler arasındaki kazanç açığı artmaktadır.
- ✓ Göçmenlerin yoğunlaştığı sektörlerde –genellikle düşük teknoloji yoğunluklu sektörler– yerli çalışanların ücretleri düşerken; diğer sektörlerdeki çalışanların ücretleri üzerinde göçmenlerin olumlu bir etkisi olmaktadır.
- ✓ Gönüllü olarak göç edenlere kıyasla zorunlu olarak göç edenlerin kazançları daha düşük olmaktadır.

Dünyadaki mültecilerin yarısından çoğu kamplardan çok şehirlerde yaşamakta (UNHCR,2015), bu nedenle mülteci çalışmalarında kentli mülteciler (urban refugees) terimi üzerinden araştırmalar artmaktadır. Terim, şehir bölgelerinde yaşayan, statüsü tanınmış mültecileri, sığınmacıları, geçici koruma statüsündekileri ve mülteci statüleri reddedilen ancak ülkede kalanları kapsamaktadır. Ürdün ve Lübnan’daki mülteciler örneğinden hareketle devletlerin mültecilerin kamp dışında yaşamalarına izin vermek ya da kampların dışına çıkmasını kısıtlamak konusundaki politikalarını ülke içerisindeki emek piyasasının yapısıyla ilişkilendirerek tartışan Turner (2015) da pek çok açıdan benzer demografik özellikler gösteren Suriyelilerin, Lübnan’da işgücüne katılımının Ürdün’e kıyasla daha yoğun olduğunu ortaya kaymaktadır. Çalışmaya göre bunun temel nedeni, Suriyeli göçmen işçilerin savaş öncesinde de emek piyasasında yer aldığı Lübnan’da elitlerin emek piyasasındaki arz fazlasının yarattığı ücret/maliyet azalmasından fayda sağlaması; Ürdün’de ise rejimin, ücretler üzerindeki baskı ve yerli nüfusun istihdamı üzerindeki olumsuz etkinin yaratacağı

huzursuzluğu dikkate alarak Suriyeli göçmenlerin kamp dışında yaşamasına izin vermemesidir. Türkiye’de mültecilerin kamp dışında yaşaması noktasındaki esnek uygulamalar bu çerçeveden değerlendirildiğinde, özellikle tekstil gibi ihracat payının yüksek olduğu düşük teknoloji emek yoğun sektörlerde ücretlerin düşmesi ve ucuz emeğe dayalı rekabetin sürdürülebilmesinde göçmen emeğinin bir “fırsat” olarak görüldüğü sonucu çıkartılabilir.

Murat Erdoğan ve Can Ünver tarafından yapılan “Türk İş Dünyası’nın Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş Beklenti ve Önerileri” başlıklı araştırma, işveren çevrelerinin istekleri bakımından dikkat çekici veriler ortaya koymaktadır. İşverenlerin Suriyelilerin istihdamına yönelik yaklaşımları sektörel ve bölgesel düzeyde farklılıklar göstermektedir. Rapora göre, Suriyelilerin istihdamı ve kentlere dağılımı konusunda turizm sektörü en olumsuz yargıya sahipken, tekstil sektöründe Gaziantep ile rekabet eden Denizlili işverenlerin haksız rekabet şikayeti dikkat çekicidir. Çalışanların büyük oranda kayıt altında olduğu orta ve büyük işletmelerin sahipleri, sığınmacıların istihdamı için yasal mevzuatın oluşturulmasını ve işgücünün eğitimden geçmesini isterken; mevsimlik tarım işçiliği, inşaat gibi alanlarda özellikle Suriyeli nüfusunun yoğunlaştığı bölgelerde canlanmaya ve olumlu etkiye dikkat çekilmiştir (Erdoğan ve Ünver, 2015). Bu açıdan değerlendirildiğinde, çalışanlar bakımından olduğu gibi işverenler bakımından da birbiriyle çelişen çıkarların olduğu sonucu çıkartılabilir. Ekonominin emek ve sermaye tarafından Suriyeli göçünden kazananlar ve kaybedenlere bakıldığında ortaya çıkan manzara ise birbirinin tam tersi gibi görünmektedir. Sermaye tarafında emek yoğun ve kayıt dışılığı yaygın olduğu sektörler (inşaat, tekstil, tarım v.b) daha fazla kazanç sağlarken; aynı sektörlerdeki çalışanlar açısından kazançlar aşağı çekilmekte ve düşük eğitimli işçiler ve kadınlar işgücü piyasasının dışına düşmektedir.

Azevedo, Yang ve Inan’ın (2016) çalışması Suriyeli sığınmacıların ülke ekonomisi üzerindeki etkisini inceleyenler arasındadır. Çalışma Suriyeli sığınmacıların ev sahibi ülke Türkiye üzerindeki etkisini “yoksulluk” açısından değerlendirmekte ve ülkedeki yabancı nüfus ile ev sahibi ülke yoksulluk oranları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışma, Suriye sınırındaki illerde yaşayan göçmenler arasındaki yoksulluk oranlarının 2009-2013 arasında belirgin bir şekilde arttığını söylemekle birlikte ev sahibi ülkenin vatandaşlarının yoksulluk oranlarında, artan yabancı hane nüfusu ile birlikte, negatif bir etki görülmediğini belirtmektedir (a.e.: 2).

İstanbul örneğinde derinlemesine görüşmeler yapan çalışmalardan biri olan Valarini’nin (2015) yüksek lisans çalışması, “sığınmacı girişimciliği” üzerinden Suriyeli sığınmacıların/mültecilerin İstanbul örneğinde iş kurma deneyimlerini incelemektedir. Valarini (a.e.: 31-33) Suriyeli girişimcilerin “başarısında” hem müşteri bulma hem de çalışan bulma açısından “etnik ağ”ların öneminin altını çizmektedir. Suriyeli sığınmacılar arasında iş kuranlar ile yaptığı görüşmeleri “sosyal sermaye”, “beşeri sermaye” ve “finans sermayeleri” açısından analiz eden Valarini, Suriyeli girişimcilerin büyük bir kısmının Suriye’de de işletme sahibi olduğunu belirtmektedir (a.e.: 53-56). Öte yandan Suriyeli sığınmacı girişimcilerin yerel ekonomi içinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerinin büyük bir kısmı kayıtlı işletmeler değildir. İş kuranların önündeki en büyük engeller ise çalışmada Türkiye’deki sektör hakkında bilgisizlik, etnik ve sosyal ağların eksikliği; dil ve hukuki durumun belirsizliği olarak karşımıza çıkmaktadır (a.e.: 65-66).

İstanbul örneğinde ele alınan bir diğer çalışma Teun Smorenburg’un (2016) Suriyeli

sığınmacıların emek pazarındaki deneyimleri üzerinedir. Varolan literatür çoğunlukla tersini gösterse de Smorenburg, Suriyeli sığınmacılar için “mülteci açığının” (refugee gap) genel olarak uygulanmayacağını savunmaktadır. Zira, başlangıçta aşağı yönlü bir mesleki hareketlilik (iş bulma zorunluluğu, dil bilmeme gibi nedenlerle) yaşayan Suriyeli sığınmacılar, sonrasında yukarı yönlü mesleki hareketlilik göstermişlerdir (a.e.: 65-88). Smorenburg, görüşmecilerinin çoğunluğunun yukarı yönlü bir mesleki hareketlilik göstermelerinde “hedef-odaklı” becerilere yatırım yapmaları sayesinde böylece ilk işlerinden sonra nitelikleriyle orantılı iş bulmalarının mümkün olduğu sonucuna varmıştır (a.e.: 89). Bu anlamda mesleki hareketlilikte insan etkinliğinin/öznelliğinin altını çizmektedir. Smorenburg’un bu sonuca varmasında, örneklemnin etkili olduğu söylenebilir.

Tekstil Sektörü ve Göçmen Emegi

Türkiye’de tekstil sektörünün genel yapısına değinen Tokatlı’nın (2003) makalesi, Türkiye’de 1980’lerden sonra sermaye-yoğun tekstilden, emek yoğun hazır giyim endüstrisine geçildiğini belirtmektedir. Avrupa Birliği ve ABD’deki büyük firmaların kendilerini salt markalaşma, pazarlama, reklam gibi kitlesel tüketimi şekillendirmeye dayalı bir işlevle sınırlandırarak; üretim süreçlerini emek maliyetinin daha ucuz olduğu gelişmekte olan ülkelere devretmeleri yönündeki politikalarıyla birlikte, giyim endüstrisi, coğrafi olarak ayrılmış çok sayıda fason üreticiyle küresel satın alıcılar arasındaki ağlar yoluyla işler hale gelmiştir. 1990’ların ortasında Avrupa Birliği ile yapılan gümrük birliği anlaşmasından sonra tekstil alanında kota uygulamasına son verilmesi sonrasında Türkiye’deki tekstil üretiminde bu ağlara dahil olacak ve bu ağlarda rekabet edebilecek şekilde bir politika izlenmiştir. Özellikle tekstil ve hazır giyim açısından üretim yapısı büyük ölçüde küresel meta zinciri sisteminde yer almaya ve buradaki yeri genişletmeye odaklanmaktadır. Bu bakımından işgücü piyasası ile ilgili olarak da küresel sistemi hesaba katarak analiz yapmak gerekmektedir.

Türkiye’de tekstil sektörüne dair çalışmaların önemli bir kısmı fason üreticilerin büyüme ve rekabet edilebilirliğini engelleyen faktörler ya da rekabet edilebilirliği artırıcı öneriler üzerinde durmaktadır (Bkz. Evcimen, Kaytaz, Çınar, 1991; Taymaz, 2002; Tokatlı ve Kızılgün, 2004; Çakmak, 2005; Demir ve İnce, 2007; Çulpan ve Ekin, 2009; Karabağ, Lau ve Suvankulov, 2014). Kaytaz, Evcimen ve Çınar’ın (1991) çalışmasında, Bursa’da 76’sı fason toplam 100 üretici firmayla yapılan görüşmelere dayanılarak hazır giyim sektöründeki taşeron bağlantıların sermaye birikimine olumsuz bir etkide bulunduğu ileri sürülmüştür. Bununla birlikte, makalede, hazır giyim sektöründe bağımsız üretici olmanın temel zorluğu, bağımsız üretici olmanın maliyetinin firmaların hali hazırdaki brüt kazancının çok üstünde olmasıyla açıklanmıştır.

Buna paralel olarak, Tokatlı ve Kızılgün’ün makalesinde (2004) tekstilde piyasaya giriş bariyerinin düşüklüğü; tekstil piyasasının değişen ihtiyaçlarına hızlı yanıt verme, sipariş edilen ürünleri tam vaktinde teslim etme zorunluluğu; bununla birlikte, fason üreticiler ile ana firmalar arasındaki asimetrik güç ilişkine bağlı olarak fason üreticilerin fiyat konusunda satın alıcılara bağlı oluşu ve yerel firmaların düşük fiyattan üretim yapma üzerine birbirleriyle rekabet halinde oluşunun fason üreticilerin birikim yapabilmesini baskılayan bir etkide bulunduğu öne sürülmektedir. Bu durum, Kaytaz’ın (1994) çalışmasında, tekstil alanındaki taşeron bağlantıların, teknoloji-yoğun sektörlerdeki taşeron bağlantılardan farklı işlemesiyle açıklanmaktadır. Bu makaleye göre,

teknoloji yoğun sektörlerde uzmanlaşmaya dayalı bir alt sözleşme kuralı işletilirken ve bunun sonucunda firmalar arası rekabet daha sınırlı hale gelirken; emek-yoğun bir sektör olan tekstilde salt kapasiteye dayalı alt- sözleşme kuralı işletilmekte ve bunun sonucunda firmalar arası rekabet baskısı daha belirgin hale gelmektedir.

Taplin’in (1996) makalesi, taşeron bağıntılardaki farklılaşmayı, hazır giyim endüstrisinde gerçekleşen esnekleşme sürecinin post-fordizmin öngördüğü türden uzmanlaşmaya dayalı bir esneklikten farklı oluşuyla ilişkilendirmektedir. Buna göre, post-fordist esnek uzmanlaşmanın yüksek teknoloji, emek niteliği yüksek, dolayısıyla rekabet gücü yüksek zanaat atölyelerinden farklı olarak tekstil atölyeleri rutinleşmenin ve yoğunlaşmanın fazla olduğu, fiyat düşürme zorunluluğuyla ilişkili olarak rekabet gücünün düşük olduğu, bu rekabet baskısıyla başa çıkmak için üretim maliyetini düşürmenin zorunlu olduğu ve üretim maliyetinin temelde çalışanların ücretlerini düşürme yoluyla sağlandığı atölyelerdir. Bu ise ucuz işgücü arayışının sektör için temel bir arayış olduğunu göstermekte; sektördeki kayıt dışı ve güvencesiz istihdamın yaygınlığını açıklamaktadır. Makalede Amerikan hazır giyim endüstrisinde ucuz işgücü olması nedeniyle göçmen emeğinin yaygın olarak kullanıldığına değinilmiş, sektörün rekabet baskısından kurtulmak için göçmen emeğinden faydalandığı belirtilmiştir.

Literatürün bir başka kısmı ise hazır giyim sektörünü emek süreci ve çalışma ilişkileri açısından ele almaktadır. Yörük’ün (2009) çalışması hazır giyim sektörü kayıt dışı olmasına, bu açıdan devlet denetiminin dışında kalması ve düzensiz bir yapıya sahip olmasına rağmen sektörde emeğin nasıl düzenli bir şekilde disiplin altına alındığına dikkat çekmektedir. Yörük’e göre (a.e.), hazır giyim sektöründe emeğin düzenlenmesi ve disiplin altına alınması formel firmalar ve enformel atölyeler arasındaki bağın ve firmalar arası rekabetin bir gerekliliği olarak ortaya çıkmaktadır. Atölyelerin firmalara satmak üzere ürettiği ürünlerin vaktinde ve belirlenen kalitede teslim edilebilmesi ve bu şekilde şirketler arası rekabette ayakta kalabilmesi için düzenli ve disipline edilmiş bir emeğe ihtiyaç vardır. Bu disiplin, aynı zamanda sektördeki ücret düzensizliği, zorunlu fazla mesai, sezonluk işten çıkartma gibi sorunlar nedeniyle sürekli yaşanan emek sirkülasyonu karşısında firmaların kendi üretim sürecini garantiye alma ihtiyacıyla da ilişkilidir. Buradan hareketle çalışma, konfeksiyon atölyelerinde yarı profesyonel çalışma disiplini kodlarının işlediğini ileri sürmektedir. Buna göre, konfeksiyonda çalışan işçiler yasal haklara, güvencelere sahip olmasalar da kimi enformel haklara sahiptir ve bu enformel hakların ihlal edilmesi durumunda işçiler ve işverenler arasındaki müzakere zemininin bozulma tehlikesi bu enformel hakların sürekliliğini sağlar. Bununla birlikte, makale, sektörün genelinde düzenli çalışma koşullarının olmamasının doğrudan emek sirkülasyonuna yol açmadığını; işçilerin sık iş değiştirme durumunda kalsalar bile mekânsal olarak yer değiştirmediklerini; bunun ise tekstil işçilerinde kolektif bir deneyimin oluşmasını sağladığını iddia etmektedir (a.e.).

Suğur’un (2005) makalesinde, tekstil sektörünün kadın işgücü katılımının en yoğun olduğu sektör olduğuna ve sektöre cinsiyet farklılaşmasının nasıl deneyimlendiğine odaklanılmaktadır. Suğur (a.e.), emek yoğunluğunun sektörde daha belirleyici hale gelmesiyle birlikte ucuz işgücüne ihtiyacın daha fazla ön plana çıkmasını son 20-30 yıldır emeğin kadınsılaşmasıyla ilişkilendirmektedir. Bu açıdan, kadının ev içinde deneyimlediği değersizleştirilme ve eşitsizliğin onun emek piyasası içerisindeki konumuna da yansıdığı, sektör içerisindeki işverenlerin cinsiyet

eşitsizliğinden ucuz emek bağlamında yararlanıldığı ortaya konmaktadır. Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası’nın verilerine göre, tekstil ve hazır giyim sektörlerinde çalışanların %40’ı kadınlardan oluşmakta; Türkiye’de toplam kayıtlı kadın istihdamının %11.3’ü bu sektörde çalışmaktadır.

Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Entegrasyonu

Literatürde Suriyeli sığınmacıların toplumsal entegrasyonuna dair yapılmış birkaç çalışma görmek mümkündür. Dermaux’nun (2015) İstanbul ölçeğinde 27 kişiyle derinlemesine mülakatlardan oluşan çalışmasında, Suriyeli sığınmacıların İstanbul’u seçmelerindeki motivasyonları, şehre entegre olma süreçleri ve gelecek beklentileri ele alınmış; Suriyeli sığınmacıların yeni yaşamlarına nasıl, hangi araçlarla adapte oldukları anlaşılmaya çalışılmıştır (a.e.:16). Dermaux’nun (a.e.: 22) çalışması, entegrasyon kavramını temel ihtiyaçlar üzerinden işlemselleştirmekte ve barınma, istihdam, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını nasıl karşıladıklarını incelemektedir. Sosyal ağ (social network) yaklaşımı üzerinden bu süreci ele alan Dermaux (a.e.:21), formel -kurumsal ilişkiler (STK’lar gibi) ve enformel ağlar-kişisel bağlantılar(aile, arkadaş vs.) olarak ikiye ayırdığı sosyal ağlardan hangisinin hangi ihtiyaçları karşılamada daha büyük rol oynadığını araştırmıştır. Örneğin, İstanbul’a ilk gelişlerinde Suriyeli sığınmacıların barınma ihtiyaçlarını çok yüksek oranda (%88) (a.e.: 55) arkadaş ve aile aracılığıyla karşıladığı; benzer şekilde iş bulmada da (%64) (a.e.: 65) arkadaş ve aile bağlantılarının öne çıktığı görülmektedir. Öte yandan, sağlık alanında Suriyeli sığınmacıların ilgili STK’larla ilişkiye geçmesi, tedavi görmelerini kolaylaştırmaktadır (a.e.: 90). Dermaux’nun, sadece Suriyeliler tarafından açılan ve yürütülen okullar ve öğrencilerle görüşmesinden edindiği bulgulara geçici koruma statüsü altında eğitimden yararlanma hakkı bulunan Suriyeli sığınmacıların kaldıkları mahallelerdeki okullara başvurdıkları ve dolayısıyla sosyal ağlara çok ihtiyaç duyulmadığı ortaya çıkmaktadır.

Koç, Görücü ve Akbıyık’ın (2015) makalesi, Suriyeli sığınmacıların Türkiye emek piyasasına dahil olmalarının Türkiye’de işçilerde işlerini kaybetme kaygısı yaratacağını ve bunun Suriyeli işçilere karşı bir hoşnutsuzluğa yol açabileceğini ileri sürmektedir. Erdoğan’ın (2014) çalışmasında, Türkiye toplumunun Suriyeli sığınmacılara dair algısına yer verilmiştir. 18 ilde 1501 kişiyle gerçekleştirilen mülakatlarda, Türkiye toplumunun Suriyeli sığınmacılara dair toplumsal kabulünün yüksek olduğu; Suriyeli sığınmacıların savaş sona erdiğinde evlerine geri gönderilmelerine karşı çıktıldığı; Türkiye’nin sığınmacılara kapılarını açmasının din kardeşliği veya komşuluk gibi temalardan ziyade tiranlıktan kaçanları destekleme fikriyle ilişkili olduğu; fakat bununla birlikte, Türkiye toplumunda Suriyelilerle kültürel yakınlığın oldukça düşük bulunduğu; yerel halkın işini ellerinden alınmasının ciddi bir kaygı yarattığı, bu nedenle Türkiye vatandaşlarının Suriyelilere vatandaşlık verilmesini net bir şekilde reddettiği ve kamplarda kalmalarını tercih ettiği ortaya çıkmaktadır.

Lazarev ve Sharma (2015), Suriyeli sığınmacılara yönelik Türkiye vatandaşlarının tutumunu İstanbul ve Gaziantep örneklemleri üzerinden ele almaktadır. “Deney için anket” (survey with embedded experiment) araştırması yoluyla, Lazarev ve Sharma (a.e.:3-14) Türkiye vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik önyargıları üzerinde din ortaklığı, mezhep ortaklığı ve ekonomik maaliyet vurgularının etkisini araştırmışlardır (a.e.). Nicel yöntemlere başvurulmuş çalışmaları Lazarev ve Sharma, Sunni ve Müslüman kimliği vurgusunun önyargılı davranışı ve kimi tutumları

azalttığını, Müslüman kimliğinin Suriyeli sığınmacılara yönelik bağış ve yardımı arttırdığını; öte yandan, Sunni kimliği vurgusunun genel önyargılı tutumun azalmasında daha etkili olduğunu savunmaktadırlar (a.e.: 14-17). Ekonomik maaliyet vurgusu ile birlikte bu vurguların önyargıları azaltmada yeterince etkili olmadığını belirten Lazarev ve Sharma, bu durumun dindar görüşmeciler için de geçerli olduğunu belirtmektedirler.

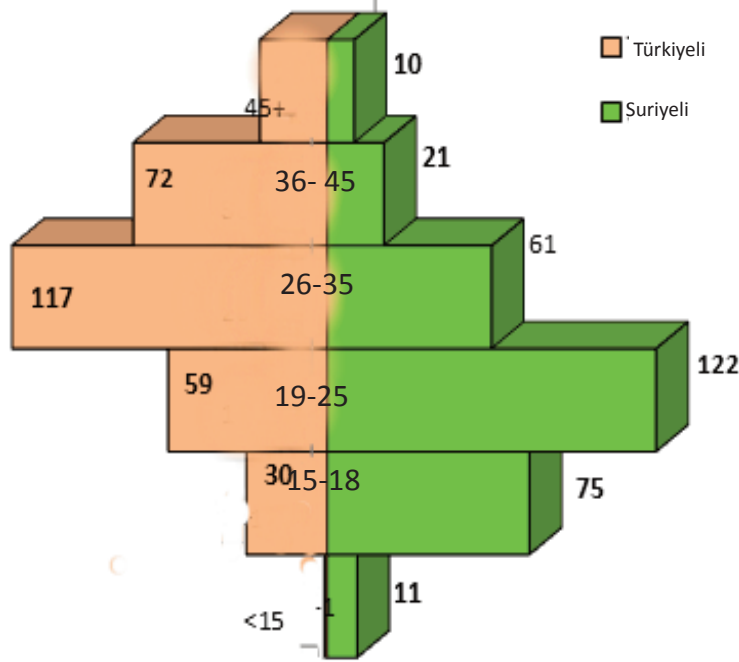
Genç ve Özdemirkıran’ın (2015) İstanbul’da Fatih, Başakşehir, Zeytinburnu ve Bahçelievler’de yapılan yüz yüze derinlemesine mülakatlara dayanan çalışmalarında, İstanbul’da özellikle Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı semtlerde toplumsal kabulün düşük olduğu sonucuna ulaşılmış; Suriyelilere dair negatif düşünce ve şikayetlerin yaygınlığına dikkat çekilmiştir. Yapılan mülakatlarda Suriyelilerin dilencilik, sağlık sorunları, güvenlik sorunları ile birlikte anıldığına, bu negatif tutumda da Araplara yönelik tek tipleştiririci söylem ve önyargıların etkili olduğuna değinilmiştir. Karakuş ve Yaylacı’nın (2015) makalesinde, Hürriyet, Yenişafak, ve Cumhuriyet gazetelerinde Suriyeli sığınmacılar hakkında yer verilen haber temaları, tarzları, temel kavramları ve kullanılan fotoğraflar analiz edilerek Suriyelilere dair medyada oluşturulan algı analiz edilmekte ve medyanın nefret suçlarını tetikleyici bir etkide bulunduğu ileri sürülmektedir.

Mevcut literatüre bakıldığında, bizim temel sorumuza ışık tutabilecek zorunlu göç, göçmen emeği, emek piyasasında ücret farklılaşmasını etkileyen unsurlar, Suriyeli göçmenlerin toplumsal entegrasyonu ve göçmenlere dair algı gibi kimi konuların çeşitli yöntemlerle çalışılmış olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, zorunlu göç literatüründe Suriyeli sığınmacıların çalışma ilişkileri bağlamında nasıl etkilendiği ele alınmamış bir konu olarak dururken; diğer yandan emek piyasası içerisinde yapılan çalışmalarda hem sektörel bazda bir analize yer verilmediği; hem de Türkiyeli ve Suriyeli işçilerin emek piyasası deneyimlerinin karşılaştırmalı bir analizinin yapılmadığı göze çarpmaktadır. Bu çalışmada, literatürdeki bu eksikliğin giderilmesi hedeflenmektedir. Tekstil sektöründe çalışan Suriyeli ve Türkiyeli işçilerle yapılan anket bulguları değerlendirilerek işçilerin çalışma koşulları, çalışma ilişkileri, ücret farklılaşması, iş bulma kolaylığı, tüketim olanakları ve borçluluk durumları karşılaştırmalı bir yöntemle incelenecektir. Buna ek olarak, Suriyeli ve Türkiyeli işçilerin birbirlerine kıyasla emek sürecinde nasıl konumlandıkları, işçiler arasında çalışma koşulları ve ilişkileri bakımından ayrımcılık ya da farklılaşmanın olup olmadığı, işçilerin ne tür haklardan ve yardımlardan faydalanabildikleri, mevcut savaşın gidişatına dair öngörüler ve gelecek beklentilerine dair algıları analiz edilmeye çalışılacaktır.

2. ÖRNEKLEM GENELİNE İLİŞKİN DEMOGRAFİK BİLGİLER

Araştırma kapsamında 300’ü Suriyeli, 304’ü Türkiyeli olmak üzere toplam 604 işçiye anket uygulanmıştır. Bu işçilerin yaş gruplarına göre dağılımını gösteren grafik aşağıdadır.

Grafik 1. Örneklemin Ülke ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Kişi Sayısı)

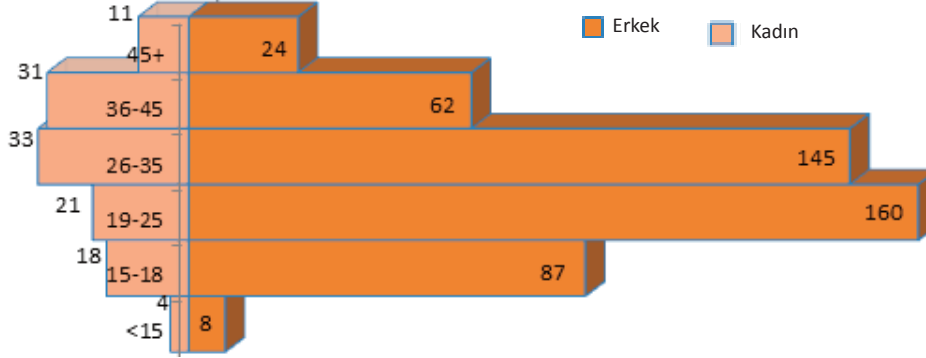
Çalışanların yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında 25 yaş altındaki çalışanların toplam içerisindeki payı % 49’un üzerindedir. Bu durum sektörün genç işçi yoğun olduğunu ortaya koyar. 45 yaş üzerinde işçi sayısı, büyük çoğunluğu Türkiyeli işçilerden oluşmak üzere, yüzde 5 civarındadır. Türkiyeli işçilerin büyük çoğunluğu 26-35 yaş grubunda, Suriyeli işçilerin büyük çoğunluğu ise 18-25 yaş grubundadır. Özellikle 30’lu yaşlardan itibaren her iki grupta da istihdam oranları düşmektedir. Bu durum işçilerin yaşlandıkça daha düzenli ve büyük fabrikalara geçerek ya da kendi atölyelerini açarak sektörün çalışma koşulları bakımından en kötü durumda olan kısmını terk ettiğini düşündürmektedir.

Yaş grupları bakımından dikkat çeken ayrıntılardan biri, çocuk işçi oranlarıdır. On sekiz yaş altındaki çocuk işçiler toplam çalışanların yüzde 19’unu oluştururken bu oran Suriyeli çalışanlar arasında yüzde 29’u bulmaktadır. Grafiğe Türkiyeli işçiler arasında 15 yaş altı çalışana rastlanmadığı yansımış olsa da işyeri ziyaretlerindeki ve mola yerlerindeki gözlemlerimiz bu veriyi doğrulamaktadır. İşverenler işyeri görüşmelerinde yasal kaygılarla çocuk işçileri ön plana çıkarmazken mola yerlerinde denk geline çocuk işçilerle de işverenden ya da kendi durumlarından kaynaklanan kaygıları nedeniyle anket yapılamamış, çocuk işçiliği Türkiyeli işçiler arasında grafiğe yansı-

mamıştır. Fakat Suriyeli işçiler bakımından, çocuk işçiliği gözle görülür şekilde yaygındır. İş Kanunu’nda yasaklanmış olan 15 yaş altında çalışma, sektörde özellikle Suriyeli işçiler arasında azımsanmayacak düzeydedir. Buradan, çalışma hakları ve koşulları ile ilgili yasal mevzuatın boşlukları ve sektördeki denetimlerin eksikliğiyle birlikte Suriyeli mültecilerin çalışma hayatına katılmasının en önemli sonuçlarından birinin, hem İş Kanunu’nda hem uluslararası sözleşmelerde yasaklanmış olan 15 yaş altı çocuk çalıştırılmasının yaygınlaşması olduğu sonucu çıkarılabilir.

Aşağıdaki grafikte, örnekleme dahil işçilerin toplumsal cinsiyetlere göre dağılımı verilmiştir: Anket uygulanan işçilerin 118’i kadın, 486’sı erkektir. Kadın işçilerin 96’sı Türkiyeli, 22’si Suriyeli iken erkek işçilerin 208’i Türkiyeli 278’i Suriyelidir. Bu oranlardan hareket edilirse, Suriyeli tekstil işçileri içerisinde kadın işçi oranı % 7’de kalırken, Türkiyelilerde bu oran yüzde 31’dir. Türkiyeli kadın tekstil işçilerinin istihdam oranı (yüzde 31), TÜİK Bölgesel İşgücü İstanbul sonuçlarından (yüzde 29) yüzde iki daha yüksektir.

Grafik 2: Cinsiyete ve Yaş Gruplarına Göre Dağılım (Kişi Sayısı)

Türkiyeli kadın işçiler bakımından –kayıt dışı çalıştırma gerçekliği göz ardı edilmeden– resmi rakamlara yakın veriler elde edilmişken, Suriyeli kadın işçiler bakımından tekstilde istihdamın toplam çalışanların % 7’si ile sınırlı olmadığı hem sektörün genel işleyişine hem bizlerin saha gözlemlerine dayanılarak rahatlıkla ifade edilebilir. Tekstil sektöründe, özellikle genç yaş grubu içerisinde kadın işçi istihdamı rakamların gösterdiğinin çok üzerindedir. Tekstilde Suriyeli kadın işçi istihdamının düşük gözükmesinde araştırmanın şu handikapları etkili olmuştur:

a) Çoğunlukla kaçak işçi çalıştırdığı tahmin edilen işyerleri, Suriyeli işçilerle çalışma yerinde görüşmeye müsaade etmediğinden, bu tip yerlerde iş başında anket yapma imkânı olmamıştır. Gözlemlerimiz, bu tür işyerlerinde çok sayıda genç kadın işçinin çalıştırıldığı yönündedir.

b) İşyerinde anket yapmanın mümkün olmadığı durumlarda, Suriyeli işçilere ancak mola saatlerinde, daha çok da mesai sonrası işçilerin gittiği lokanta, cafe, park vb. yerlerde ulaşılabilmiştir. Bahse konu mekânlara, çoğunlukla genç-bekâr erkeklerin gittiği tahmin edilebilir. Bu tip yerlerde yapılan görüşmelerde neredeyse istisnasız olarak erkek işçilere denk gelinmiştir.

Bununla birlikte anketler dışındaki görüşmelerde Suriyeliler arasında işgücüne katılımda kadınların erkeklere göre daha düşük olmasında ailelerin büyüklüğü ve çocuk sayısının fazlalığı ile birlikte ev içi işin eşitsiz bölüşümünün de etkili olduğu gözlenmiştir.

Tablo 6 : Suriyeli İşçilerin Doğum Yerine Göre Dağı-

Doğum Yeri	Sayı	Oranı (%)
Şam	18	6.00
İdlip	7	2.33
Afrin	16	5.33
Deraa	2	0.67
Deyruzzor	3	1.00
Halep	229	76.33
Haseke	4	1.33
Humus	3	1.00
Kamışlı	1	0.33
Kobane	1	0.33
Bukemal	1	0.33
Deyruzzor	4	1.33
Hama	2	0.67
Rakka	9	3.00
Toplam	300	100

Suriyeli işçilerin doğum yerlerine göre dağılımını gösteren tabloya bakıldığında, görüşülen işçiler içinde Halep kökenlilerin çok büyük ağırlığı olduğu görülecektir. Halep’te doğanların oranı yüzde 76’nın üstündedir. Bunu, Şam, Afrin ve Rakka şehirleri izlemektedir. Görüşülen işçilerin yüzde 90’ı bu dört şehirde, kalan yüzde 10’luk kesim ise diğer şehirlerde doğmuştur. Görüşülen işçilerin arasında Suriye’nin kuzeyinde, Türkiye sınırına yakın olan bölgelerden (Halep, Afrin, Rakka) gelenlerin yoğunluğu göze çarpmaktadır. Araştırmanın tekstil sektörü özelinde yürütüldüğü ve Suriyeli işçilere çalıştıkları atölyeler kadar mola yerlerinde ve mesai dışı saatlerde ulaşılabilirdiği bilgisi hatırlanmalıdır. Bahsi geçen bölgelerden özellikle Afrin ve Halep’te tekstil sektörünün savaş öncesindeki varlığı bu bölgeden gelenler içerisinde tekstil işçilerinin payının yüksek olmasının sebepleri arasındadır. Öte yandan aynı şehirden olanların göze çarpan derecedeki yoğunluğu, görüşülen işçilerin akrabalık ya da hemşehrilik üzerinden kurulmuş göçmen ağlarına sahip oldukları ve birbirine yakın yerlerden göç edenlerin yakın semtlerde oturarak aynı/yakın sektörlerde işyerlerinde çalıştıkları varsayımına kapı aralamaktadır.

Eğitim Düzeyi (%)

Örnekleme dahil çalışanların eğitim düzeyleri, aşağıdaki tabloda verilmiştir. Sektörde çalışanların yüzde 50’si ilkokul mezunudur. Bu oran kadın işçiler arasında yüzde 55, erkek işçiler arasında yüzde 49’dur. Suriyeli çalışanların yüzde 60’ı ortaokul ve altında eğitime sahipken bu oran Türkiye çalışanları için yüzde 78’dir. Görüşmecilerin ifade ettiği en üst eğitim düzeyi üniversite mezunlarının oranı, Suriyeli çalışanlarda yüzde 7, Türkiye çalışanlarda yüzde 2 civarındadır. Eğitim

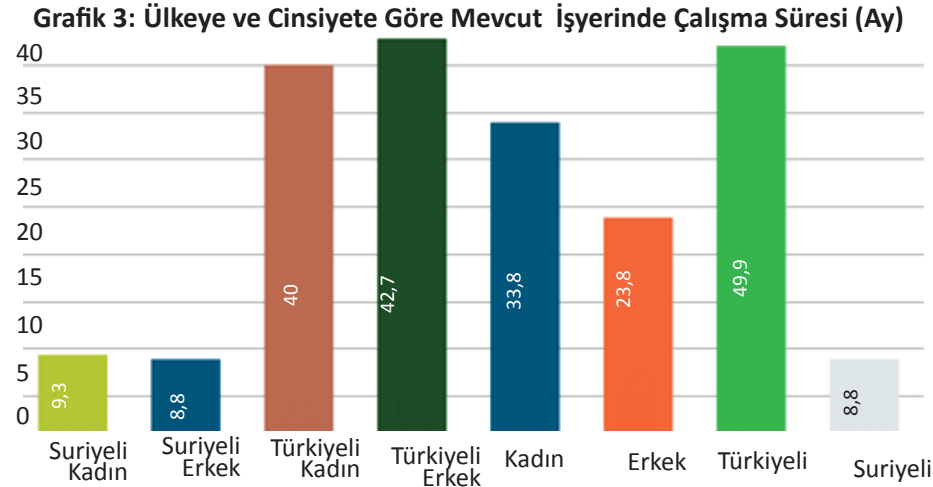
düzeyleri genel olarak karşılaştırıldığında Suriyeli çalışanların eğitim düzeyinin Türkiyeli çalışanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülüyor. Bu durum Suriyeli çalışanların eğitim düzeylerine karşılık gelen mesleklere erişemedikleri için Türkiye’de emek piyasasında kendi eğitimlerinin daha altında işlere yönelmesinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu sonuç, literatürde göçmen işçiler için sıklıkla işaret edilen *mesleki olarak aşağıya gitmenin* Suriyeli mültecilerin deneyiminde de açığa çıktığını göstermektedir.

Tablo7: Çalışanların Cinsiyete ve Ülkeye Göre Eğitim Düzeyi Dağılımı (%)

	KADIN			ERKEK			Genel Toplam
	Türkiyeli	Suriyeli	Toplam	Türkiyeli	Suriyeli	Toplam	
Okur-Yazar Değil	18,19	4,17	6,78	8,39	2,4	4,99	5,34
Okur Yazar	9,10	4,17	5,08	4,38	2,9	3,33	3,67
İlkokul	45,45	58,33	55,93	50,73	51,21	48,86	50,25
Ortaokul	18,18	25	23,72	27,37	32,37	28,7	27,71
Lise	9,09	7,30	7,62	9,85	8,21	8,73	8,51
Üniversite	0	1,04	0,85	7,30	2,90	5,41	4,51
Toplam	100	100	100	100	100	100	100

Hâlihazırdaki İşyerinde Çalışma Süresi

Aşağıdaki tablo, işçilerin hâlihazırdaki işyerlerinde ne kadar süredir çalışmakta olduklarını ay bazında göstermektedir. Tablodan, Türkiyeli işçilerin Suriyeli işçilere göre, kadın işçilerin de erkek işçilere göre aynı işyerinde daha uzun süredir çalıştıkları çıkarılmaktadır. Aynı işyerinde çalış

ışma süresi işyeri içerisinde daha yüksek ücret ödenen işlere geçme olasılığını (ortacılıktan makinacılığa v.b) arttırdığı için çalışanlar arasındaki ücret farklılığının nedenleri arasında dikkate alınması gereken bir faktördür.

Toplam Çalışma Süresi

İş deneyimlerini gösteren tabloya bakıldığında, görüşülen işçilerin yaklaşık yüzde 15’inin iş deneyiminin bir yılın altında olduğu görülmektedir. Bu oran, kadın işçilerde yaklaşık yüzde 20, erkek işçilerde yüzde 14’tür. Bir yılın altına inen iş deneyimi bakımından kadın ve erkek işçiler arasındaki fark çok belirgin olmamakla beraber, Suriyeli ve Türkiyeli işçiler bakımından bu fark çarpıcı düzeydedir. Türkiyeli işçiler arasında bir yıldan daha az iş deneyimi olanların oranı yüzde 5 civarında iken bu oran Suriyeli işçilerde yüzde 24’e yakındır.

Tablo 8:Cinsiyete ve Ülkeye Göre Hayatı Boyunca Toplam Çalışma Deneyimi (%)

Deneyim	Toplam	Erkek	Kadın	Suriyeli	Türkiyeli
0-3 ay	6,95	6,17	10,17	13,33	0,7
3 ay- 1 yıl	7,45	7	9,32	10	4,9
1-5 yıl	20,86	20,78	21,19	27,67	14,2
5-10 yıl	19,87	20,78	16,10	21,33	18,4
10-15 yıl	18,54	19,13	16,10	9,00	28,0
15-20 yıl	12,75	13,37	10,16	10,67	14,8
20-25 yıl	6,95	7,61	4,23	5,33	8,6
25-30 yıl	3,97	3,08	7,62	1,67	6,2
30 yıl+	2,65	2,06	5,08	1,00	4,3
Toplam	100	100	100	100	100

Bu tablo, göç öncesinde çalışma hayatı içerisinde yer almayan Suriyeli işçilerin zorunlu göçün ardından Türkiye’de çalışma hayatına atılmak durumunda kaldıklarının bir göstergesi olarak alınabilir. Ayrıca, çalışma yaşına ilişkin tablolar hatırlanacak olursa, Suriyeli genç kadın ve erkeklerin ilk kez Türkiye’de çalışmak durumunda kalmış olmaları ihtimal dahilindedir. Suriyeli ve Türkiyeli işçiler arasında iş deneyimi bakımından makas daha yüksek deneyim seviyelerine doğru gidildikçe Türkiyeliler lehine açılmaktadır. Yukarıda verilen çalışanların yaşa göre dağılımı da dikkate alınarak, sektörde Suriyeli işçilerin toplam iş deneyiminin Türkiyeli işçilere göre daha düşük olduğu söylenebilir.

Medeni Durum

Görüşülen işçilerin çoğunluğunu bekâr işçiler oluşturmaktadır. Görüşülen işçilerin yüzde 54’ü bekârdır. Bunu, yaklaşık yüzde 40 ile evli işçilerin oranı izlemektedir. Bekâr işçilerin oranı, Suriyeliler içerisinde Türkiyelilerden yüzde 2-3 daha yüksek, erkek işçiler arasında da kadın işçilere göre daha yüksektir. Bu durum, yukarıda da dikkat çekildiği üzere, çalışma hayatında ve sektörde Suriyeli kadın işçilerin mevcudun çok altında temsili ile ilgili olabilir. Suriyeli işçiler içerisinde nişanlı olanların sayısı dikkat çekicidir.

Tablo 9 :Cinsiyete ve Ülkeye Göre Medeni Durum (Sayı)

Medeni Durum	Kadın	Erkek	Suriyeli	Türkiyeli	Toplam
Bekar	53	274	205	122	327
Evli	57	182	68	171	239
Nişanlı	2	21	23	0	23
Evli, ayrı yaşıyor	0	3	2	1	3
Boşanmış	5	5	2	8	10
Dul	1	1	0	2	2
Toplam	118	486	300	304	604

Tablo 10:Ülkeye Göre Çocuk Sayısı

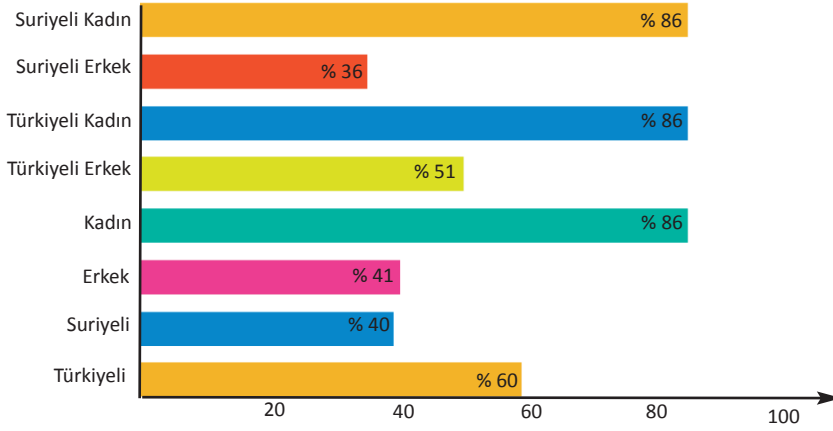
Çocuk Sayısı	Suriyeli	Türkiyeli	Toplam
0	231	139	370
1	20	38	58
2	13	66	79
3	15	41	56
4	7	10	17
5	9	5	13
6	2	3	5
7	2	0	2
8	1	0	1
9	0	1	1
Toplam	300	303	603

Tabloda, görüşülen işçilerin çocuk sayıları verilmiştir. Türkiyeli işçiler arasında çocuk sahibi olanların oranı, genel olarak Suriyeli işçilere göre daha fazladır. İki-üç kategori dışında, çocuk sahibi olan işçiler arasında Türkiyelilerin oranı bütün kategorilerde daha yüksektir. Sadece çocuk sahibi olmayanlar arasında Türkiyeli işçilerin oranı belirgin şekilde düşüktür. Yukarıda sektörde çalışan işçilerin genel yaş ortalamasının genç olduğu belirtilmiş, ayrıca Suriyeli işçiler arasında genç bekârların oranının yüksek olduğunun altı çizilmiştir. Bu durum kendisini özellikle çocuk sahibi olmayan Suriyeli işçilerin sayısının yüksekliğinde kendini göstermektedir. 1 ile 3 çocuk sahibi işçiler arasında Türkiyelilerin oranı daha net bir şekilde yüksekken, 4 ve üstü çocuk sahibi olanlar açısından Türkiyeli ve Suriyeli işçiler arasındaki oran farkı azdır. Bu veriler birlikte düşünüldüğünde, sektörde Suriyeli işçilerin çoğunlukla genç bekârlar olduğu, Türkiyeli işçilerin daha çok evli ve çocuk sahibi grupta olduğu ifade edilebilir.

Ailede Görüşmeci Dışında Çalışan Sayısı

Aşağıda oransal olarak çıkarılan tablodan da görüleceği üzere, “Ailenizde sizin dışınızda çalışan var mı?” sorusuna Türkiyeli çalışanların yüzde 40’ı, Suriyeli çalışanların ise yüzde 60’ı olumsuz yanıt vermiştir. Bir diğer ifadeyle, Türkiyeli işçilerin yüzde 40’ı, Suriyeli işçilerin yüzde 60’ı evde tek çalışan kişidir.

Grafik 4: Ailesinde kendisi dışında çalışan olanlar %

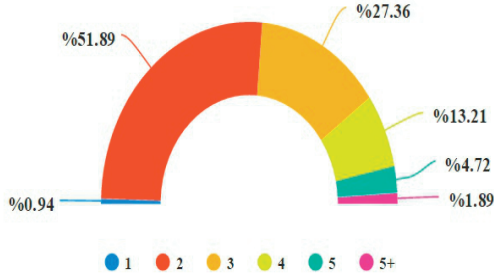
Bu noktada araştırmada gözlemlenen Suriyeli erkek işçilerin önemli bir bölümünün yaşça genç oldukları, önemli bir kısmının da ailelerinden uzakta yaşadıklarını hatırlamak gerekmektedir. Suriyeli kadın işçiler ise çoğunlukla Türkiye’ye aileleri ile birlikte göç etmiş ve aileleri ile birlikte yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Aynı zamanda Türkiye’de bulunan Suriyelilerin emek piyasasına katılma süreçlerindeki zorlukların hane halkındaki çalışan sayısına olumsuz katkıda bulunacağı unutulmamalıdır.

Evde tek çalışan olma oranı, Suriyeli işçilerde Türkiyeli işçilere göre belirgin düzeyde yüksektir. Buna bağlı olarak hane geliri açısından Suriyeliler ile Türkiyeliler arasında ciddi bir farklılaşma olduğu tahmin edilebilir. Toplumsal cinsiyetlere göre bakıldığında, kadın işçilerin yüzde 86’sı, erkek işçilerinse yüzde 41’i evde kendinden başka en az bir çalışan daha olduğunu belirtmiştir. Görüldüğü üzere, evin tek çalışanı olma yönünden erkek işçilerle kadın işçilerin oranı arasında oldukça büyük fark vardır. Evin tek çalışanı olan erkek işçilerin oranı yüzde 59 iken kadınlarda bu oran yüzde 14’tür. Bu çarpıcı farklılık, Suriyeli ve Türkiyeli işçiler karşılaştırıldığında, kadın işçiler bakımından değişmez. Buradan, tekstil sektöründe, Türkiyeli ya da Suriyeli olduğuna bakılmaksızın, kadınların evin tek çalışanı olma oranının çok düşük olduğu; kadınların, çok büyük oranda, hanede bir başka çalışanın daha bulunduğu durumlarda istihdama dâhil olduğu çıkarılabilir.

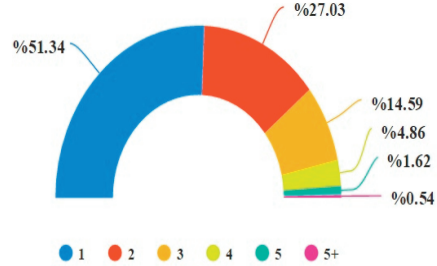
Ailesinde kendisinden başka çalışan/lar olduğunu belirten işçilere, hanede toplam çalışan sayısı da sorulmuştur. Aşağıdaki iki ayrı grafikte, Suriyeli ve Türkiyeli işçilerin ailelerinde kendilerinden başka kaç çalışan daha olduğuna ilişkin cevapları gösterilmiştir

Grafik 5: Ailede toplam çalışan sayısı

Suriyeli

Türkiyeli

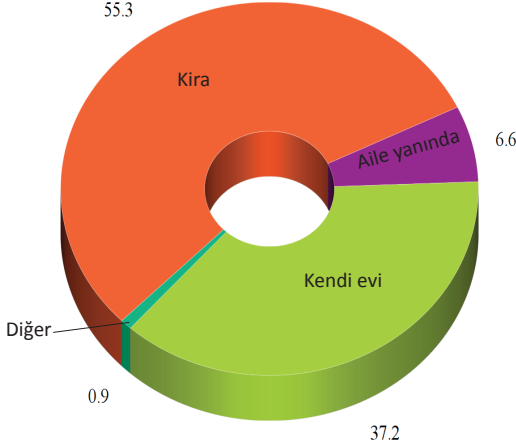
Hanehalkı toplam gelirinin tahmin edilmesinde, çalışan sayısı önemlidir. Suriyeli ve Türkiyeli işçiler bakımından haneden çalışan sayısı önemli düzeyde farklılaşmaktadır. Suriyeli işçilerin yüzde 60'ının ailede tek çalışan olduğu yukarıda belirtilmişti. Kalan işçilerin çok büyük çoğunluğunun ailesinde en az bir çalışan daha vardır. Burada çarpıcı olan, bu işçilerin yarısından fazlasının ailesinde 2 çalışan daha olduğunu, yüzde 40'ının da 3 ve 4 çalışan daha olduğunu kaydetmesidir. Yani ailede tek çalışan olan yüzde 60'lık kesim dışında kalan Suriyeli işçilerin yüzde 90'ı aşkın bir kısmının ailesinde 3 ila 5 kişi arasında kişi çalışmaktadır.

Hanede çalışan başka birey sayısı üzerinden Türkiyeli ve Suriyeli oranları karşılaştırıldığında, hemen tüm kategorilerde belirgin farklılık göze çarpıyor. Ailede kendisinden başka 2, 3 ya da daha fazla çalışan olduğunu belirtenlerin oranı, Suriyelilerde Türkiyeli işçilere göre yaklaşık iki kat daha fazladır. Burada en ciddi farklılık, ailede 1 çalışan daha olduğunu belirtenlerin oranında kendini gösterir. Bu oran, Suriyeli işçilerde yüzde 1'in altında iken Türkiyeli işçilerde yüzde 50'nin üzerindedir. Buradaki belirgin fark, yukarıda sektör çalışanlarının yaş ortalaması ve medeni durumlarına ilişkin verilerle bir arada düşünüldüğünde anlam kazanıyor. Mevcut verileri karşılaştırarak, evli Suriyeli işçilerin çoğunlukla ailede tek çalışan oldukları; bekâr olanların ise kardeşleri ya da diğer bekâr akrabaları-ev arkadaşları ile birlikte kaldıkları ve hanelerine birden fazla gelir girdiği çıkarımında bulunulabilir. Aşağıdaki başlıkta Suriyeli ve Türkiyeli işçiler için değerlendirilen ikamet edilen konutta mülkiyet oranları ile birlikte düşünüldüğünde Suriyeli işçiler için barınma hakkının düzenlenmesi meselesinin önemi açıkça görülmektedir.

Konut Koşulları ve İstanbul’da İkamet Süresi Dağılımı

Türkiyeli işçilerin yüzde 55’i kirada, yüzde 37’si kendi evinde oturmaktadır. İşçilerin yüzde 6,6’sı aile bireylerinden birine ait bir evde oturduğunu ifade etmiştir. Bu rakamları TUIK’in 2015

Grafik 6: Oturulan Konutun Mülkiyeti (Türkiyeli)

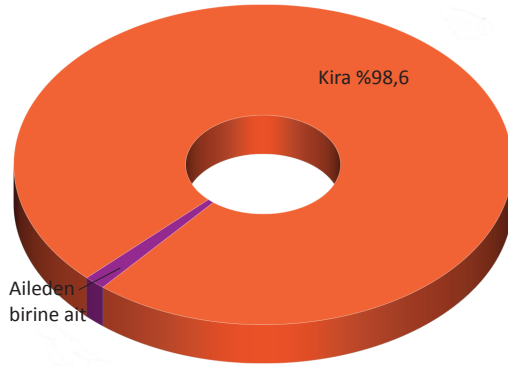

Hanehalkı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’nda Türkiye Geneli için açıkladığı konut sahipliği oranı ile kıyaslamak ve buradan hareketle tekstil işçilerinin yaşam koşulları ile ülke ortalamasını karşılaştırmak anlamlı bir veri sunmaktadır. TUIK verilerine göre Türkiye genelinde hanehalklarının % 60.4’ü kendi oturduğu konutun sahibi iken % 26.3 kirada oturmaktadır. Aynı oranın İstanbul düzeyi için 2011 TUIK Nüfus ve Konut Araştırması rakamları ise İstanbul’da yaşayanların % 60.6’sının kendi konutlarına sahip olduğunu göstermektedir. Bu rakamları tekstil işçilerinin rakamları ile karşılaştığımızda konut sahipliği oranının hem ülke genelindeki ortalamanın hem de İstanbul ortalamasının oldukça altında kaldığı görülmektedir. Bu karşılaştırma refah düzeyi bakı-

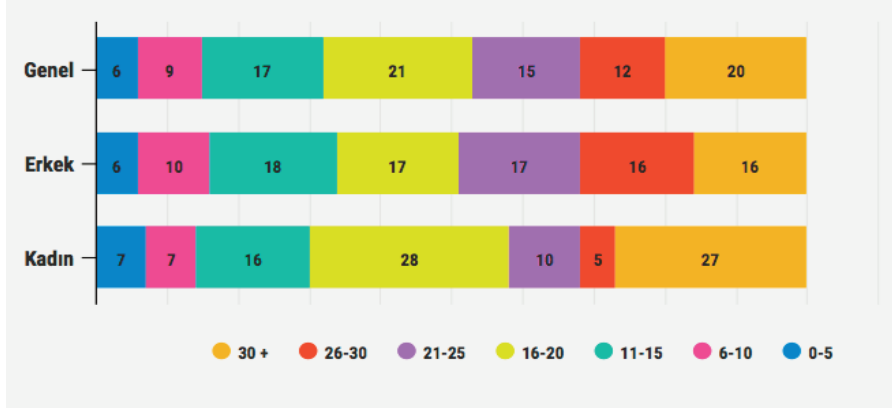
mından tekstil işçilerinin durumunun ülke ortalamasının da şehrin ortalamasının da çok altında olduğuna işaret etmektedir.

Suriyeli işçiler açısından konut mülkiyeti oranı –bekleneceği üzere- nadir düzeylerde. İşçilerin yüzde 98,6’sı kirada otururken kendi evinde oturduğunu belirtenlerin oranı sadece yüzde 1,4’tür. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, evli olmayan Suriyelilerin büyük çoğunluğu çok sayıda kişinin ikamet ettiği bekar evlerinde kalmaktadır. Bu durum bize Suriyeli işçilerin kira bedellerini, aldıkları ücretler de göz önünde bulundurulduğunda, ancak çok kişiyle paylaşarak karşılayabildiklerini göstermektedir. Öte yandan, saha çalışması sırasında kimi Suriyeli işçilerin işyeri sahibinin izniyle çalışmakta oldukları işyerlerinde kaldıkları gözlemlenmiştir.

Grafik 7: Oturulan Konutun Mülkiyeti (Suriyeli)

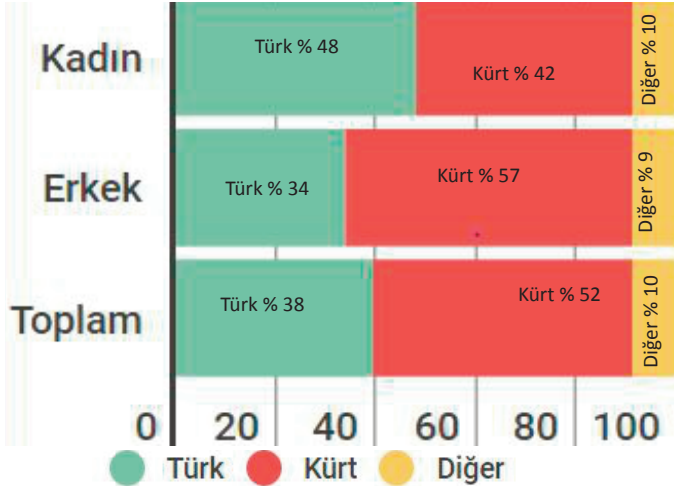
Grafik 8: Kaç yıldır İstanbul’da Yaşıyorsunuz

Görüşülen işçilerin çok büyük bir çoğunluğu (yaklaşık yüzde 85’i) 10 yıldan daha uzun süredir İstanbul’da yaşadığını ifade etmiştir. On yıldan daha uzun süredir İstanbul’da yaşayan kadın ve erkek işçi oranları birbirine çok yakındır. Kadın ve erkek işçiler bakımından göze çarpan farklılık, 16 yıl ve üzerinde ikamet sürelerine ilişkin oranlarda kendini göstermektedir.

İşçilerin Etnik Köken ve İnaç Kimliği

Grafik 9: Çalışanların Etnik Kökene Göre Dağılımı (%)

Çalışmaya katılan Türkiyeli işçilerin yüzde 52’si “Etnik kökeniniz nedir?” sorusuna karşılık olarak kendisini Kürt olarak tanımlamıştır. Bu oranı yüzde 38 ile kendisini Türk olarak tanımlayanlar takip etmektedir. Kalan yüzde 10’luk kesim Arap, Zaza, Kafkas ya da Balkan kökenli olduğunu ifade etmiştir. Etnik olarak kendisini Kürt ya da Zaza olarak tanımlayan işçilerin oranının, bu iki grubun ülke nüfusu içerisindeki payından çok yüksek olması dikkat çekicidir.

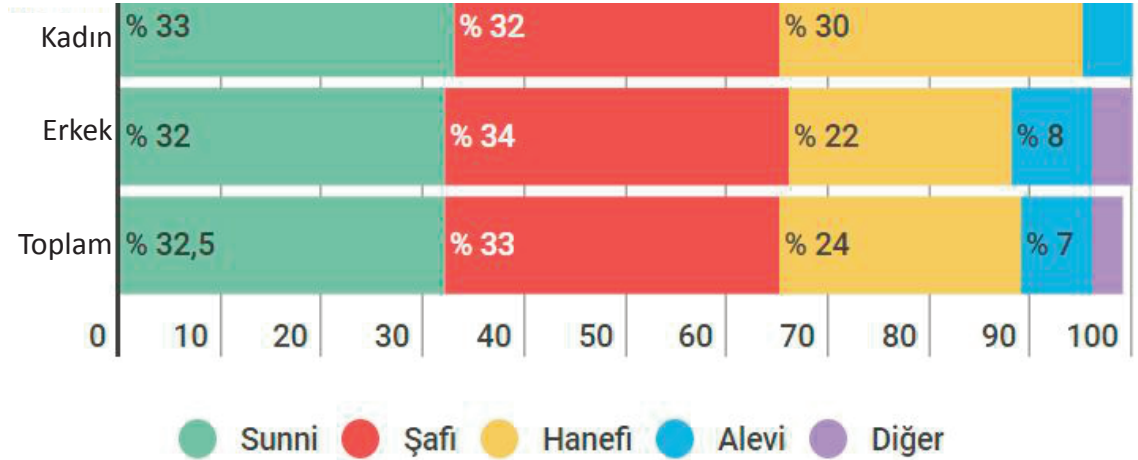
Etnik kökenin toplumsal cinsiyet gruplarına göre dağılımı, genel tablodan belirgin farklılıklar göstermektedir. Erkek işçilerde etnik kökenini Kürt/Zaza olarak ifade edenlerin oranı yüzde 57’lere kadar çıkar ve yaklaşık olarak her üç erkek tekstil işçisinden ikisinin Kürt/Zaza kökenli olduğu bir manzara arz etmektedir. Erkek tekstil işçilerinin yüzde 34’ü kendini Türk olarak tanımlamıştır. Kadın işçilerde ise tersine bir hareket görülmektedir. Kadın işçiler ara-

sında etnik kökenini Türk olarak ifade edenler yüzde 48’i geçerken, Kürt kökenli olduğunu belirtenlerin oranı yüzde 42’ye kadar düşmektedir. Kadın işçilerde oran düşse de, genel olarak tekstil sektöründe çalışan işçiler arasında Kürt/Zaza olanların oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Küçük bir kısmının örneklem hatasıyla ilişkili olduğu varsayılsa bile bu oranlar, İstanbul’da etnik olarak kendini Kürt/Zaza olarak tanımlayanların aile bağları, eğitim düzeyi, toplumsal ağlar vb. gibi pek çok faktörle birlikte, kuralsızlığın daha yaygın olduğu tekstil sektöründe kümелendiğini düşündürmektedir.

İnanç Kimliği

Görüşülen işçilere inanç kimliği ya da mezhep aidiyetlerine ilişkin soru asıl olarak Suriyeli işçilerin dağılımlarını belirlemek, Türkiye’li işçiler bakımından iş ortamı ve ilişkilerinde, ayrıca Suriyeli işçilere yaklaşımda inanç faktörünün belirleyici olup olmadığını görmek amacıyla sorulmuştur. İşçilerin inanç kimliği dağılımı, Türkiye’de dini alana ilişkin araştırmalarda verilen oranlara yakındır. İşçilerin yaklaşık yüzde 90’ı kendini Sünni fıkıh mezhepleri içinde tanımlamıştır. Bunların yüzde 57’si mezhebini Şafi (yüzde 33) ve Hanefi (yüzde 24) olarak ayrıca belirtmiştir. Diyanet araştırmalarında ülkede Hanefi mezhep mensupları Şafilere göre yaklaşık 7 kat daha fazla görüldüğü halde tekstil işçileri arasında Şafi mezhep mensuplarının fazla çıkması, yukarıda etnik kökene ilişkin verilerle bir arada anlam kazanmaktadır. Bilindiği üzere Şafilik Kürt nüfusun yoğun olduğu bölgelerde daha yaygındır.

Grafik 10:Türkiyeli İşçilerin İnanç Kimliğine ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%)

İşçilerin yüzde 7’si Alevi inancına mensup olduğunu belirtmiştir. Erkek işçilerde Alevi olduğunu ifade edenlerin oranı yüzde 8’i geçmektedir. Türkiye’de Alevi nüfusun genel nüfusa oranına ilişkin tam anlamıyla güvenilir bir veri bulunmamakla birlikte, konuyla ilgili kaydedeğer araştırmalarda, Türkiye’de nüfusun yüzde 10’u ila 15’inin Alevi olduğu ifade edilmektedir. Buna göre

tekstil sektöründe kendini Alevi olarak ifade eden işçilerin oranı, Türkiye’de genel nüfus içindeki Alevi nüfusun oranından oldukça aşağıdadır. Bu durum, Alevilerin özellikle Şafi mezhep mensuplarının ağırlıklı olduğu sektörde iş bulmasının güçlüğünden kaynaklanıyor olabileceği gibi mevcut çalışanların belli kaygılarla inanç kimliğini saklıyor olma ihtimaliyle de açıklanabilir.

Son olarak inanç kimliği vurgularından biri de Müslüman/İslam biçiminde ifade edilmiştir. İşçilerin yüzde 2’si kendini Müslüman olarak tanımlamıştır. Ayrıca yüzde 2’lik bir kesim de inanç kimliği sorusunu “Diğer” seçeneğini işaretleyerek cevaplamıştır. Bu iki grup, mezhep bilgisi vermek istemeyen işçilerden oluşabileceği gibi bunların en azından bir bölümünün gene mezhep ayrıntısı vermeyen ya da Türkiyeli işçilerle Müslüman kimliği üzerinden bir ortak bağ kuran Suriyeli işçiler olduğu tahmin edilebilir.

3. SURIYELİ İŞÇİLERİN GÖÇ VE TÜRKİYE’YE YERLEŞME SÜREÇLERİ

Araştırmaya katılan Suriyeli işçilere Suriye’den ayrılma nedeni, kamp deneyimi, Suriye’deki yakınları ile haberleşme durumları, aile bireylerinin Suriye’deki savaştan etkilenme düzeyleri ve Türkiye’de eğitim, sağlık hizmetlerine ulaşma durumları ile ilgili sorular sorulmuştur. Aynı zamanda, kendilerine Türkiye’ye geliş biçimleri, ilk yaşamaya başladıkları kentler ve o kentlerde geçirdikleri toplam zaman gibi sorular da yöneltilmiştir. Bu sorular sayesinde Suriyeli işçilerin

Tablo 11: Suriyeli İşçilerin İlk Geldiği Şehir

İlk Geline Şehir	İşçi Sayısı	Örneklem İçindeki oranı (%)
İstanbul	236	78,7
Adana	8	2,7
Gaziantep	21	7,0
Şanlıurfa	4	1,3
Hatay	7	2,3
Kahramanmaraş	3	1,0
Kilis	2	0,7
Konya	2	0,7
Mardin	2	0,7
Mersin	9	3,0
Ankara	1	0,3
Bursa	3	1,0
İzmir	1	0,3
Sakarya	1	0,3
Toplam	300	100

Türkiye’ye giriş yaptıkları şehirlerde ne kadar süre kaldıkları ve ne kadar süre sonra İstanbul’a gelerek tekstil emek gücüne dahil olduklarını anlamak ve bu bağlamda Suriyelilerin temel olarak ülkeye giriş yaptıkları yerlerde iş bulma arzusunda olup olmadıkları hakkında fikir yürütmek mümkün olacaktır.

Suriyeli işçilerin Türkiye’de ilk yerleştiği şehri gösteren aşağıdaki tabloya göre işçilerin yüzde 80’e yakın bir kısmının ilk yerleştiği şehrin İstanbul olduğu, bunu Suriye sınırına yakın illerin izlediği görülmektedir. Bu durum tekstil sektöründe çalışan Suriyelilerin yaklaşık dörtte üçünün ülkeye giriş yaptıkları şehirlere yerleşmeden İstanbul’a geldiklerini göstermektedir. Bununla beraber göçmenlerin büyük çoğunluğunun Türkiye’ye ilk giriş yaptıkları kentlerde en az 6 aydan fazla bir süre kaldıklarını tespit etmek mümkündür.

Gelen sığınmacı işçilerin ne kadar süredir İstanbul’da yaşamakta oldukları, ay bazında aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 12 : İstanbul Yaşama Süresi (Suriyeli)

İlk Gelinen Şehir	İşçi Sayısı	Örneklem İçindeki oranı (%)
0-3 ay	36	12
3-6 ay	41	13,7
6-12 ay	51	17,0
12-18 ay	46	15,3
18-24 ay	56	18,7
24-30 ay	21	7,0
30-36 ay	30	10,0
36-42 ay	3	1,0
42-48 ay	12	4,0
48-54 ay	4	1,3
Toplam	300	100

Görüşülen Suriyeli işçilerin yüzde 77’sinin iki yıl ya da daha kısa süredir; yüzde 42’sinin bir yıldan, yüzde 25’inin de altı aydan daha kısa süreden beri İstanbul’da yaşadığı görülmektedir. Anket çalışmalarının 2015 yılında yapıldığı hatırlanırsa, Suriyeli tekstil işçilerinin yaklaşık yüzde 80’inin 2013 yılı ve sonrasında İstanbul’a geldiği ifade edilebilir. İstanbul’a yerleşme zamanının dağılımından, Suriye’deki savaşın uzamasıyla birlikte Suriye’de yerleşik ya da Türkiye’de daha önce sınıra yakın bir ile yerleşmiş mültecilerin, hayatlarını sürdürebilmek için istihdam olanağının daha yüksek olduğu şehirlerden biri olan İstanbul’a göç ettikleri sonucu çıkarılabilir. Bu rakamlar aynı zamanda Başbakanlık Göç İdaresi Başkanlığı’nın Türkiye’ye toplam Suriyeli göçünün 2014 sonrasında yoğunlaştığını gösteren verileri ile tutarlıdır.

Ülkesinden Ayrılma Nedeni

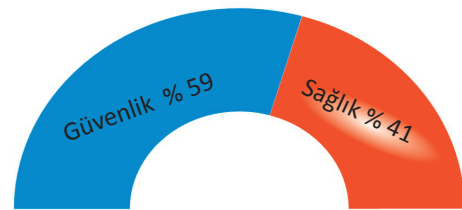
Ülkelerinden ayrılma nedenleri sorulduğunda, Suriyeli erkeklerin yaklaşık yüzde 52’si güvenlik gerekçesini öne sürerken, yüzde 35’i sağlık gerekçesiyle, yüzde 9’u ekonomik, yüzde 3’ü siyasi, yüzde 1’i de diğer nedenlerle Suriye’den ayrıldığını belirtmiştir.

Kadınlar göç etmelerini güvenlik ve sağlık nedenlerine dayandırmıştır. Kadınlar arasında ekonomik, siyasi ya da başkaca bir neden belirten yoktur. Görüşülen Suriyeli sığınmacı kadınların yüzde 59’u güvenlik endişeleriyle yüzde 40’ı ise sağlık nedeniyle ülkesinden ayrıldığını ifade etmiştir.

Grafik 11 : Suriye’den Ayrılma Nedeni (Erkek)

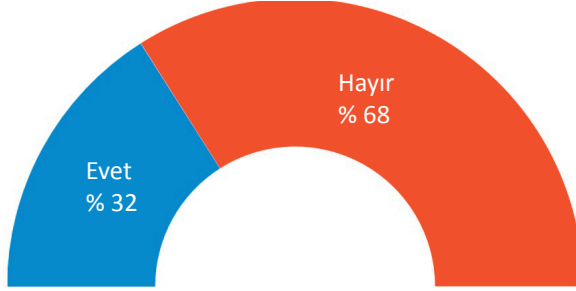

Grafik 12 : Suriye’den Ayrılma Nedeni (Kadın)

Diğer Aile Bireylerinin Durum

Grafik 13 : Ailenizde Suriye’de yaşayan var mı ?

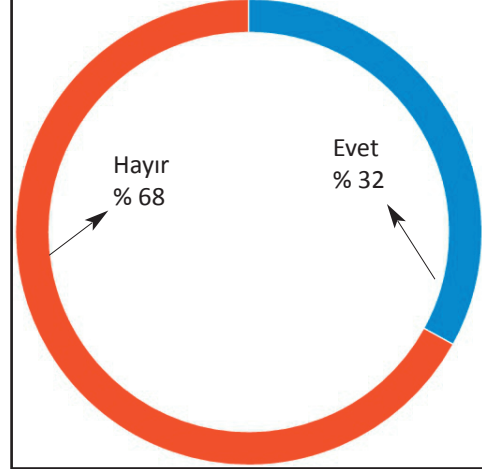

Görüşülen Suriyeli işçilere, kendileri dışındaki aile bireylerinin durumuna ilişkin sorular sorulmuştur. Aile bireylerinin Suriye’deki savaşa beraber tümünden mi göç ettiği, Suriye’de kalan akrabaları olup olmadığı, aileden göç edenlerin tümünün Türkiye’ye mi geldiği, Türkiye’ye gelen diğer aile bireylerinin İstanbul’da mı yoksa başka şehirlerde mi ikamet ettiği gibi sorular yoluyla, hem aile

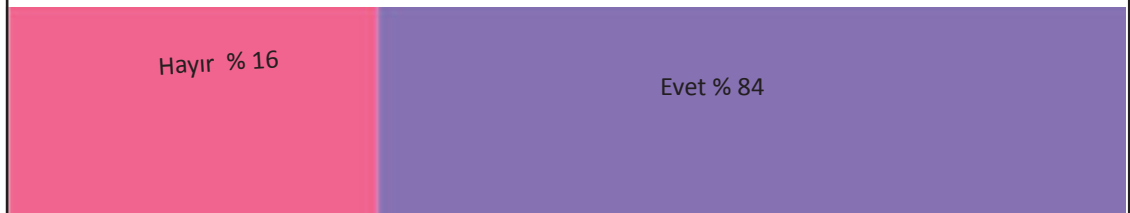
düzeyinde zorunlu göçün kapsamı, sınırları ve yönü hem de sığınmacı işçilerin ve ailelerinin Suriye ile ne düzeyde bağları kaldığı hakkında genel bir izlenim edinmek amaçlanmıştır. Görüşmecilerin yüzde 68’i, ailesinden hâlihazırda Suriye’de yaşayan birey kalmadığını ifade ederken, yüzde 32’sinin halen Suriye’de yaşayan akrabaları/aile üyeleri olduğu ortaya konmuştur.

Bununla beraber, ailesiyle birlikte Suriye’den göç eden işçilerin ise 33’ü kendisiyle beraber bütün aile bireylerinin Türkiye’ye göç ettiğini belirtirken, yüzde 68’i bütün aile bireylerinin Türkiye’ye gelmediğini kaydetmiştir. Başka bir ifadeyle, Suriyeli sığınmacıların yaklaşık 2/3’si ailesiyle birlikte göç edebilirken; bunların ancak 1/3’inin ailesiyle aynı ülkeye göç etme şansı bulabildiği görülmektedir. Ailesiyle birlikte Türkiye’ye göç edebilen işçiler arasında ise tüm aile bireylerinin İstanbul’a gelebilme oranı %84 olarak kaydedilmiştir. Geriye kalan yaklaşık % 16’lık kesimin ailesindeki bireylerin başka kentlere yerleşmiş olduğu görülmektedir.

Grafik 14 :Göç Eden Bütün Aile Bireyleri Türkiye’ye mi Geldi ? (%)

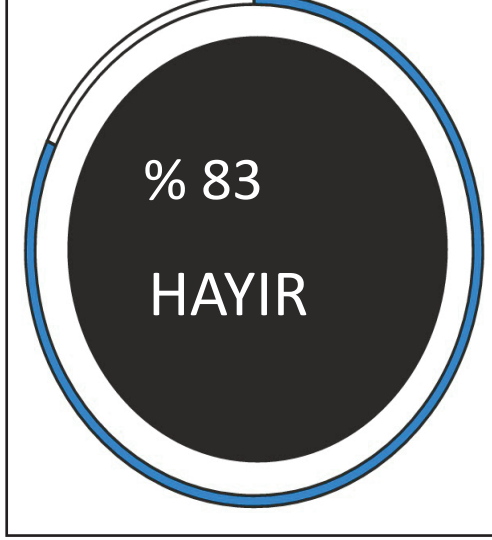

Grafik 15 :Türkiye’ye Göç Eden Bütün Aile Bireyleri İstanbul’a mı Geldi ? (%)

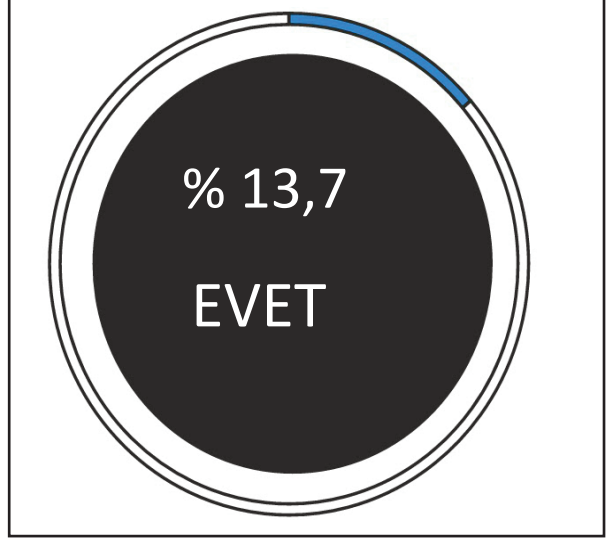

Türkiye’ye gelen aile bireylerinin İstanbul dışında Adana, Gaziantep, Kilis, Konya, Mardin, Muğla, Aydın, Ankara, Bursa, Mersin, Antakya, Denizli, İzmir ve Trabzon illerinde yaşadığı ifade edilmiştir. Trabzon dışındaki illerin Türkiye’de ekonomik aktivitenin yoğun veya Suriye sınırına yakın iller olması, göç sonrası yerleşilen illerin tercihinde ekonomik motivasyonun ve ulaşım kolaylığının etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, iş bulma zorunluluğu ve göçün maliyetli oluşunun en temelde aile bireylerinin dağınık yerleşiminde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 16 :Ailenizden Suriye’ye Gidip Gelen var mı? (%)

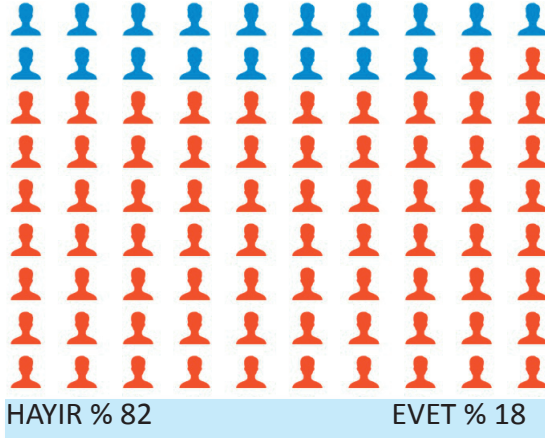

Grafik 17 :Suriye’deki Yakınlarınızla Görüşebiliyor musunuz ? (%)

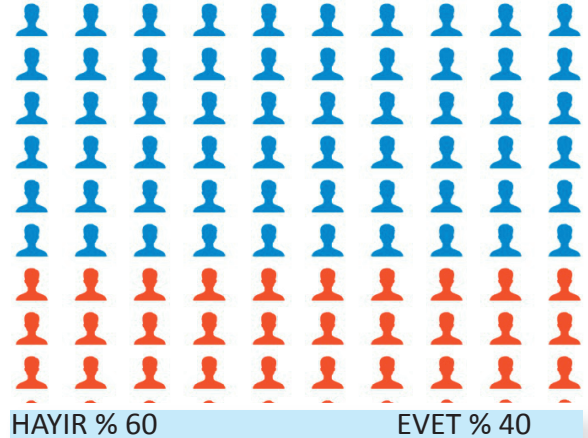

İşçilerin Suriye’de kalan akrabaları olsa da aile bireylerinden Suriye’ye gidip gelenlerin oranı çok düşük düzeydedir. Görüşülen işçilerin yüzde 82’si, “Ailenizden Suriye’ye gidip gelen var mı?” sorusuna “Hayır” cevabını vermiştir. Halen Suriye’ye geçici olarak yolculuk yapmakta olan sığınmacıların oranı yüzde 17’dir. Suriye’de akrabası bulunan sığınmacıların yüzde 86,3’ü orada kalan akrabalarıyla haberleşemediklerini kaydederken, Suriye’de kalan akrabalarıyla haberleşebildiğini ifade edenlerin oranı yüzde 13,7’de kalmıştır. İşçilerin aile bireylerinin yüzde 70’e yakın düzeyde bir çoğunlukla Suriye’den göç ettiğini ve tüm ailesi göç edenlerin ancak yüzde 35’e yakın bir bölümünün Türkiye’ye geldiği görülmektedir. Bu oran Suriye’deki savaşın ve göçün en önemli sonuçlarından birinin ailelerin parçalanması olduğunu göstermektedir. Görüşülen işçilerin ancak üçte birinin tüm ailesiyle birlikte Türkiye’ye göç edebildiği, farklı ülkelere/coğrafyalara göç etmek zorunda kalan aile bireyleri arasında görüşmenin zorlaştığı anlaşılmaktadır. Farklı ülkelere ya da kentlere yerleşen ya da halen Suriye’de kalan aile bireyleri ya da akrabalar arasında gidip gelme ve haberleşmenin çok sınırlı düzeyde kaldığı görülmekte; bu da bize Suriyeli sığınmacıların sadece ekonomik bir zorla değil, aynı zamanda toplumsal bir dağılma sorunuyla da karşı karşıya olduklarını göstermektedir.

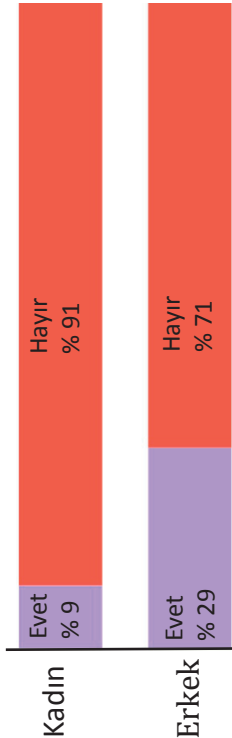
Grafik 18 : Çatışmalarda Yaralanan Aile Bireyi Oldu mu? (%)

Grafik 19 : Çatışmalarda Yaşamını Yitiren Aile Bireyi Oldu mu? (%)

Grafik 20 :Cinsiyete Göre Başka Bir Ülkeye Göç Etme İsteği (%)

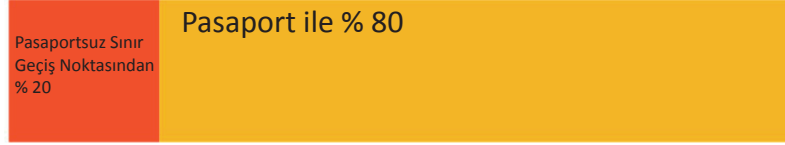

Suriye'deki çatışmaların aile bireylerine ya da yakınlarına doğrudan etkisini sorduğumuz iki soruya, görüştüğümüz sığınmacıların yüzde 18'i çatışmalardan ötürü yaralanan bir yakını olduğu, yüzde 40'ı ise Suriye'deki savaşta hayatını kaybeden bir aile üyesi ya da yakını olduğu yönünde cevap vermiştir. Görüşülen işçilerin yüzde 13,3'ünün, Suriye'de iken yaşadığı evin şu andaki durumu hakkında bir bilgisi yoktur. Sığınmacıların yüzde 46,3'ü Suriye'deki evinin barınmaya uygun olmadığını, yüzde 40,3'ü ise Suriye'deki evinin halen kullanılabilir olduğunu ifade etmiştir. Görüşülen Suriyeli işçilere, Türkiye'den başka bir ülkeye göç etmeyi isteyip istemedikleri sorulduğunda ise, Suriyeli işçilerin çoğunlukla böyle bir göçü düşünmediği sonucu ortaya çıkmaktadır. Görüşülen erkek sığınmacıların sadece % 29'u Türkiye'den başka bir ülkeye göç etmeyi düşündüğünü ifade ederken; kadın sığınmacılar arasında bu oran daha da düşmekte, % 9 civarında seyretmektedir. Başka bir ülkeye göç etme isteğinin düşük olması Suriyelilerin Türkiye'deki varlıklarının devam ettirmeyi düşündüklerini ortaya koyması açısından önemlidir. Özellikle kadın görüşmeciler tarafından dile getirilen bu isteksizlik, bilhassa aileleriyle birlikte yaşayabilen sığınmacılar açısından yerleşiklik arzusunun daha belirgin olduğunu göstermektedir. Öte yandan, başka bir ülkeye göç isteğinin daha yüksek bir oranda seyrettiği erkek görüşmecilerin bu tercihleri, yaş, eğitim durumu, Suriye'deki mesleki ve sosyal konumu, medeni durumu, ailesiyle birlikte yaşama durumu yönünden görülen farklılaşmayla ilişkilendirilebilir. Başka bir ülkeye göç etmek isteyen görüşmecilerin ağırlıklı olarak tercihlerini Avrupa ülkeleri olarak belirledikleri anlaşılmaktadır.

Türkiye’de Barınma/Kamp Deneyimi

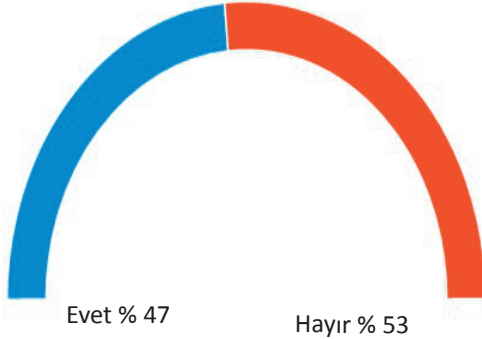
Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye geliş biçimlerine dair verilerden ortaya çıkan önemli bir husus, görüşülen sığınmacıların Türkiye’ye ağırlıklı olarak pasaportla, yasal giriş yollarını kullanarak geçtikleridir.

Grafik 21 : Türkiye’ye Giriş Biçimi%

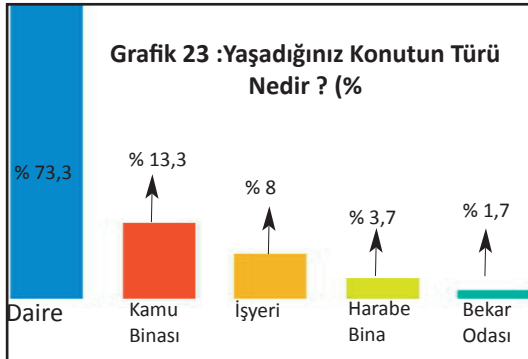
Bununla ilgili olarak Suriyeli işçilerin % 80’inin bu yasal prosedürü izlerken, %20’si Türkiye’ye sınır geçiş noktalarından pasaportsuz biçimde geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Suriyeli işçilerin Türkiye’ye çoğunlukla kaçak yollardan değil resmi yollardan geldiği düşünüldüğünde Suriyeli işçilerin pratikle katı göçmen politikalarıyla karşılaşmadıkları sonucuna varılabilir.

Grafik 22 :Türkiye’de Bulunmak İçin Yasal Bir Belgeniz Var mı?

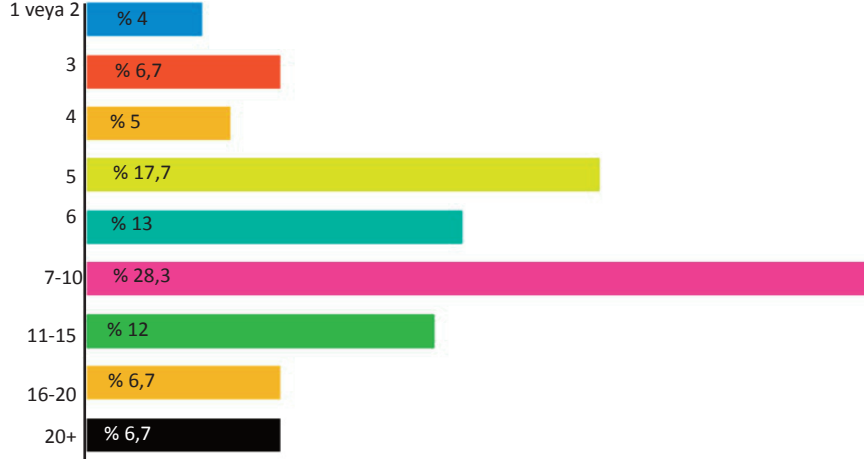
Buna karşın, “Türkiye’de ikamet etmenize/ barınmanıza olanak sağlayan resmi bir belgeniz var mı?” sorusuna, görüşülen sığınmacıların yarıdan fazlası (yaklaşık yüzde 53’ü) “Hayır” cevabını vermiştir. Bir başka ifadeyle, sığınmacı işçilerin yüzde 53’ü resmi bir ikamet belgesine sahip değilken, yüzde 47’sinin resmi olarak ikametlerine olanak veren bir belgesi vardır. Bu durum, devletin geçiş kısıtlayıcı politikalar uygulamamakla birlikte gelen göçmenlerin hayatlarını eşit koşullarda sürdürebilmesine olanak verecek kimi haklara erişimlerinde sıkıntı yaşadıklarına işaret etmektedir. Bu da hem emek piyasasında hem de kolektif yaşama dahil olma süreçlerinde enformelliği artırmaktadır. Türkiye’de yaşadığı konutun türüne (barınma yeri) ilişkin verilen cevaplardan da görüleceği üzere, işçilerin yüzde 73’ten fazlası bir apartman dairesinde, yüzde 13’ü bir kamu binasında, yüzde 8’i ise çalıştığı işyerinde kalmaktadır. Harabe bir binada ya da bekâr odasında kaldığını ifade edenlerin oranının yüzde 5 civarında olduğu düşünülürse, -en azından fiziki durum bakımından- işçilerin barınma şartlarının genel olarak olumsuz olmadığı çıkarımında bulunulabilir.

Grafik 23 :Yaşadığınız Konutun Türü Nedir ? (%)

Görüşmecilere barındıkları konutta kaç kişiyle birlikte yaşadıkları sorulmuştur. Verilen cevaplar, yukarıda “konut türü” bahsinde çıkan olumlu tabloya rağmen, konut içinde işçilerin ancak çok kalabalık şekilde yaşayabildiklerini gösteriyor.

Grafik 24 :Evde Kaç Kişi Kalıyorsunuz ?

Sığınmacıların yaklaşık yüzde 30'u, İstanbul'da hâlihazırda 7 ila 10 kişi ile birlikte yaşadığını ifade etmiştir. Yaşadığı konutu 5 ve üzerinde kişi ile paylaşanların oranı toplam görüşülenlerin yüzde 85'ini geçmektedir. Görüşülen işçilerin yarıdan fazlası (yüzde 54'ü),

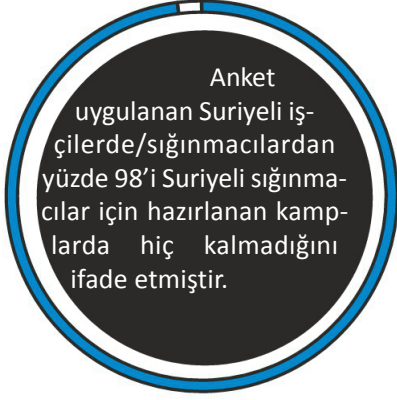
aynı konutta 7'den fazla kişiyle birlikte yaşadığını belirtmiştir. Bunlardan yüzde 12'sinin konutunu paylaştığı kişi sayısı 11-15 arasındadır. Yaklaşık olarak yüzde 7'lik kesim konutununu 16-20 kişiyle paylaşıırken, yüzde 7'lik kesim de aynı konutta 20'den fazla kişinin kaldığını söylemiştir. Şu durumda Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğunun bireyler ya da aileler olarak paylaşımlı konutlarda kaldığı ve kira giderlerini paylaşarak barınma maliyetini düşürdükleri söylenebilir.

Grafik 25 :Yardım Alıyor musunuz ? (%)

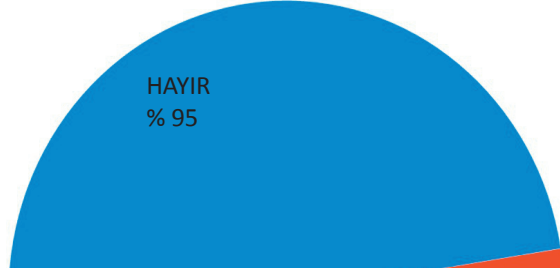

Diğer yaşam maliyetlerinin giderilmesinde de Suriyeli işçilerin asıl olarak kendi emek güçlerine dayandığı görülüyor. “Dışarıdan herhangi bir yardım alıyor musunuz?” sorusuna, hemen hemen hepsi (yüzde 96.7’si) olumsuz yanıt vermiş, dışarıdan herhangi bir yardım almadığını ifade etmiştir. Yardım aldığını belirtenlerin oranı sadece yüzde 3’tür. Tüm bu verilerden anlaşıldığı üzere Suriyeli işçilerin toplumsal yeniden üretim süreçlerinde kendilerinin geliştirdiği geçim stratejilerinin dışında belirgin bir formel ya da enformel katkının söz konusu olmadığı; toplumsal olarak yaygın bir şekilde dile getirilen Suriyeli sığınmacılara yapılan kamusal yardım söyleminin en azından bu çalışma kapsamında yapılan araştırmada bir karşılığı olmadığı görülmektedir.

Grafik 26 :Hiç Kampta Yaşadınız mı ?(%)

Grafik 27 :Aile Bireylerinden Kampta Yaşayan Var mı ?(%)

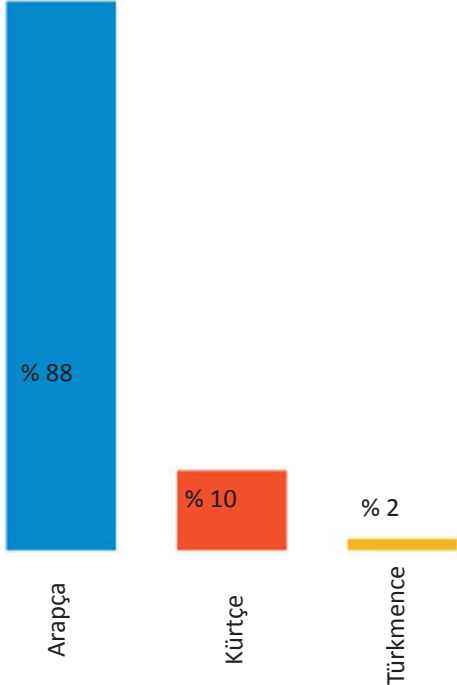

Hâlihazırda bu kamplardan birinde yaşayan aile üyeleri olduğunu belirtenlerin oranı ise yalnızca yüzde 5’tir.

Bu iki veriden, İstanbul’da tekstil sektöründe çalışan sığınmacılar içinde Türkiye’de bir kamp deneyimi olanların oranının yok denecek kadar düşük düzeyde olduğu çıkmaktadır. Görüşülen işçilerin ve ailelerinin tamamına yakını, Türkiye’de herhangi bir sığınmacı kampına hiç yerleşmeden doğrudan kendi imkânları ile ülkeye yerleşme ve barınma yolunu izlemiştir.

Dil ve İletişim Yeterlilikleri

Grafik 28 :Anadiliniz Nedir ? (%)

Görüşülen Suriyeli işçilerin ezici çoğunluğu, yüzde 87,8’i, anadilini Arapça olarak belirtmiştir. Geri kalan işçilerden yüzde 10,1’inin anadili Kürtçe, yüzde 2,09’unun anadili ise Türkmencedir. Bu oranlar Suriyeli işçilerin doğdukları bölgelere göre dağılımında ortaya çıkan tablo ile uyumlu görünmektedir.

Göç literatüründe sıklıkla üzerinde durulan dil yeterliliği düzeyini anlamak bakımından, görüşülen Suriyeli sığınmacılardan Türkçe konuşma-anlama ve okuma-yazma düzeyleri ile ilgili veri toplanmıştır. Okuma yazmadan önce birincil düzey olarak düşünülen anlama ve konuşma düzeyi sorusuna görüşmecilerin sadece yüzde 1’si “Hiç bilmiyorum.” cevabını vermiştir. Görüşmecilerden yüzde 80’i Türkçe’yi anlayabildiğini, bunlardan yüzde 41’i anladığı halde konuşamadığını ifade etmiştir.

İşçilerin yüzde 5’i ileri derecede Türkçe iletişim becerisi olduğunu belirtmiştir. Anlama-konuşma düzeyinde yüksek oranlar görülse de Türkçe okuma-yazma konusunda durum farklıdır. Sığınmacıların sadece yüzde 4’ü iyi düzeyde Türkçe okuma-yazma bildiğini, yüzde 17’si ise biraz bildiğini ifade etmiştir. Yüzde 76’lık çoğunluk hiç Türkçe okuma-yazma bilmemektedir.

Grafik 29 :Türkçe Konuşma ve Okuma Yazma Yeterliğiniz Nedir?

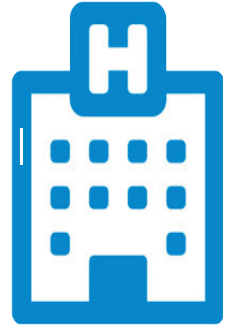
Temel Hizmetlere Erişim

**% 79 İLACA
ERİŞMEKTE
ZORLANIYOR**

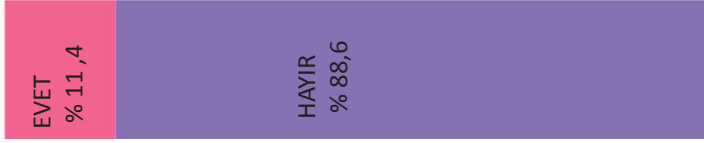
Görüşülen işçilerin yüzde 79’u hastaneye erişemediğini, başka bir ifadeyle kamusal sağlık hizmetinden yararlanamadığını ifade etmiştir. İşçilerin yüzde 84,5’i Türkiye’de bulunduğu süre içerisinde hastaneye gittiğinde sağlık hizmetinden ücret karşılığı yararlanabilmiştir. Gene işçilerin yüzde 79’u ilaca erişmekte zorlandığını belirtmiştir. Bu veriler mevcut geçici koruma statüsünün kendilerine tanıdığı sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanma hakkının kullanılmasının önünde uygulamada bazı engeller olduğuna işaret etmektedir. Sağlık hakkının kullanılması önündeki engellerin tespiti ve

**% 79 HASTANEYE
ERİŞMEKTE ZOR-
LANIYOR !**

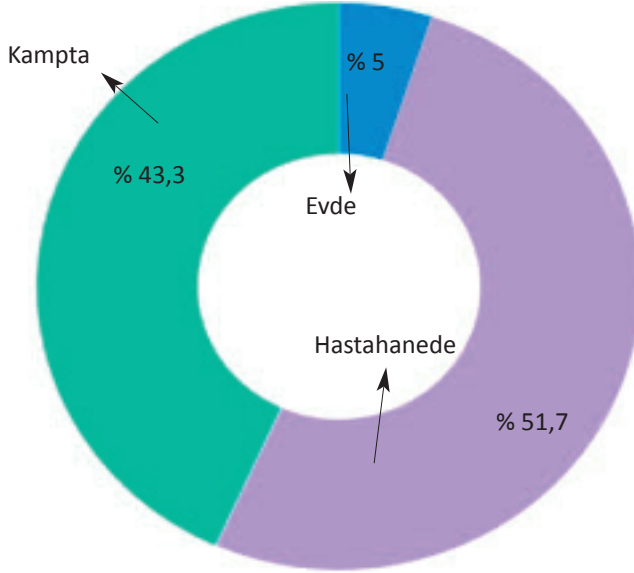
çözüme yönelik adımlar kamu politikasının işlevli kılınması bakımından elzemdir.

Grafik 30 :Ailenizde Türkiye’de Doğum Yapan Oldu mu ? (%)

Ailenizde hâlihazırda hamile birey var mı sorusuna işçilerin yüzde 6’sı olumlu cevap vermiştir. Aile bireylerinden Türkiye’de iken doğum yapan oldu mu sorusuna, görüşülen sığınmacıların yüzde 11,4’ü “Evet”, yüzde 88,6’sı “Hayır” demiştir. Bu soruya olumlu yanıt veren sığınmacıların doğumun gerçekleştiği yer ile ilgili soruya verdikleri cevaplara göre, Türkiye’de iken yapılan doğumların yüzde 5’i evde, yüzde 43,3’ü mülteci kampında, yüzde 51,7’si hastanede gerçekleşmiştir.

Grafik 31 :Doğum Gerçekleştiği Yer (%)

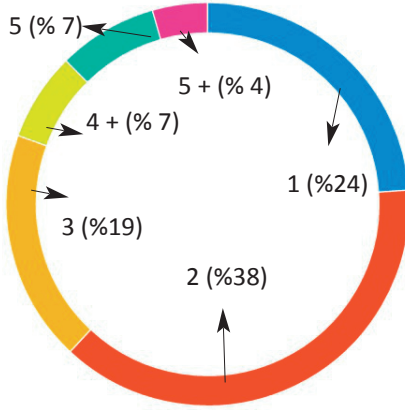

Grafik 32 :Gebelikte Sağlık Takibi Yapıldı mı? (%)

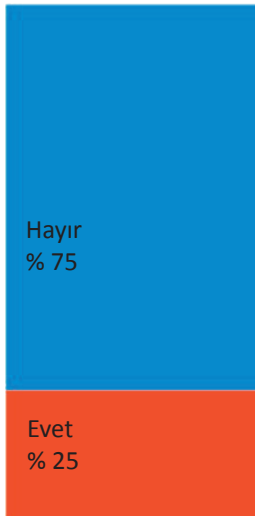
Ailesinde Türkiye’ye geldikten sonra doğum yapan kadın olan işçilerin sadece yüzde 30’u gebelik sürecinde sağlık takibi yapıldığını ifade etmiştir. Yukarıdaki verilere bakarak, doğumların büyük çoğunluğunun hastanede ya da kamplarda gerçekleştiği düşünüldüğünde, gebelik sürecinde sağlık takibinin bu kadar düşük düzeyde olması dikkat çekicidir. Bu verilerden, Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişmedeki zorluğun Suriyeli sığınmacıların karşılaştığı en temel sorunlardan biri olduğu anlaşılmakta ve bu açıdan Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanma haklarının doğrudan onların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmadığı göz önünde bulundurularak sağlık hizmetlerini geliştirici bir kamu politikasına ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmaktadır.

Grafik 33 :Ailenizdeki 6- 18 yaş Arası Birey Sayısı ? (%)

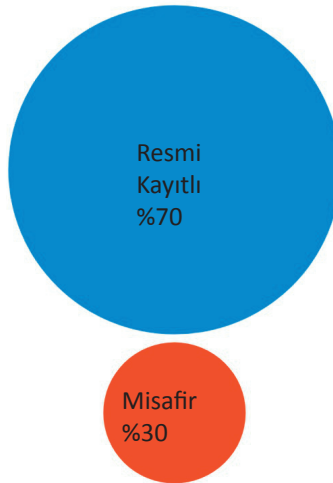

Sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan güçlüklerin bir benzeri eğitim hizmetleri konusunda da göze çarpıyor. Eğitim hizmetlerine erişimle ilgili durumlarını görebilmek adına, görüşülen işçilere ailelerinde okul çağında (6-18 yaş) çocuk olup olmadığı, varsa bu yaş grubundaki çocukların sayısı, bu çocukların bir okula devam edip etmediği, ediyorlarsa okula kayıt olma statüleri ve okulun türü konularında sorular yöneltilmiştir. Görüşmecilerin yüzde 38’i ailede 6-18 yaş arasında çocuk olduğunu belirtmiştir. Bu yaş grubunda çocuğu olan görüşmecilerin yarısından fazlası okul çağında 1 ya da 2 çocuk sahibidir. Görüşülenlerin yüzde 18.55’inin okul çağında 3 çocuğu, yüzde 7’sinin 4 çocuğu, yüzde 7’sinin 5 çocuğu, yüzde 4’ünün ise okul çağında 5’ten fazla çocuğu vardır. Ailesinde 6-18 yaş arası çocuk olanların sadece yüzde 25’inin çocuğu bir okula gitmektedir.

Grafik 34 :Çocuklar Okula Gidiyor mu ? (%)

Grafik 35 :Okula Nasıl Kayıtlılar ? (%)

Okul çağında çocuğu olanların yüzde 75’i “Çocuğunuz okula devam ediyor mu?” sorusuna “Hayır” cevabını vermiştir. Okula devam edebilen ya da bir başka ifadeyle eğitim-öğretim hakkından yararlanabilen öğrencilerin yüzde 30’u misafir statüsündeyken, yüzde 70’i resmi kayıtlı öğrenci statüsündedir. Eğitim hizmetinden yararlanılan kurumlar arasında Suriyelilerin, Suriyeli sığınmacılar için açtıkları okullar başı çekmektedir. Okula giden 6-18 arası çocukların yaklaşık yüzde 72’si Suriyeliler tarafından kurulan okullara kayıtlıyken sadece yüzde 28’i Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda eğitim hayatına devam etmektedir. Bu durum, eğitim hizmetlerinde entegrasyon probleminin yaşandığına işaret etmekte; Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki varlıklarının uzun süreli olacağı düşünüldüğünde bu konunun yaratacağı entegrasyon problemi göz önünde bulundurulmalıdır.

Grafik 36 :Okulun Türü Nedir ? (%)

4. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE ÇALIŞMA VE İŞYERİ KOŞULLARI

Bu bölümde Suriyeli ve Türkiyeli işçilere ücret, ücretin periyodu ve alınma yöntemi, çalışma izni, sigorta durumu, işe ulaşım biçimi gibi konularda, ayrıca Suriyeli sığınmacı/işçilere Suriye’de iken yaptıkları meslek, çalışma tecrübeleri ve kazanç durumları hakkında yöneltilen sorulardan hareketle, tekstil sektöründe hem Türkiyeli hem Suriyeli işçiler bakımından iş ve çalışma koşullarına ilişkin çıkarılan genel veriler derlenmiştir.

Ortalama Ücret ve Genel Ücret Düzeyleri

Görüşülen 604 işçinin çeşitli kategoriler bazında hesaplanmış ortalama ücretlerini gösteren tablo aşağıdadır. Buna göre, İstanbul’da tekstil sektörünün kayıtdışı ve enformel kısmını temsil eden örneklemin bir aylık çalışmasına karşılık gelen ücretleri ortalama 1.265 TL olarak bulunmuştur. Alan araştırmasının yapıldığı Aralık 2015’te Türk-İş 4 kişilik bir ailenin açlık sınırını 1.385 TL, yoksulluk sınırını 4.512 TL ve bir kişinin geçim maliyetini 1.683 TL olarak açıklamıştır.¹² Bu rakamlarla karşılaştırıldığında, sektörde çalışan işçilerin ortalama ücreti bu rakamların tamamının altında kalmaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde 1.050 TL olan asgari ücret esas alınırsa, sektör ortalamasının asgari ücretten 215 TL daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 13: Cinsiyete ve Ülkeye Göre Ortalama Aylık Ücret (TL)

	Ortalama ücret	Gözlem Sayısı
Kadın	1106.538	117
Erkek	1304.048	480
Genel	1265.34	597
Türkiyeli	1394.811	301
Türkiyeli Kadın	1183.053	95
Türkiyeli Erkek	1492.466	206
Suriyeli	1133.632	296
Suriyeli Kadın	776.1364	22
Suriyeli Erkek	1162.361	274

Emek piyasasında, geldikleri ülke ve cinsiyete göre çalışanların ortalama ücretleri karşılaştırıldığında, Türkiyeli erkek işçiler ortalama ücreti en yüksek grubu oluştururken, Türkiyeli kadın işçiler Türkiyeli erkek işçilerden ortalama 309 TL daha az kazançla ikinci sırada, Suriyeli erkek işçiler ise Türkiyeli erkek işçilerden ortalama 330 TL daha az kazançla üçüncü sırada yer almaktadır. En dikkat çekici sonuç ise Suriyeli kadın işçilerin ortalama ücretinde göze çarpmaktadır. Suriyeli kadın işçilerin ortalama ücreti Türkiyeli erkek işçilerin yaklaşık yarısına tekabül ederken, tüm işçilerin ortalamasından yaklaşık 489 TL daha düşük çıkmıştır.

¹² <http://www.turkis.org.tr/dosya/r2cg2OLnvRao.pdf>

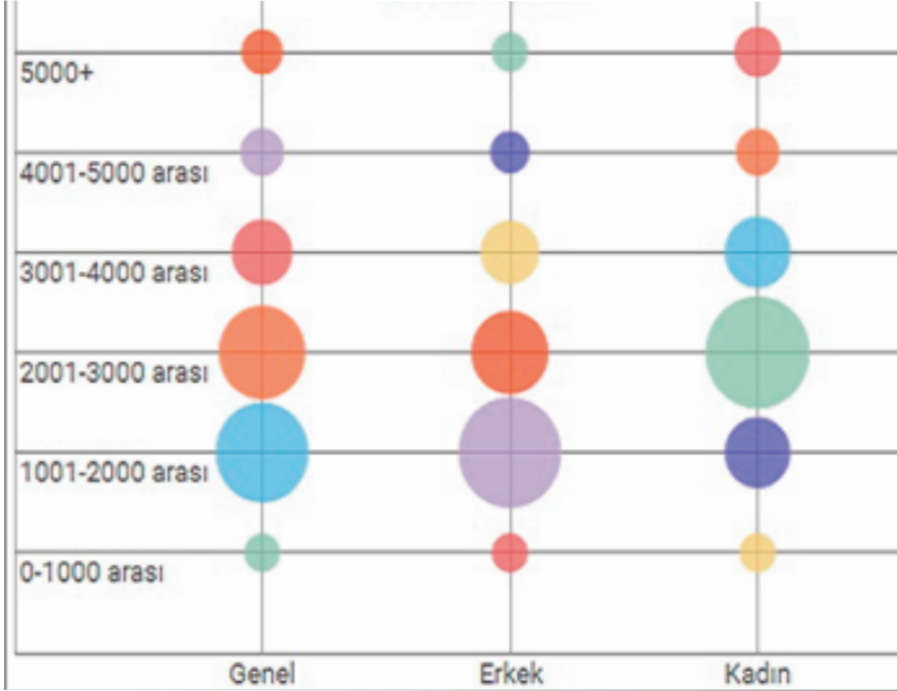
Tablo 14: Cinsiyete ve Ülkeye Göre Ortalama Aylık Ücret Grupları (%)

Ücret düzeyi	Toplam	Suriyeli	Türkiyeli	Suriyeli Erkek	Türkiyeli Erkek	Suriyeli Kadın	Türkiyeli Kadın
0-750	56	44	12	36	4	8	8
751-1049	145	94	51	80	22	14	29
1050-1250	110	55	55	55	38	-	17
1251-1500	173	72	101	72	75	-	26
1501-1750	46	14	32	14	24	-	8
1751-2000	50	16	34	16	29	-	5
2001-2250	4	0	4	-	4	-	-
2250-2500	9	0	9	-	8	-	1
2500+	10	5	5	5	5	-	-
Toplam	603	300	303	278	209	22	94

Genel ücret düzeylerini ücret aralığına göre ayrıntılı olarak veren yukarıdaki tablo incelendiğinde, 604 çalışanın 203’ünün (yaklaşık yüzde 33) Türkiye’de yasal olarak belirlenmiş en düşük aylık çalışma ücreti olan asgari ücretin altında kaldığı görülecektir. Türkiyeli kadın işçilerin yüzde 41’i, Suriyeli kadın işçilerin ise tamamı, toplamda ise 117 kadın işçinin 61’i (yüzde 52’si), asgari ücretin altında bir ücretle çalışmaktadır. Uyruk bazında, Suriyeli işçilerin yüzde 46’sının, Türkiyeli işçilerinse yaklaşık yüzde 20’sinin aldığı ücret asgari ücretin altındadır. Bu verilerden hareketle denebilir ki tekstil sektöründe –özellikle “merdiven altı” olarak ifade edilen küçük atölye tipi üretim yerlerinde- yasal olarak en düşük çalışma ücreti olan asgari ücret uygulanmamaktadır. Sigortasız ve kayıtdışı çalışmanın yaygın olduğu sektörde çalışanlar arasında hem cinsiyet hem de Türkiyeli/Suriyeli olmak bakımından ayrışma söz konusudur. Ücretler bakımından, emek piyasasının en üstünde Türkiyeli erkeklerin, ikinci seviyede Türkiyeli kadınların, üçüncü seviyede Suriyeli erkeklerin, en alt kademedede ise Suriyeli kadınların yer aldığı bir katmanlaşmadan söz edilebilir. Cinsiyet kırılımındaki ücret açığı literatürünün ve bu alanda politika yapan aktörlerin genel ilgi alanı içerisinde olmasına rağmen tekstil gibi kadın emeğinin hem uzun süredir kullanıldığı hem de imalat sanayinin diğer sektörlerine oranla kadın istihdamının yoğun olduğu bir sektörde cinsiyete dayalı ücret farklılaşmasının bu düzeyde varlığını sürdürmesi dikkat çekicidir. Suriyeli işçiler ve Türkiyeli işçiler arasındaki ayrım üzerinde geçmiş iş tecrübesi, Türkçeyi anlama düzeyi, Türkiyeli işçilere göre işsiz kalmaya tahammülün daha düşük olması nedeniyle daha düşük ücretli işlere

razı olmak durumunda kalma gibi faktörlerin rolü olduğu düşünülebilir. Ancak ortalama ücretler tablosunun ortaya koyduğu en önemli çıktılardan biri, Suriyeli savaş mağduru sığınmacıların sadece yurtsuzlukla değil Türkiye’deki en düzensiz sektörlerinden biri olan tekstilde bile Türkiyeli çalışanlara göre daha düşük ücret karşılığında çalışmakla da yüz yüze kaldıklarıdır.

Grafik 37 Cinsiyete Göre :Hane Gelirinin Dağılımı (%)

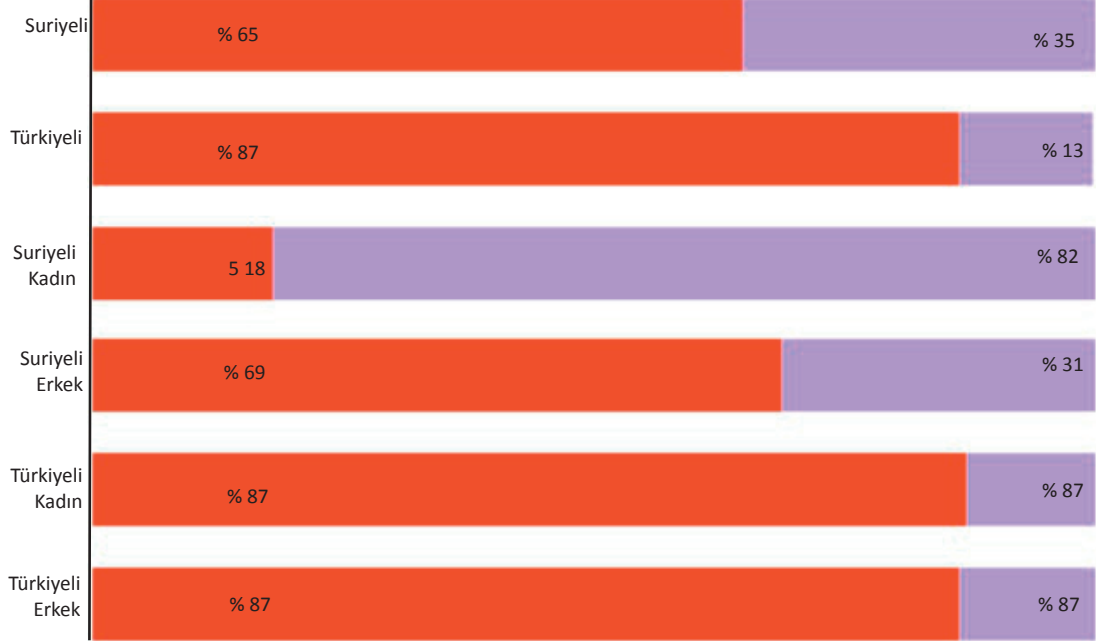

Hane gelirlerinde kadınlar ve erkekler arasında önemli bir fark olduğu görülüyor. Kadınların çalıştığı hanelerde 1001-2000 TL arası gelir oranı yüzde 17’ye düşerken erkek işçilerin hanelerinde bu oran yüzde 42’ye çıkmaktadır. Kadınlarda 2001-3000 TL arası hane geliri oranı yüzde 43’ten fazla iken erkeklerde bu oran ancak yüzde 24’ü biraz üzerindedir. Bu tablo, kadınların istihdama dahil olduğu ailelerin aylık gelirlerinin gözle görülür derecede yükseldiğini göstermesi bakımından çarpıcıdır. Bu veri yukarıda sunulan hanenizde sizin dışınızda çalışan var mı sorusuyla birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir bulguya işaret etmektedir. Verilerin gösterdiği üzere kadınların hanede tek çalışan olma oranı erkeklere göre oldukça düşüktür. Yukarıdaki grafiği bakıldığında kadın işçilerin hane gelirlerinin ağırlıklı olarak yer aldığı gelir dilimi 2000 ve 3000 TL arasındadır. Erkeklerde bu duruma bakıldığında ise 1000 - 2000 TL arasında hane gelirine sahip olanların oranının yüksekliği dikkat çekmektedir.

Vasıf Durumuna Göre Çalışanlar

Tekstil işçileri arasında mesleki bakımdan overlokçu, makineci, ütücü, ortacı v.b gibi geniş bir uzmanlaşma ya da işe dayalı ayrışma söz konusudur. Mesleki ayırım aynı zamanda ücretlerin belirleyicilerinden biri olduğu için bu mesleklerin vasıf düzeyine göre sınıflandırılması önem arz etmektedir. Aşağıdaki grafik, görüşülen işçilerin vasıf durumlarını göstermektedir.

Grafik 38 Cinsiyete ve Ülkeye Göre İşçilerin Vasıf Durumu (%)

Tekstil sektöründeki meslek gruplarını vasıf hiyerarşisi içerisinde tanımlayan bir mesleki sınıflandırma sistemi bulunmadığından, işçiler yaptıkları işin niteliğinden hareketle makine kullananlar ve makine kullanmayanlar olarak iki grupta değerlendirilmiştir. Sektörün işleyişini esas alarak, bunlardan makine kullananlar “vasıflı”, makine kullanmayanlar ise “vasıfsız” işçi olarak tanımlanmıştır. Buna göre vasıfsız işçileri paketçi, mal taşımacı, ambalajcı, temizlikçi ve ortacılar oluştururken bir makine kullanma becerisi gerektiren diğer meslekleri icra edenler vasıflı işçi grubundadır.

Görüşülen Suriyeli tekstil işçilerinin yüzde 35’i, Türkiyeli işçilerinse yüzde 13’ü vasıfsızdır. Suriyelilerin yüzde 65’i, Türkiyeli işçilerin yüzde 87’si işyerinde bir makine kullanarak (bir beceriye sahip olarak/vasıflı) istihdam edilmektedir. Suriyeliler ve Türkiyeliler arasındaki bu farkın dört önemli nedeni olduğu gözlenmiştir; birincisi, Suriye’deyken tekstil sektöründe çalışmış olsa bile

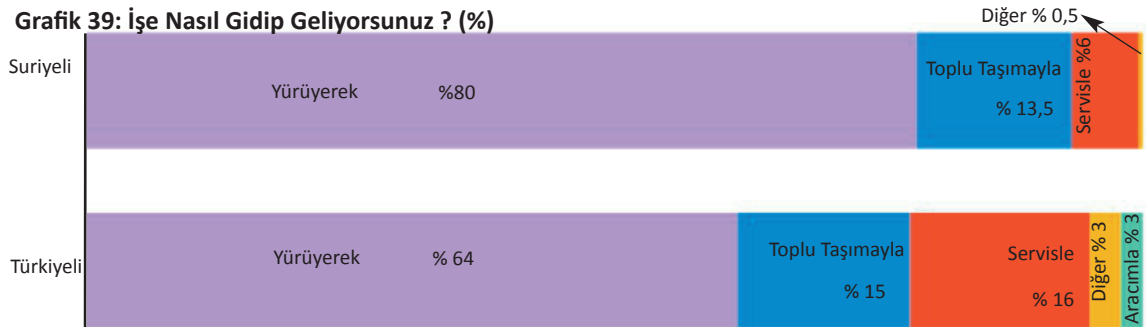
Türkiye’ye geldiğinde dil bilmeme, makinelerin farklılığı gibi nedenlerle Suriyeli işçilerin bir bölümü geçmiş deneyimini kullanamamaktadır. İkincisi, Suriye’deyken işgücünün dışında olan kadınlar ve çocuklar da Türkiye’ye geldiklerinde tekstil sektöründe istihdam edilmeye başlanmıştır. Üçüncüsü, Suriye’deyken hizmet ve imalat sektöründe küçük ölçekli işyeri sahibi (esnaf) veya işçi olarak çalışan Suriyelilerin büyük çoğunluğu mesleklerini burada sürdürme olanağı bulamadığı için geçmiş deneyimlerinden faydalanadığı yeni bir sektörde çalışmaya başlamak durumunda kalmıştır. Son olarak Suriye’de iken daha yüksek eğitim ve vasıf gerektiren meslek grubundan gelen ancak tekstil sektörü deneyimi olmayan Suriyeli mültecilerin çoğu Türkiye’de becerilerinden çok daha düşük vasa ve ücrete karşılık gelen merdivenaltı tekstil atölyelerinde çalışmaya başlamıştır. Bu durum, literatürde sıklıkla işaret edilen göç sonrası mesleki olarak aşağıya gitmenin meydana geldiğinin bir göstergesidir.

Tekstil sektöründe vasıflı/vasıfsız işçi oranlarının erkek ve kadın işçiler arasında oldukça yakın düzeylerde seyrettiği görülmektedir. Erkek işçilerde vasıflı işçi oranı yüzde 79, vasıfsız işçi oranı yüzde 21 iken kadın işçilerin yüzde 74’ü vasıflı, yüzde 26’sı vasıfsızdır. Uyruk devreye girdiğinde ise oranlar belirgin şekilde farklılaşmaktadır. Suriyeli erkek işçilerin Türkiyeli erkek işçilere kıyasla vasıfsız/düşük nitelikteki işlerde çalışma oranı iki katından fazladır. Suriyeli erkek işçilerin yüzde 31’i, Türkiyeli erkek işçilerinse yüzde 13’ü vasıfsız işçiler grubundadır. Vasıf bakımından Türkiyeli ve Suriyeli kadınlar karşılaştırıldığında, aradaki fark çok daha çarpıcı düzeylerde seyretmektedir. Türkiyeli kadın işçilerde vasıflı iş görme oranı, Türkiyeli erkek işçileri de aşacak düzeyde, yüzde 87’dir. Bu oran, Suriyeli kadın işçilerde çok dramatik bir farkla, yüzde 18’lere kadar düşmektedir.

İşyerine Ulaşım

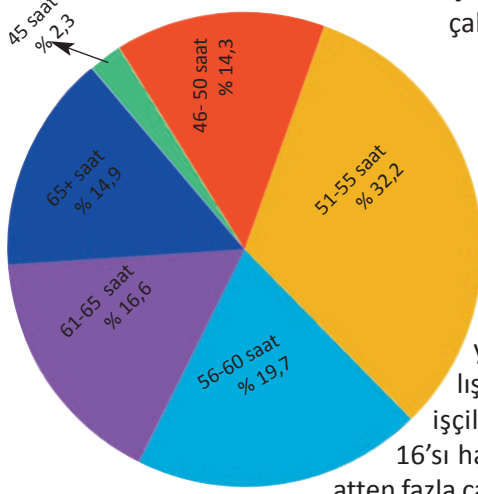
Aşağıdaki iki grafikte anket uygulanan Suriyeli ve Türkiyeli işçiler için ayrı ayrı olmak üzere işçilerin işyerine ulaşım biçimleri verilmiştir. Görüşülen işçilerin çok büyük bir çoğunluğu işe yürüyerek gidip geldiğini ifade etmiştir. Türkiyeli işçilerde yüzde 64 olan bu oran, Suriyeli işçilerde yüzde 80’e çıkmaktadır.

Grafik 39: İşe Nasıl Gidip Geliyorsunuz ? (%)

Buradan hareketle, tekstil işçilerinin çoğunlukla iş yerlerinin yakınlarında ikamet ettikleri ya da yaşadıkları yere yakın yerlerde çalışmayı tercih ettikleri söylenebilir. Bu eğilimin, ulaşım maliyeti, şehrin ulaşım sistemine alışma, çok büyük bir şehre göç etmiş olmanın getirdiği karmaşa ve buna uyum süreci gibi zorluklardan ötürü Suriyeli işçilerde daha belirgin olması anlaşılabilir. Toplu taşıma yoluyla iş yerine ulaşanların oranı her iki grupta birbirine yakındır. Suriyeli işçilerin yaklaşık yüzde 14’ü, Türkiyeli işçilerin yüzde 15’i işe gidip gelirken toplu taşıma araçlarını kullandığını belirtmiştir. Ankete katılan Suriyeli işçiler içinde işe kendi aracıyla gidip geldiğini ifade eden yoktur; Türkiyeli işçilerin yüzde 2’si işe ulaşımında kendi aracını kullanmaktadır. İki grup arasında belirgin farklılık gösteren ulaşım kanallarından biri işyeri servisidir. Türkiyeli işçilerden servis kullananların oranı yüzde 16 civarında iken bu oran Suriyeli işçiler arasında sadece yüzde 6’dır. Bu veri, iki grup arasında çalışılan işyerinin kurumsallığı ve genel çalışma koşulları ile ilgili de fikir vermektedir.

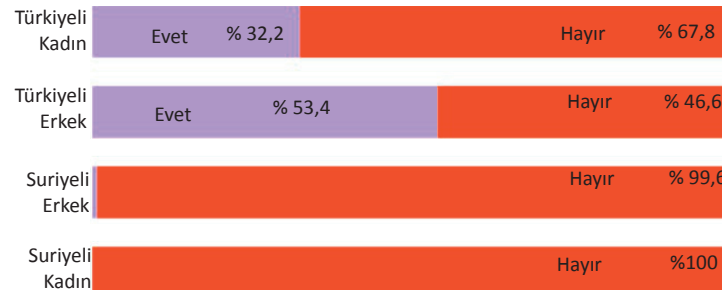
Grafik 40: Haftalık Çalışma Saati? (%)

Çalışma Saatleri ve Sosyal Sigorta Durumu

Tekstil sektöründe haftalık ortalama çalışma saatleri yasal düzeyin üzerinde seyretmektedir. Görüşülen işçilerin ancak yüzde 2,3’ü haftada 45 saat çalıştığını ifade etmiştir. Anket uygulanan işçilerin yüzde 14’ü haftada 46-50 saat, yüzde 32’si haftada 51-55 saat, yaklaşık yüzde 20’si haftada 56-60 saat çalışmaktadır. Haftalık çalışma süresinin neredeyse bir buçuk katı ve üstünde çalışan işçilerin oranı azımsanmayacak düzeydedir. İşçilerin yüzde 16’sı haftada 61-65 saat arasında, yüzde 15’i ise haftada 65 saatten fazla çalıştığını belirtmiştir. Ortalama olarak bakıldığında işçilerin

Grafik 41: Sigortalı mı Çalışıyorsunuz? (%)

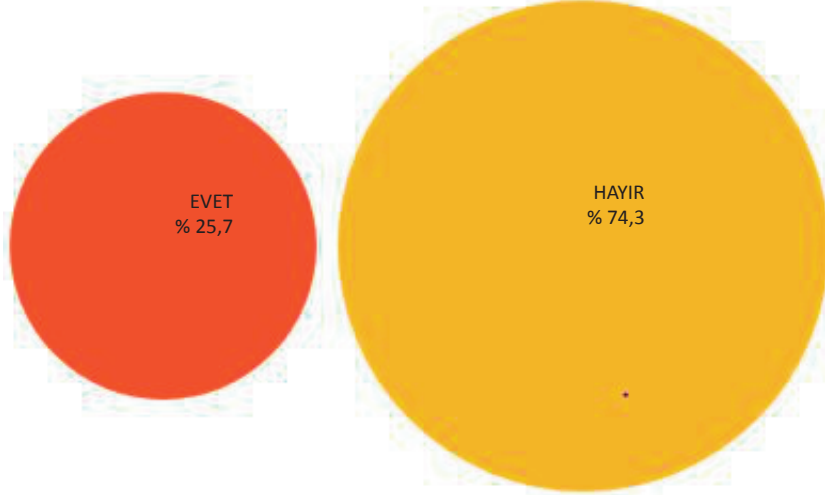

yarısının haftalık çalışma süresi 56 saat ve üzerinde, işçilerin üçte birinin haftalık ortalama çalışma süresi ise 60 saatin üzerindedir. Asgari ücret ile ilgili bulgulara benzer bir biçimde yasal çalışma saatlerinin de sektörde geçerliliğinin bulunmadığı görülmektedir.

Görüşülen işçilerin sigortalılık durumlarını gösteren grafik aşağıda verilmiştir. Grafikte sunulan tablodan da görüleceği üzere, işçilerin Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı olarak çalışıp çalışmadıklarını anlamak üzere yöneltilen “Sigortalı olarak mı çalışıyorsunuz?” sorusuna Türkiyeli erkek işçilerin yaklaşık yüzde 54’ü, kadın

işçilerin de yüzde 37’si “Evet” cevabını vermiştir. Bir başka ifadeyle, Türkiyeli erkek işçilerin yüzde 46’sı, kadın işçilerin yaklaşık yüzde 63’ü sigortasız çalıştığını belirtmiştir.

Grafik 42: Sigortanız Aldığınız Ücret Üzerinden mi Ödeniyor ?(%)

Bu oranlar Suriyeli işçiler bakımından dramatik düzeydedir. Suriyeli erkek işçilerin yüzde 99.64’ü –neredeyse tamamı-, Suriyeli kadın işçilerinse tamamı sigortasız çalıştırılmaktadır.

Çalışmaya katılan ve sigorta ücreti ödenen işçilerin yüzde 74’ünün sigortasının gerçek ücreti üzerinden yatırılmadığı görülmüştür. Sigortası aldığı gerçek ücret üzerinden yatırılan işçilerin oranı sadece yüzde 25’tir. Bu durum sektörde sigortasız çalıştırmayla birlikte sigorta ücretini düşük ödemenin de yaygın olduğunu göstermektedir.

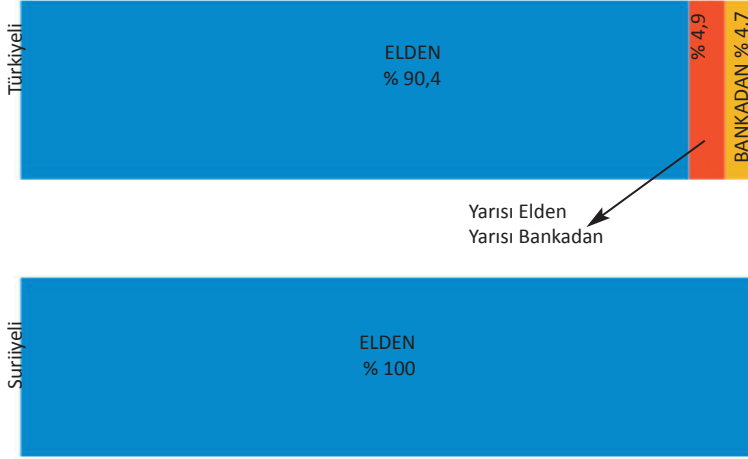
Çalışmaya katılan ve sigorta ücreti ödenen kadın ve erkek işçiler arasında sigortanın gerçek ücret üzerinden yatırılmaması yönünden anlamlı bir farklılık görünmemekle birlikte bu oran kadınlarda erkek işçilere göre yüzde 3 civarında daha yukarıdadır. Her iki grup için de işçilerin yaklaşık olarak dörtte üçünün sigortasının tam ücret üzerinden yatırılmadığı görülmektedir.

Özetle sektörde kurallı çalışmanın en önemli göstergelerinden biri olan SGK’ya kayıtlılık oranının çok düşük olduğu, mevcut sigortalıların çoğu için de sigortanın işçiye verilen ücret üzerinden değil genellikle asgari düzeyden yatırıldığı görülmektedir. İstanbul’da kolaylıkla görülebilir yerlerde faaliyet gösteren, bir kısmı tabelasız (merdiven altı) üretim yapsa da pek çoğunun tabelası da olan bu işyerlerindeki kayıtdışılığın yaygınlık düzeyi, kamu otoritesinin -en hafif ifadeyle- denetim zafiyetinin ya da istihdamda istikrar saikiyle kayıtlı-güvenceli işçi çalıştırma ihlallerine göz yummasının bir sonucu olarak okunabilir.

Ücret Alma Biçimi ve Ücret Periyodu

Sigortalılık durumuna benzer biçimde, işçilerin ücretlerinin elden ya da bankadan alma biçimlerine ilişkin soru da işverenle kurallı/formel bir çalışma ilişkisi kurulup kurulmadığını görebilmek için sorulmuştur. Buna ilişkin veriler, Türkiye’li ve Suriyeli işçileri karşılaştırmalı olarak içerir biçimde aşağıdaki grafiğe yansıtılmıştır.

Grafik 43: Ücretiniz Size Nasıl Ödeniyor (%)

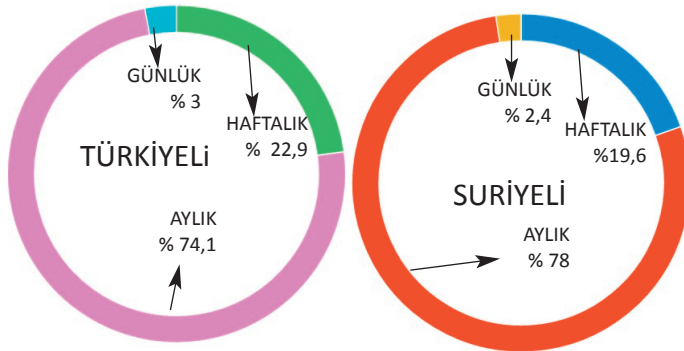

Grafikte verilen tablodan da görüleceği üzere, Suriyeli sığınmacı/işçilerin tamamı ücretini elden almaktadır. Türkiye’li işçilerin yüzde 90,4’ü ücretinin tamamını elden aldığını, yüzde 4,6’sı ücretinin tamamını bankadan aldığını, yüzde 4,9’u ise ücretinin bir kısmını elden bir kısmını bankadan aldığını ifade etmiştir. Bir grupta yüzde 90, bir grupta yüzde 100 oranında çıkan ücreti elden alma oranı, sektörde sigortasız işçi çalıştırmanın yaygınlığı yanında

ücret farklılaşmasının ve informal/gayriresmi ücretlendirmenin de yaygın ve belirleyici olduğunun göstergesi olarak ele alınabilir.

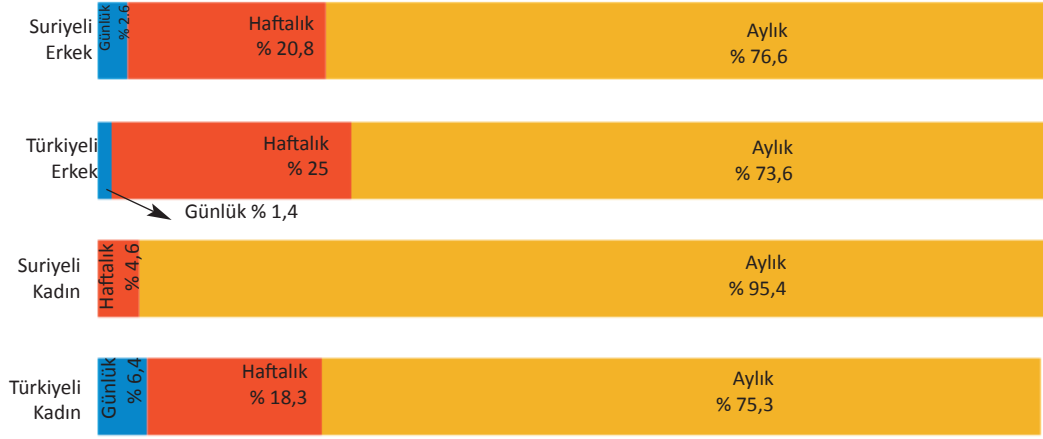
Görüşme yapılan yerlerde ücret periyotları Suriyeli ve Türkiye’li işçiler bakımından benzer seyredir. Görüşülen Suriyeli işçilerin yüzde 78’i, Türkiye’li işçilerinse yüzde 74’ü ücretini aylık olarak aldığını belirtmiştir. Haftalık ücret alanların oranı Suriyeli işçilerde yüzde 19, Türkiye’li işçilerde

Grafik 44: Ülkeye Göre Ücret Ödenme Periyodu (%)

yüzde 23 civarındadır. Günlük ücret alma oranı, her iki grupta da yüzde 2-3 bandındadır. Genel olarak sektörde ücretlerin aylık ve haftalık olarak ödendiği, yevmiyeli çalışma oranının düşük olduğu görülmektedir. Ücret periyodu Suriyeli ve Türkiye’li erkek işçiler arasında benzerdir. Aşağıdaki grafikten de incelenebileceği üzere, Suriyeli erkek işçilerin yüzde 76’sı, Türkiye’li erkek işçilerin yüzde 73’ü aylık ücret aldığını belirtmiştir.

Grafik 45: Ülkeye ve Cinsiyete Göre Ücret Ödenme Periyodu (%)

Haftalık ücret alanların oranı, Suriyeli erkek işçilerde yüzde 20, Türkiyeli erkek işçilerde yüzde 25’tir. Erkek işçilerde oranlar birbirine yakın olsa da kadın işçiler bakımından iki grup arasında belirgin fark görülmektedir. Türkiyeli kadın işçilerin yüzde 75’i aylık, yüzde 18’i haftalık, yaklaşık yüzde 7’si günlük ücret aldığını ifade etmiştir. Suriyeli kadın işçiler arasında günlük ücret aldığını belirtenlerin oranı yüzde 1’in altındadır. Görüşülen işçilerin yüzde 95’i aylık, yüzde 4’ünden fazlası haftalıkla çalışmaktadır. Grafikte dikkat çeken unsurlardan biri olarak, günlük ücretle çalışmanın en çok Türkiyeli kadın işçilerde yoğunlaştığının altı çizilebilir.

İş Bulma Kanalları

Aşağıdaki iki tablo, Suriyeli ve Türkiyeli işçilerin hâlihazırda çalıştıkları işi nasıl buldukları sorusuna verdikleri cevapların yüzdelik dağılımını içermektedir. Her iki tablo birlikte incelendiğinde, öncelikle tekstil sektöründe yaygın işe girme kanalı olarak, yatay sosyal ağlar (işyerinde çalışan bir tanıdık, akraba vb.) aracılığıyla iş bulma ve işvereni tanımanın önemli faktörler olduğu görülüyor. Hem Türkiyeli hem Suriyeli işçilerin yüzde 51’inin bir arkadaş ya da tanıdık aracılığıyla bu işi bulduğunu ifade etmesi, her iki grupta da ağ ilişkilerinin birbirine yakın düzeyde etkili olduğunun bir göstergesidir. Tanıdık işveren ya da işyeri yöneticisi kanalı, Türkiyeli işçiler için daha fazla kullanılıyor olsa da her iki grupta da belirgin düzeydedir.

Her iki grup için de resmi kurumlar (İŞKUR, istihdam büroları vs.) aracılığıyla iş bulma düzeyi çok düşüktür. Türkiyeli işçilerde iş ilanı aracılığıyla, gezerken ya da rastlantı sonucu denk gelmeyle iş bulma oranı yüzde 25’i bulurken, Suriyeli işçiler açısından ayırt edici ve dikkat çekici bir oran aracı ya da komisyonculara para ödeyerek iş bulma kanalında göze çarpmaktadır. Suriyeli işçilerin % 41’i çalıştıkları işleri komisyoncu ya da aracı ağları aracılığıyla bulduğunu ifade etmiştir. Bu yüksek oran, Suriyelilerin istihdamında “işçi simsarlığı” olgusunun varlığını göstermesi bakımından çarpıcıdır. Hâlihazırda zaten Türkiyeli işçilere göre daha düşük ücret alan Suriyelilerin is-

tihtdamında bir de işçi simsarlığının yaygınlık düzeyi, Suriyelilerin istihdam sürecinde hızla düzenlenmesi gereken bir sorun başlığı olarak dikkat çekmektedir.

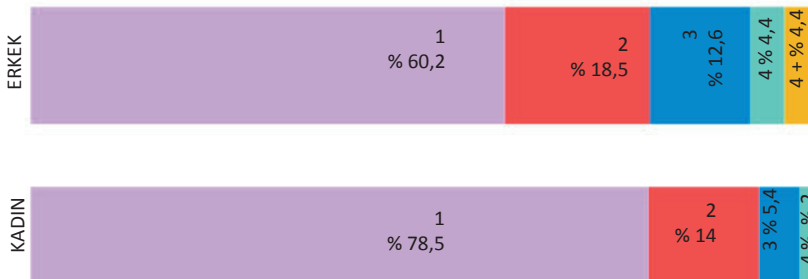
Tablo 14: Ülkeye Göre İş Bulma Kanalı(%)

	Suriyeli	Türkiyeli
Arkadaş/akraba bağı	51,75	51,5
Sosyal Medya	0,35	
Tanıdık İşveren	3,85	18
Tanıdık İşyeri Yöneticisi	1,75	4,6
İŞKUR/SGK	0,35	
Özel İstihdam Bürosu	0,35	
Para Ödeyerek/Komisyoncu	41,61	
İş İlanı		5,9
Diğer (rastgele v.b)		20

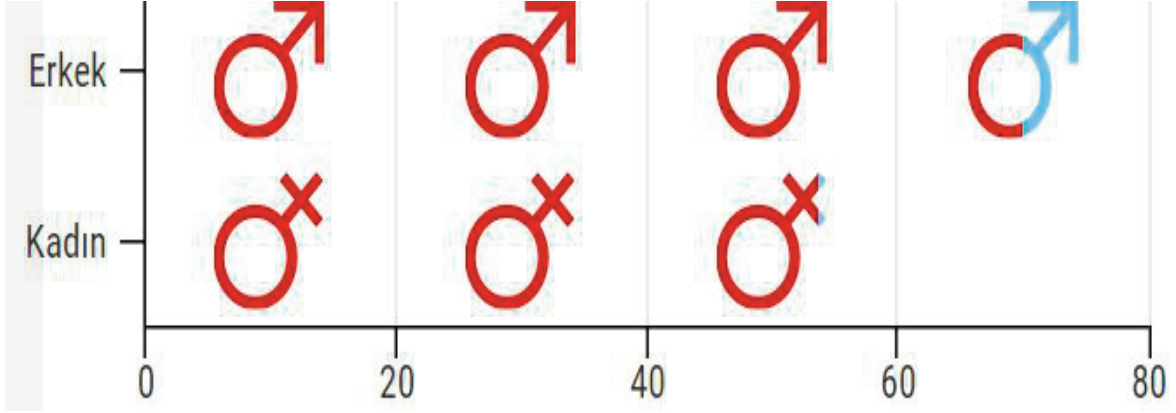
Sektörel Deneyim

Yüksek sektörel hareketlilik belirli bir sektörde tanımlı bir meslekte beceri kazanmayı geciktiren ve buna bağlı olarak daha yüksek ücret ve/veya daha iyi koşullara sahip işlerde istihdam edilme şansını azaltan bir faktördür. Ankete katılan işçilerin önemli bir bölümü, tüm çalışma hayatlarında sadece tekstilde çalıştığını ifade etmiştir. Sektörel deneyimi tekstille sınırlı olma durumu erkekler arasında yüzde 60 oranında görünürken, kadın tekstil çalışanları arasında bu oran yüzde 78’lere kadar çıkmaktadır. Yapılan mülakatlarda erkek görüşmecilerin yüzde18’inin daha önce 2 farklı sektörde, yüzde 12 sinin 3, yüzde 4’ünün 4 ve yüzde 4’ünün dörtten fazla sektörde çalıştığı belirtilmiş; öte yandan kadın görüşmecilerin yüzde 14’ü 2, yüzde 5’i 3 ve yüzde 2’si 4 ayrı sektörde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda, tekstil imalatında sektör içi hareketliliğin yüksek olmasına rağmen tekstil işçilerinin farklı sektörlerde faaliyet göstermelerinin sıkça rastlanan bir olgu olmadığını söylemek mümkündür

Grafik 46: Daha Önce Kaç Ayrı Sektörde Çalıştınız ? (%)

Grafik 47: Daha Önce Kaç Ayı Sektörde Çalıştınız ? (%)

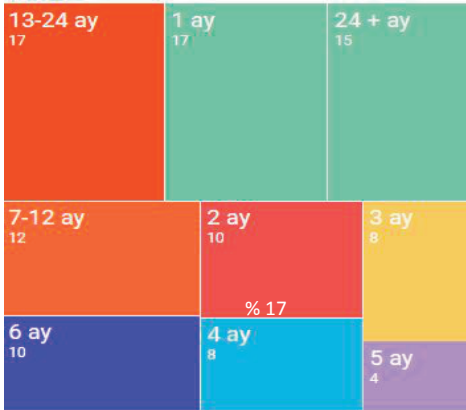

İşsizlik Deneyimi

Çalışmaya katılan erkeklerin yüzde 70’i, kadın işçilerinse yüzde 58’i daha önce en az bir kez işsiz kaldığını belirtmiştir. “En uzun ne kadar süreyle işsiz kaldınız?” sorusuna verilen cevapların dağılımı aşağıdaki iki görselde derlenmiştir. Buna göre 24 ay ve üzerinde işsiz kalma oranı erkek işçiler arasında yüzde 5 civarında iken kadın işçilerde bu oran yüzde 15’i geçmektedir. Erkek katılımcılar en çok (yüzde 17) 12-24 ay işsiz kaldıklarını belirtirken, kadın katılımcılar en çok 7-12 ay (yüzde 17) ve 1 ay (gene yüzde 17 civarı) seçeneklerini işaretlemişlerdir Her iki grupta 12-24 ay arası işsiz kalma oranları birbirine yakındır (yüzde 17 ve yüzde 13).

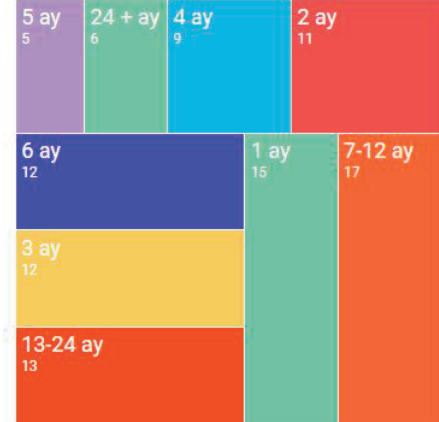
Grafik 48: En Uzun Ne Kadar İşsiz Kaldınız ? (%)

Kadın

Grafik 49: En Uzun Ne Kadar İşsiz Kaldınız ? (%)

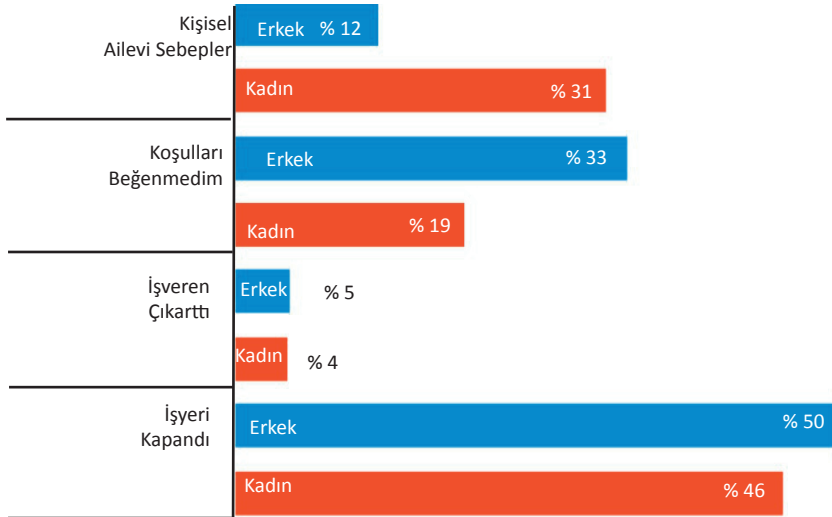
Erkek

Görüşülen işçilerden daha önce başka bir işyerinde çalışma deneyimi olanlara en son işlerinden neden ayrıldıkları sorusu yöneltilmiştir. En son iş yerinden ayrılma nedenleri arasında erkek işçilerde yüzde 50, kadın işçilerde yüzde 45 ile iş yerinin iflası ya da kapanması birinci sırayı almıştır. İşyerinin kapanması ya da iflası cevabının yoğunluğu, sektör bakımından sadece işlerin değil işyeri sürekliliğinin de çok yüksek olmadığına işaret etmektedir. Bu durum, konuya ilişkin nitel araştırmalarda sıklıkla işaret edilen “atölye sahipliği – işçilik- atölye sahipliği- işçilik sarmalı” bulgularını desteklemektedir. Bu veri daha önce de tespit edilmiş olan tekstil sektöründe çalışan emek gücünün başka sektörlere doğru hareketliliğinin kısıtlı olması olgusu ile paralellik göstermektedir. İki grup açısından benzer oranlarda seyreden bir diğer neden, işverenin işten çıkarmasıdır. Kadın ve erkek işçilerde, ortalama yüzde 4,5 civarında bu nedeni işaretlemişlerdir. Diğer işten ayrılma nedenleri bakımından erkek ve kadın işçilerin belirgin şekilde farklılaştığı görülür. İşyeri koşullarını beğenmediği gerekçesiyle işinden ayrılan erkeklerin oranı yüzde 32 iken bu oran kadın işçilerde yüzde 19 civarındadır. Erkeklerde işyeri koşullarından kaynaklı iş değiştirme oranı görece daha yüksek iken kadınlarda göze çarpan bir iş değişikliği ya da iş bırakma nedeni, “kişisel/ailevi nedenler”dir. Kadın işçilerin yüzde 31’i, yani yaklaşık üçte biri, son işinden kişisel/ailevi nedenlerle ayrıldığını belirtmişken erkeklerde bu oran sadece yüzde 12’dir. Bu oranlar, kadınlar açısından tekstil sektöründe çalışma koşullarının anket sorusuna doğrudan yansımayan birtakım zorlukları da içerdiğinin bir göstergesi olarak okunabilir. Son tahlilde, çalışmaya dahil edilen işçilerin önemli bir bölümünün son işinden dışsal faktörler sebebiyle ayrıldığını, kişisel ve ailevi sebeplerin işten ayrılmada görece olarak daha az bir rol oynadığını iddia etmek mümkündür.

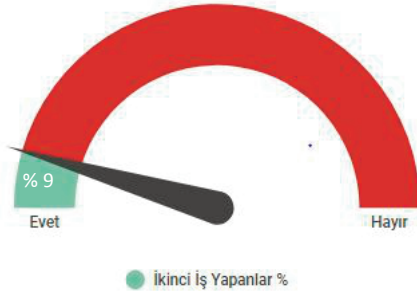
Grafik 42 Son İşinizden Neden Ayrıldınız ?

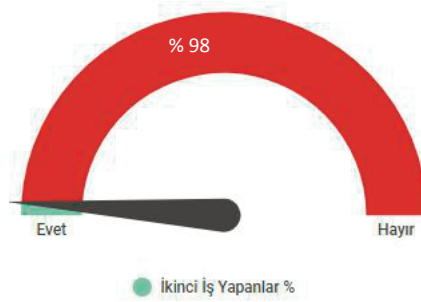
İkinci (Ek) İşte Çalışma

Aşağıdaki iki görselde ayrı ayrı verildiği üzere, görüşülen kadın işçilerin sadece yüzde 2’si ikinci bir iş daha yaptığını belirtmiş iken bu oran, erkek işçilerde yüzde 9’a kadar çıkmaktadır. Her iki grup açısından ek/ikinci bir iş daha yapıyor olma oranının düşük çıkmasının en önemli nedenlerinden biri, sektördeki çalışma saatlerinin ve haftalık çalışma süresinin uzunluğunun fiziken ikinci bir iş yapmayı güçleştirmesi olarak tahmin edilebilir. Kadınlar ve erkekler arasında ikinci iş yapma oranındaki farklılık ise ev içi emeğin eşitsiz dağılımıyla ilişkilendirilebilir. Atölyedeki işin tamamlanmasından sonra çocuk bakma, yemek, temel ev işleri v.b.’nin büyük oranda kadınların üzerine kalması, kadın işçiler açısından –zaten ev işleriyle beraber iki işi bir arada yürüttükleri düşünülürse- ev dışında ikinci bir işte daha çalışmayı neredeyse olanaksız kılmaktadır.

Grafik 51: İkinci Bir İş Yapıyor musunuz ?
Erkek %

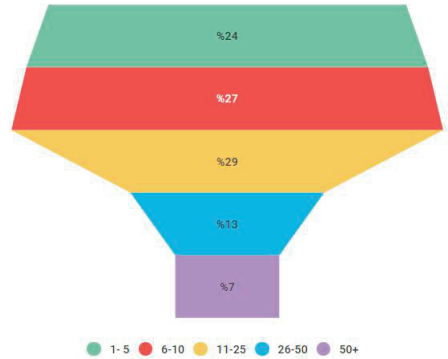
Grafik 52: İkinci Bir İş Yapıyor musunuz?
Kadın %

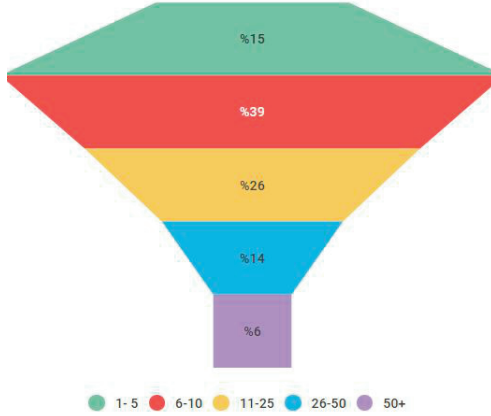
İşyeri/Çalışma Koşulları

İşçilere, mevcut işyerlerinde kaç kişi ile birlikte çalıştıkları sorusu yöneltilmiştir. Aşağıdaki iki grafikte daha açık görüleceği üzere, hem kadın hem erkek işçilerin yüzde 80’e yakını işyerinde 25 ve altında çalışan olduğunu; gene iki gruptan işçilerin yarıdan fazlası 10 kişi ve altında çalıştığı bir işyerinde çalıştığını belirtmiştir. Ankete katılan işçilerin mevcut çalışma yerleri arasında kadın ve erkekler arasında önemli bir farklılık yoktur. Sadece erkek işçilerin 1-5 kişilik atölyelerde daha çok yer aldığı görülürken, kadın işçilerin daha çok 6-10 arası çalışan olan işyerlerinde çalıştığı dikkat çekiyor. Bu iki veri, kadın işçilerin kalabalık atölyelerde daha rahat çalışabildiğinin bir göstergesi olarak alınabilir.

Grafik 53: İş Yeri Büyüklüğü
Erkek %

Grafik 54: İş Yeri Büyüklüğü Kadın %

Çalışmamızda çoğunlukla 1-5, 6-10 ve 11-25 kişiden oluşan işyerlerine denk gelinmiştir. Görüşme gerçekleştirilen işyerleri esasında bakılırsa, 50’den fazla işçinin bulunduğu atölye sayısı ancak yüzde 6 ile 8 arasındadır. İlgili literatür, Türkiye’de işyeri büyüklüğü arttıkça çalışanların kayıtdışı istihdamda yer alma oranının azaldığını göstermektedir. Öte yandan sektörde çalışma saatleri, sigortalı olarak çalışma, mesai ücretleri gibi pek çok düzenleme de işyeri büyüklüğü ile orantılı bir seyir izlemektedir. Daha önceki başlıklarda verilen çalışma saati, ücretler, sigortalılık vb. verilerin yanı sıra işyeri büyüklüklerine ilişkin burada ortaya çıkan veriler de sektörde enformel istihdam biçiminin yaygınlığını gösteren literatür ile uyumludur.

Sezon Boşluğu

İşyerinde sezon boşluğu olup olmadığı, görüşmecilere yöneltilen bir başka sorudur. “Sezon boşluğu”, tekstil sektöründe yaz kıyafetlerinin üretiminden kış kıyafetlerinin üretimine veya kış kıyafetlerinin üretiminden yaz kıyafetlerinin üretimine geçerken verilen arayı ifade etmek için işçiler arasında yaygın olarak kullanılan ifadedir. Genellikle iki haftalık bir zaman dilimini kapsayan ve yılda bir ya da iki defa işçilerin ücretsiz olarak izne çıkartıldığı bu dönemin uzunluğu ve sayısı, ihracat yapılan pazarların durumuna ve atölyenin çalıştığı firmaların taleplerine göre belirlenmektedir. İşyerinin kapalı olduğu bu dönemde genellikle işçilerin sigorta ve ücretleri ödenmez. Atölye sahiplerinin ücretli yıllık iznin yerine başvurduğu bu yöntem, işçiler bakımından da memleketlerine gitme veya dinlenme dönemi olarak değerlendirilmektedir. Üretimin esnekleştirilmesinin sektöre

Grafik 55: İş yerinizde Sezon Boşluğu Var mı ? %

özgü uygulaması olan bu dönem uzadığında, çalışanlar kredi kartlarından harcama yaparak ya da borçlanarak yaşamlarını idame ettirmektedirler.

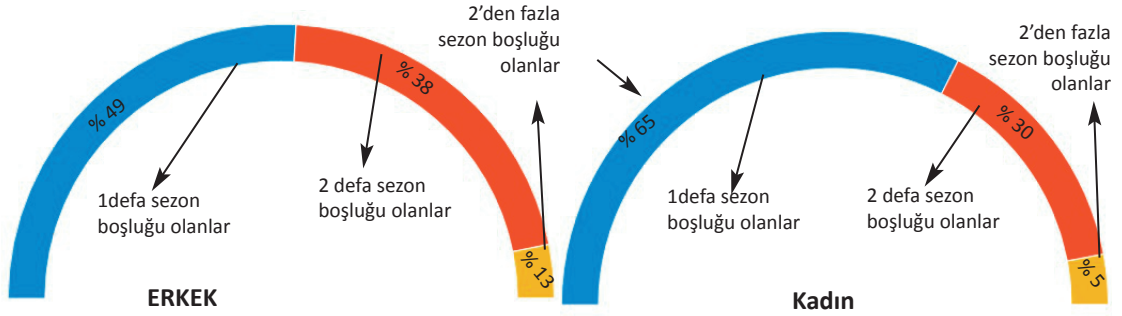
Bu özellikleriyle “sezon boşluğu” olup olmadığı, oluyorsa bunun sayısı ve süresi, tekstil sektöründe çalışanların durumunu ve genel olarak işyerinin çalışma

koşullarını gösteren önemli ölçütlerden biridir. Araştırma kapsamında işçilerin kendi kullandıkları biçimiyle sorulan “sezon boşluğu”, sektörde yaygın olan esnek istihdam biçimlerinin başında gelmektedir. Çalışma yürütülen atölyelerin yüzde 70’inde sezon boşluğu uygulandığı, yüzde 30’unda

ise sezon boşluğunun olmadığı belirtilmiştir.

Sezon boşluğu olan atölyelerdeki sezon boşluğu sayısı kadınlar ve erkeklerde önemli farklılıklar göstermektedir. Erkek işçiler arasında çalıştığı işyerinde yılda 1 defa sezon boşluğu uygulandığını belirtenlerin oranı yüzde 49 iken bu oran kadınlarda yüzde 65’e çıkmıştır. Sezon boşluğu 2 defa uygulanan bir işyerinde çalışanların oranı, erkek işçiler arasında yüzde 37’ye, kadın işçiler arasında ise yüzde 30’a kadar düşmektedir. Oranlar, yılda 2 defadan fazla sezon boşluğu için erkeklerde yüzde 13’e, kadınlarda yüzde 5’e kadar gerilemektedir. Bu verilerden hareketle kadınların sektörün en kötü koşullara sahip işyerlerinde çalışmamak konusunda hassasiyet gösterdiği sonucu çıkarılabilir. Araştırmanın ücretler kısmında ortaya konan işçilerin aylık gelirleri ile ilgili değerlendirmelerle bir arada düşünürsek, kadınların sektör içerisinde görece daha kurallı ve güvenilir işyerlerinde çalışma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu durum kadınların ortalama ücretlerinin

Grafik 56: İş yerinizde Sezon Boşluğu Var mı ? %

daha düşük olduğunu gösteren veri ile birlikte ele alındığında ilk anda çelişkili görünmektedir. Bu çelişkinin açıklanmasında sahadaki gözlemlere dayanarak iki noktaya işaret edilebilir. Evde çalışan sayılarıyla ilgili verilere dayanarak, haneye başka gelir getiren/ler olması nedeniyle, kadınların daha kurallı bir işi bulmak için iş arama süresinin uzunluğunu tolere etme düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu; bu nedenle daha kurallı işlere erişebildikleri düşünülebilir. İkinci açıklama ise daha düşük gelir elde etmek pahasına kadınlar kendilerini daha güvende hissettikleri daha büyük işletmelerde çalışmayı tercih etmekte olduğudur.

Grafik 47: İşyerinizde Yemek Çıkıyor mu? %

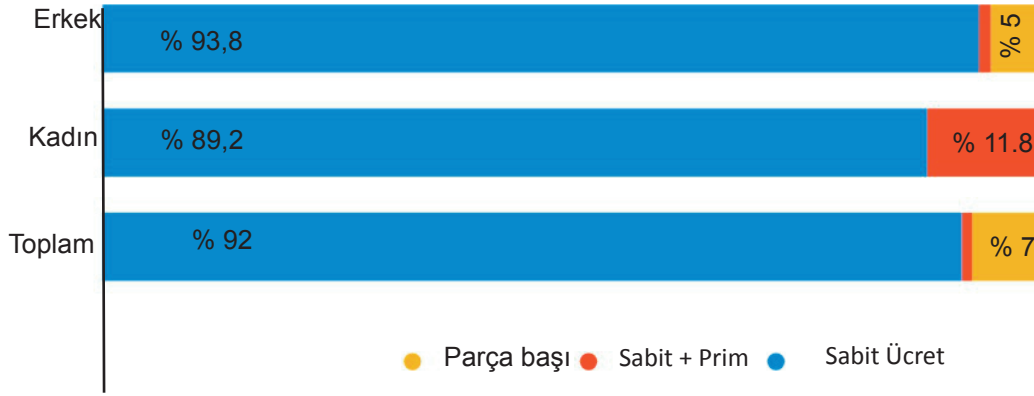

Çalışma koşulları ve sosyal haklarla ilgili olarak sorulmuş olan işyerinde yemek sorusuna verilen cevaplar, merdivenaltı tekstil atölyelerinde çalışan işçilerin sigortalı çalışma, yıllık izin vb. haklarla karşılaştırıldığında en yaygın olarak sahip oldukları hakkın “işyerinde yemek” olduğunu gösteriyor. Çalışmanın yapıldığı işyerlerinin yüzde 79’unda öğle yemeği verildiği tespit edilmiştir.

Ücret Türü

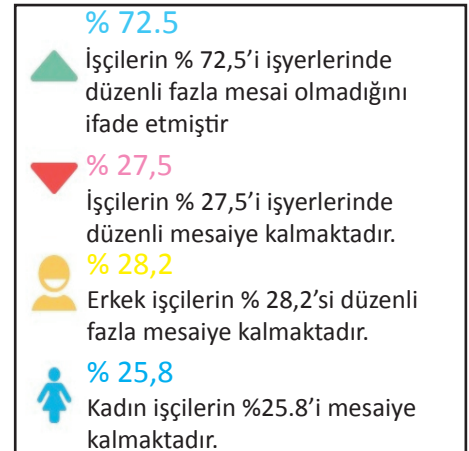
Ücret türü, mevzuatta ve konuyla ilgili çalışmalarda, işçiye yaptığı işin karşılığında işveren tarafından ödenen asıl (temel/çıplak) ücretin nasıl belirlendiğini ya da ödendiğini ifade eden kavramdır. Görüşülen işçilerin yüzde 92’si sabit, yüzde 7’si ise parçabaşı ücretle çalıştığını ifade etmiştir. İşyerinde her iki ödeme biçiminin de uygulandığını belirtenlerin oranı yüzde 1’dir. Ücret türü ya da ücretin belirlenme biçiminde ortaya çıkan oranlar, kadın ve erkek işçiler bakımından birbirine yakındır. Her iki grupta işçilerin büyük çoğunluğu sabit ücretle çalıştığını belirtmiştir. Burada göze çarpan farklılık, parçabaşı ve iki türlü ücretlendirme oranlarındadır. Kadın işçilerde parçabaşı ücret oranı kaydedilmemişken, erkeklerde bu oran yüzde 5 civarındadır. Kadın işçilerin yaklaşık yüzde 12’si ise sabit ücret ve primle çalıştığını ifade etmiştir.

Grafik 58: Ücretiniz Nasıl Belirleniyor ? %

Fazla Mesai

İşyerinde düzenli olarak fazla mesai uygulaması olup olmadığına ilişkin soru, sektördeki ortalama çalışma saatlerinin yüksekliği dikkate alınarak, haftalık yasal çalışma süresi (45 saat) üzerinden değil, işyerinde uygulanan rutin mesainin (ki ortalama 10-10,5 saat civarındadır) sonrasında uygulanan mesai üzerinden sorulmuştur. Görüşülen işçilerin çoğu da “fazla mesai” kavramını bu şekilde anlamış ve ifade etmiş, haftalık yasal sürenin üzerinde olsa da günlük rutin çalışma sürelerini aşan saatler için “fazla mesai” kavramını kullanmıştır. Bu nedenle, aşağıdaki grafiklerde derlenen

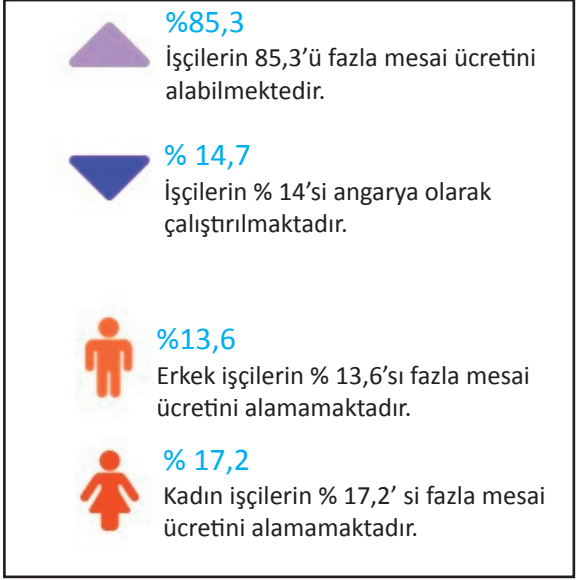
oranlar, “İşyerinizde düzenli olarak fazla mesai uygulanıyor mu?” sorusuna “Evet” cevabı veren işçilerin günlük çalışma saatlerinin 12 saati bulduğu hatta aştığı bilgisi ışığında değerlendirilmelidir.

Fazla Mesai Ücretinizi Alabiliyor musunuz?

Görüldüğü üzere, tekstil sektöründe görülen işçilerin yaklaşık yüzde 28’i işyerinde düzenli olarak fazla mesaiye kaldığını ifade etmiştir. Sektörde çalışma saatleri ortalaması halihazırda zaten yüksektir; buna ek olarak, yaklaşık olarak her üç işyerinden birinde “fazla mesai” de uygulanıyor olması, sektörün geneli için mesai şartlarının çok ağır olduğunun göstergesidir. Düzenli fazla mesaiye kalma oranı, erkek işçilerde genel ortalama ile aynı iken kadın işçilerde yaklaşık yüzde 26 civarındadır. Oransal olarak aradaki fark küçük olmakla birlikte kadın işçilerin erkeklerle göre düzenli fazla mesaiyi daha az tolere edebildikleri varsayımı yapılabilir.

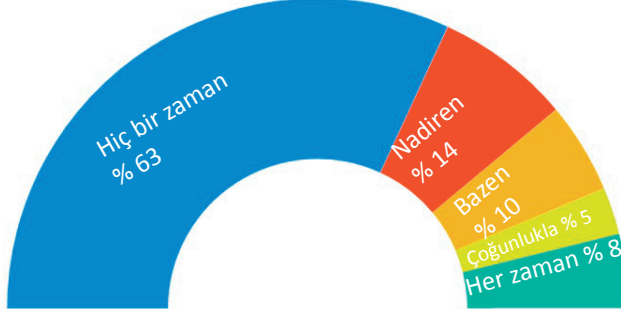
Düzenli olarak fazla mesai uygulanan işyerlerinin yüzde 15’inde fazla mesainin ücretsiz/angarya olduğu görülmektedir. Bütün uluslararası sözleşmeler ve yasalarla çok kesin ifadelerle yasaklanmış olan angaryacılığın bu düzeyde varlığı, sektördeki kuralsızlığın boyutunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Sektörde erkeklerin yaklaşık yüzde 13’ü, kadınların % 17’si halihazırda ücretsiz/angarya fazla mesai şartlarında çalıştığını ifade etmiştir. Erkek ve kadın işçiler arasında angarya fazla mesai oranları birbirine yakın olsa da fazla mesai ücretini alabilmek noktasında kadınların oranı erkeklerin gerisinde kalmaktadır.

Ortalama aylık ücretler, işyeri büyüklüğü, mesaiye kalma konusundaki tercihler ve mesai ücretini alabilme sorularına verilen yanıtlar birlikte düşünüldüğünde kadın emeğinin, emek faaliyetlerinin ücret yönünden karşılığının verilmesinin temel önemde olduğu “ücretli emek” kategorisinden ziyade hane içinde gelir getirici bir faaliyet olarak anlam ifade ettiği ve kadınların üretim ilişkileri içerisinde ucuz ve daha fazla sömürülebilir iş gücü olarak değerlendirildiği söylenebilir. Başka bir deyişle toplumsal cinsiyetle oluşturulan eşitsiz konumlanışla kadınların üretim sürecindeki deneyimlediği sömürünün daha fazla oluşu arasındaki ilişki bu çalışma kapsamında da ortaya çıkmıştır.

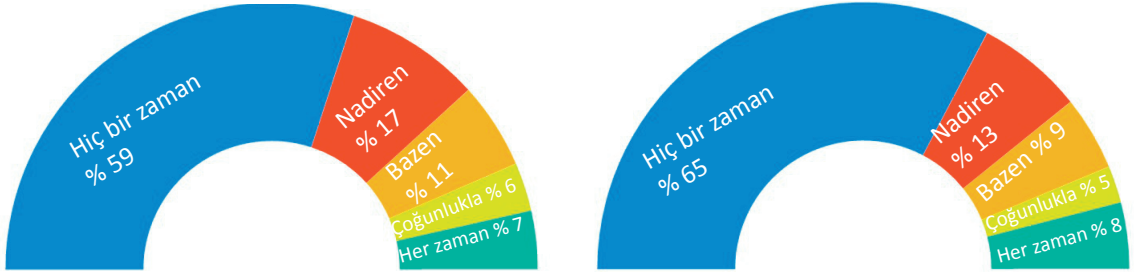
İşyerinde Emek Denetimi

Grafik 59: İşyerinizde İletişim Kısıtlaması Var mı ? %

Çalışma koşullarıyla ilgili göstergelerden biri olan işyerinde baskı düzeyini anlamak için, işçilere mesai halinde sözlü iletişimlerinin işveren ya da işyeri yöneticileri tarafından kısıtlanıp kısıtlanmadığı sorusu yöneltilmiştir. Ortaya çıkan tablodan, işçilerin üçte birinden fazlasının farklı düzeylerde de olsa iletişim kısıtlamalarıyla karşı karşıya olduğu görülmektedir. İşçilerin yüzde 63’ü çalışma esnasında sözlü iletişimin kısıtlanmadığını belirtirken, nadiren kısıtlandığını belirtenlerin oranı yüzde 14, bazen kısıtlandığını belirtenlerin oranı ise yüzde 10 civarındadır. Sözlü iletişimin çoğunlukla ya da her zaman kısıtlandığını söyleyenlerin oranı ise yüzde 13’e yakındır.

Grafik 60: Cinsiyete Göre İşyerinde İletişim Kısıtlamasıyla Karşılaşma %

İş yerinde sözlü iletişim kısıtlamalarına ilişkin oranlar kadın ve erkek işçiler bakımından karşılaştırıldığında, kısıtlama oranlarında çok büyük farklılıklar olmamakla birlikte, kadın işçilerin erkek işçilere göre daha fazla iletişim kısıtlamasına maruz kaldığı görülmektedir. Diğer pek çok olumsuz şartın yanı sıra, sektörde kadın işçilerin, işyerinde iletişim ve sosyalleşme yönünden de alanlarının daha dar olduğu ifade edilebilir.

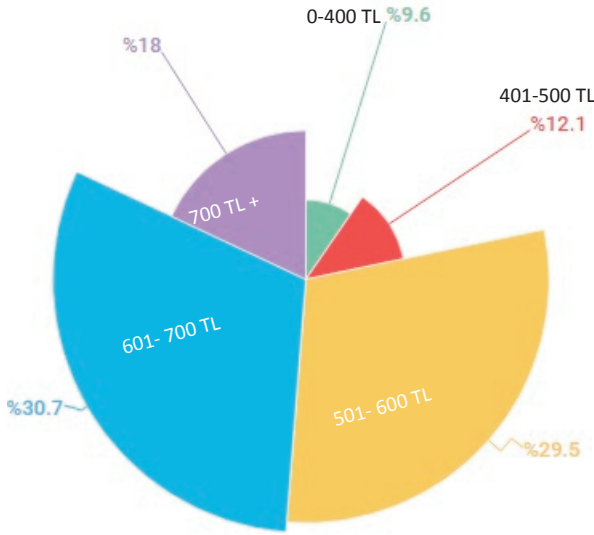

Hane Ekonomisi

Bu başlık altında, görüşülen tekstil işçilerinin ortalama kira giderleri, toplam borçları, bir borç çevirme aracı olarak kredi kartı kullanım düzeyleri ve haneye dışarıdan herhangi bir yardım girip girmediğine ilişkin sorulara verdikleri cevaplar derlenmiştir.

Kira Giderleri

Grafik 61: Kirada Oturan İşçilerin Aylık Kira Dağılımı %

Görüştüğümüz işçilerin yüzde 30’u 501-600 TL, yüzde 30’u da 601-700 TL kira ödediğini belirtmiştir. Toplamda işçilerin yüzde 60’ı 500 ila 700 TL arasında kira ödemektedir. Ayda 500 TL ve altında kira ödeyenlerin toplam oranı ancak yüzde 21’i bulurken, ayda 700 TL ve üzerinde kira ödeyebilenlerin oranı da düşüktür. En yüksek kira düzeyi olan ayda 900 TL ve üzeri kira ödeyen yüzde 2 buçukluk azınlığı da dâhil edersek, 700 TL’nin üzerinde kira ödeyenlerin toplamı yüzde 20’yi ancak bulmaktadır. TÜİK, İstanbul’da 2015 yılı ortalama kira bedelini 850 TL olarak açıklamıştır. Gene 2015 yılında ülke geneli hanehalkı tüketim harcamaları içinde konut ve kira giderlerinin payı yüzde 26’dır. Şu halde İstanbul’da tekstil sektöründe çalışanlar açısından

ortalama 500-700 TL aralığında seyreden kira düzeyi İstanbul ortalamasının altındadır. Fakat bu karşılaştırma yanıltıcı olmamalı; zira sektörde ortalama ücretlerin 1300 TL civarında olduğu hatırlanırsa, İstanbul’da çalışan tekstil işçilerin kira giderleri aylık gelirlerinin yüzde 50’sini aşmaktadır.

Hane Halkı Borçluluğu

Yandaki grafikte ilk bakışta göze çarpacağı üzere tekstil işçilerinin büyük çoğunluğu resmi kurum- kuruluşlara, tüzel kişilere ya da özel kişilere borçlu durumdadır. Görüşülen işçilerin sadece yüzde 38’i herhangi bir yere borcu olmadığını söylerken, işçilerin yüzde 62’si borçludur. Borçluluğun en çok bankalara yoğunlaştığı görülmektedir. Bankalara borcu olduğunu söyleyenlerin oranı, yüzde 40’ı bulmaktadır. Bunu, yüzde 10 ile aile ya da diğer yakın tanıdıklardan alınan el borçları izler. Devlete, özel şirketlere, tefeci ya da komisyoncuya borçlu olanların oranı ise toplamda yüzde 10 civarındadır.

Grafik 62: Nereye Borcunuz Var %

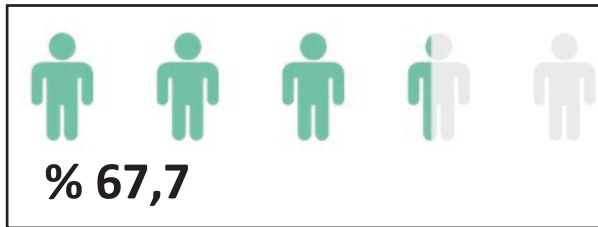
Türkiyeli işçilerden borçlu olanlarının, aylık gelirlerini büyük oranda bu borçların ödenmesine ayırdıkları görülmektedir. Görüşülen işçilerin yarısına yakını, aylık gelirinin yüzde 30’a kadarlık kısmını borç ödemeye ayırmaktadır. Aylık gelirinin yüzde 30 ila yüzde 50 arasını borç ödemeye ayıran işçilerin oranı yüzde 22’dir. Geriye kalan yüzde 28 civarında işçi, aylık gelirinin yarısından fazlasını borç ödemeye ayırdığını belirtmiştir.

Genel dağılıma bakıldığında aylık gelirinin yarısından fazlasını borca yatıran işçiler (yüzde 22) ile aylık gelirinin tamamını borca yatıran işçilerin oranının (yüzde 6) toplamda görüşülen işçilerin üçte birine tekabül ediyor olması, düşündürücüdür. Tekstil sektöründe çalışan işçilerin önemli bir kısmı borç içinde yaşamaktadır ve aylık gelirlerini de büyük oranda bu borçların çevrilmesine harcamaktadırlar. Bu verilerden, borçluluk oranının pek çok sektörde olduğu gibi tekstil sektörü çalışanları arasında da belirgin bir olgu olduğu görülmektedir. Sektördeki güvencesizlik düzeyinin yüksekliği düşünüldüğünde borcun zor çalışma koşullarına ve çalışma ilişkilerine daha fazla bir tabiyeti ortaya çıkardığı, böylelikle emek sömürsünü derinleştiren bir etkiye bulunduğu görülebilmektedir.

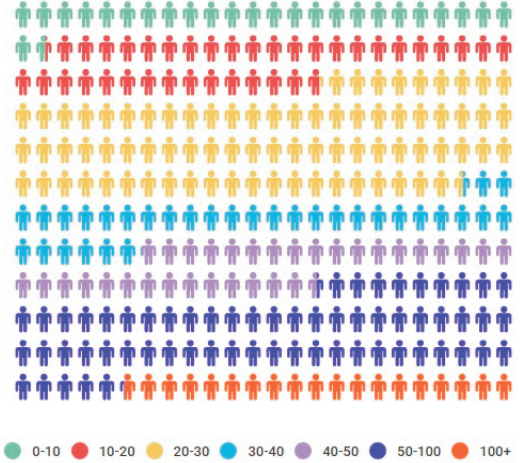
Kredi Kartı Kullanımı

Görüşülen işçilerin yaklaşık üçte biri (yüzde 32,3) kredi kartı kullandığını belirtmiştir. Kredi kartı kullanan işçilerin de yaklaşık yüzde 59’unun kredi kartı borcu vardır. Bu iki veri, tekstilde çalışan işçilerin önemli bir kısmının mevcut hane gelirleri ile geçinemediklerini ve kredi kartı kullanıp, kredi kartına borçlanarak gelir açığını telafi etmeye yöneldiklerini göstermektedir. Bu durum konuyla ilgili diğer çalışmalarda da ortaya çıkan işçi sınıfının finansallaşması olgusunun kuralsız ve çoğunlukla kayıt dışı çalışan tekstil işçileri için de geçerli olduğuna işaret etmektedir.

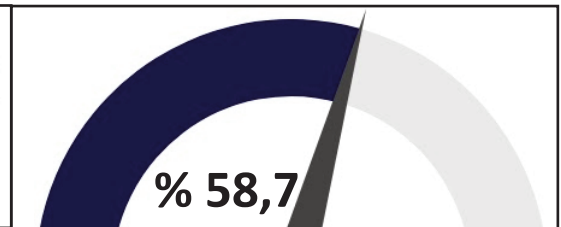
Grafik 64: Kredi Kartı Kullananların Oranı %

Grafik 63: Aylık Borcun Hane Gelirine Oranı %

Grafik 65: Kredi Kartı Borçlularının Oranı %

Hane Dışından Yardım

Grafik 66: Hane Dışından Yardım Alıyor Musunuz %

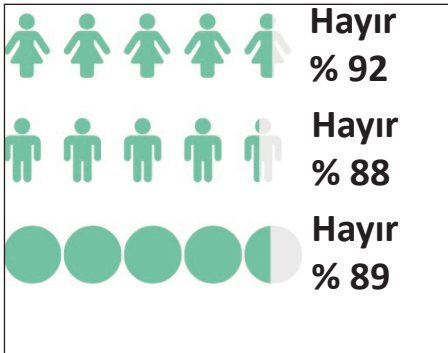
Görüşülen Türkiyeli işçilerin (kadın ve erkek ortalama) yüzde 80’i, hane ekonomisine katkı sunacak aynı ya da nakdi herhangi bir dış yardım (kamu yardımı, vakıf, aile, köy bağlantısı vs.) alıp almadıkları sorusuna olumsuz cevap vermiştir. Bununla beraber erkek işçilerin yüzde 21’i, kadın işçilerinse yüzde 17’si haneye bir tür yardım girdiğini ifade etmiştir. Bu durum, sektördeki ücret yetersizliğini görece olarak telafi edebilme kapasitesine sahip geleneksel yolların (aileden nakdi ve/veya köyden erzak gibi) günümüzde önemli ölçüde

işlevini yitirdiğine işaret etmektedir.

Meslek Memnuniyeti ve Aktarımı

Türkiyeli tekstil işçilerinin yaptıkları meslekten ya da çalıştıkları sektörden memnuniyet durumlarını bir başka dolayımında görmek üzere, işçilere, varsa kendi çocuklarının yoksa bir sonraki kuşaktan yakın akraba (yeğen, kuzen vb.) ya da tanıdıklarının gelecekte bu sektörde çalışmasını isteyip istemedikleri sorulmuştur. Çarpıcı biçimde görüşülen işçilerin yaklaşık yüzde 90’ı kendi çocuklarının tekstil sektöründe çalışmasını arzu etmediğini belirtmiştir. Bu oran, kadın işçiler arasında yüzde 92’ye kadar çıkmaktadır. Bu çok yüksek ve çarpıcı oranlar, tekstil sektöründe çalışan işçilerin –kendileri bir nevi mecbur kalmış olsa da- sektörün genel çalışma şartlarından memnun olmadıklarını, çocuklarına ya da sonraki kuşaktan tanıdıklarına bu sektörde çalışmayı kesinlikle önermediklerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Grafik 48: Ailenizin Gelecek Kuşağı Bu İş Yapsın İster Misiniz %

Tekstil sektöründe faaliyet gösteren işçilerin başka sektörlerde hareketliliğinin kısıtlı olması, tekstil emek piyasasında yer alan bireylerin sektörde çalışmaktan genel anlamda memnun olmamalarına rağmen çalışmaya devam etmelerine sebep olan faktörlerden biridir. Bir başka deyişle, tekstil sektöründe istihdam tercihten çok zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Kendileri bu sektöre hapsolmalarına rağmen kendi çocuklarının ve/veya yakınlarının ileride aynı işi yapmasını istemediklerini ifade ederek sektörün çalışma koşullarından ve genel ücret düzeyinden memnuniyetsizliklerini ortaya koymaktadırlar.

Birlikte Çalışma Deneyimi

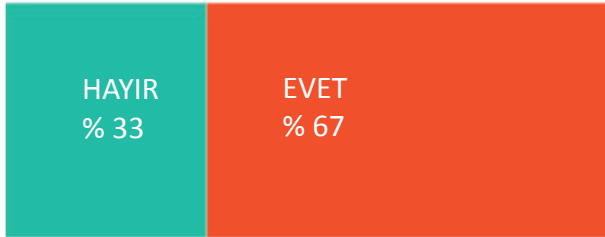
Görüşülen işçilerden yüzde 61’i, daha önce yabancı bir işçiyle aynı işyerinde çalışma deneyimi olduğunu belirtmiştir. Bu yüksek orana bakarak, sektörde Suriyeli dışında diğer uyruklardan çalışanların da yaygın bir biçimde yer aldıkları söylenebilir

Grafik 68: Daha Önce Suriyeli Dışında Yabancı İşçi ile Çalıştınız mı ? %

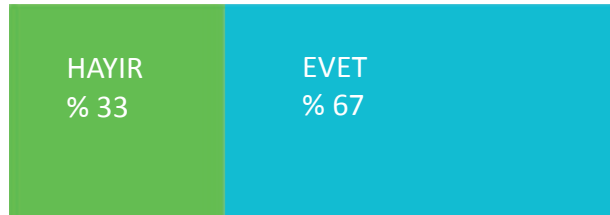

Yapılan görüşmeler süresince tekstil sektöründe Suriyeli işçilerin dışındaki yabancı işçilerin sektörde çalıştığı fark edilmiştir. Dolayısıyla sektörde yabancı işçiyle çalışma deneyiminin Suriyeli işçilerle sınırlı olmayan bir yaygınlığa sahip olduğu görülmektedir. Türkiyeli işçilerin verdikleri cevaplardan Suriyeliler dışında Gürcistan, Türkmenistan, Özbekistan, Afganistan, Kazakistan, Ermenistan, Azerbaycan, Pakistan, Moğolistan, Hindistan, Bulgaristan, Filistin, İran, Romanya, Ukrayna, Moldova, Nijerya, Senegal, Rusya ve Bangladeş’ten işçilerin kaçak olarak da olsa sektörde çalıştıkları görülmektedir. Bu durum enformel tekstil sektöründe ucuz işgücü üzerinden rekabeti sağlayabilmek için yabancı işçilere kitlesel Suriyeli göçünden önce de başvurulduğunu göstermektedir.

Grafik 69: Daha Önce Suriyeli İşçi ile Çalıştınız mı ? %

Grafik 70: Hali Hazırda Suriyeli İşçi ile Çalışıyor musunuz?

Daha önce Suriyeli bir işçiyle aynı işyerinde çalıştığını belirten erkek ve kadın işçilerin oranı yüzde 67 civarındadır. Türkiye’ye yoğun Suriyeli göçünün üç-dört yıllık bir geçmişi olduğu düşünülürse, bu veri, sektördeki sık iş değiştirme ve işçi hareketliliğinin bir göstergesi olarak da okunabilir. İşçilerin yüzde 67’si, halihazırda çalıştıkları işyerinde de Suriyeli çalışanlar olduğunu belirtmiştir. Buradan, 2015 yılı itibarıyla İstanbul’da tekstil sektöründe faaliyet gösteren işyerlerinin yaklaşık yüzde 70’inde Suriyeli işçilerin de çalıştığını; sektörde –ağırlıklı olarak ucuz işgücü kaynağı olarak görülen- Suriyeli sığınmacıları çalıştırmanın Suriye’den Türkiye’ye göçün yoğunlaştığı dönemde hızla yaygınlaştığını ifade etmek mümkündür.

Suriye’de Çalışma Deneyimi ve Şartları

Görüşülen Suriyeli işçilerin yaklaşık yüzde 74’ü Suriye’de iken de bir işte çalıştığını belirtirken Suriye’de çalışma deneyimi olmayanların oranı yüzde 26’dır. Suriye’de de çalışma yaşamında

Grafik 71 Suriyeli İşçilerin Suriye’deki Çalışma Deneyimi %

olan işçiler arasında toplam çalışma süresi 7 ila 10 yıl arasında olanlar çoğunluktadır. Yüzde 15’i 7-10 yıl, yüzde 12’si 11-15 yıl, yüzde 7’si 16-20 yıl ve yüzde 5’i 20 yıl ve üzerinde olmak üzere, işçilerin yaklaşık yüzde 40’ı 7 yıldan daha uzun iş deneyimine sahiptir. 1-3 yıl arasında iş deneyimi olanların toplam oranı yüzde 18’dir. Sığınmacı işçilerin yüzde 17’sinin ise 3 ila 6 yıl arasında çalışma deneyimi vardır. Buradan, hiç çalışmamış olanlar ve en fazla 2 yıla kadar iş deneyimi olanların toplamının yüzde 40’ı bulmadığından hareketle, Suriye’deki savaş nedeniyle Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan işçilerin yaklaşık üçte ikisinin Suriye’de deneyimli çalışan grubunda olduğu söylenebilir.

Elde edilen bu veriler çalışmada daha önce belirtilen Suriyeli sığınmacı işçilerin önemli bir bölümünün savaş öncesinde tekstil sektörünün yoğun olduğu böl-

gelerden geldiği tespiti ile örtüşmektedir. Suriyeli işçilerin önemli bir bölümünün genç işçilerden oluştuğu göz önüne alınırsa bu faktörün önemi daha fazla ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, gözleme dahil edilen Suriyeli işçilerin Türkiye’de emek piyasasına girişlerinde tekstil sektörünü seçmelerini etkileyen en önemli faktörün çatışmanın başlamasından önceki iş deneyimleri olduğu söylemek mümkündür. Görüşülen Suriyeli işçilerin yüzde 52’si Suriye’de de tekstil sektörü alanına giren bir meslek yürüttüğünü ifade ederken, yüzde 48’inin Suriye’deki mesleği tekstil ile bağlantılı değildir. İşçilerin yüzde 52’si, Türkiye’de yaptığı işin Suriye’deki işine benzer bir iş olduğunu belirtmiştir. Kalan yüzde 48’lik grup, Suriye’de yürüttüğü meslekten ya da yaptığı işten bağımsız olarak, Türkiye’de tekstil sektöründe istihdama katılmak durumunda kalmıştır. Daha önce ifade edilen Suriyeliler ve Türkiyeliler arasındaki ücret farkı bu veriyle birlikte düşünüldüğünde, tekstil sektörüne Türkiye’dedahil olan Suriyeli işçilerden ucuz emek gücü olarak faydalanılmasının yanı sıra Suriyeli işçilerin deneyimi yüksek olanlarının da niteliklerine uygun bir statüde istihdam edilmedikleri, bu açıdan mesleki olarak aşağıya doğru gittikleri anlaşılmaktadır.

Grafik 72: Suriye’deki İşine Benzer Bir İş Yapanlar%

% 52

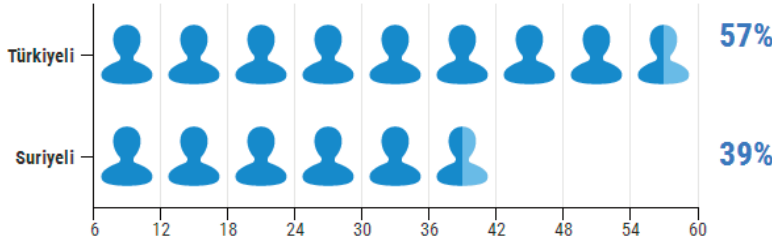
5.TEKSTİL İŞÇİLERİNİN İŞ YAŞAMI DENEYİMLERİ

Türkiye’deki tekstil sektörü ile ilgili çalışmalar (Şenses, 1994; Koç 2001) genellikle sektördeki fason üretim mekanizması ve güvencesizlik gibi konuları ele almıştır. Bu anlamda tekstil işçilerinin iş yaşamı deneyimi, az araştırılmış bir alan olarak kabul edilebilir. Çalışmanın bu bölümü Türkiyeli ve Suriyeli işçilerin iş yaşamında karşılarına çıkan ve çoğunlukla ücret, sigorta, güvencesizlik vb. konuların gölgesinde kalıp ihmal edilen çeşitli olumsuz deneyimleri öne çıkarıyor. Bu bölümde hem Suriyeli hem Türkiyeli işçilerin iş arama süreçleri ve iş yerindeki deneyimlerinden hareketle, sektördeki çalışma koşulları, işyerinde yaşadıkları herhangi bir olumsuz deneyim olup olmadığı, psikolojik ya da fiziki şiddete maruz kalıp kalmadıkları, her iki grubun birbirlerine yönelik algıları, Suriyelilere yönelik işverenler ya da işçilerden kaynaklı bir ayrımcılık yapıp yapılmadığına dair veriler sunulacaktır.

Olumsuz Deneyimler

Suriyeli ve Türkiyeli işçilere; iş arama sürecinde, daha önceki işyerlerden birinde ya da mevcut işyerinde çalışırken olumsuz bir deneyim yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Birden çok

Grafik 73: Çalışma Hayatında En Az Bir Olumsuz Deneyim Yaşayanlar %

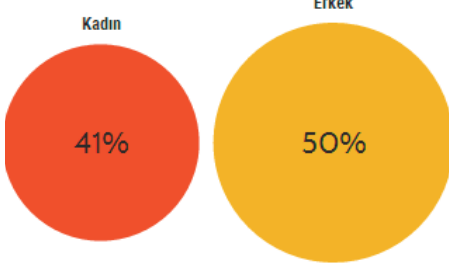
seçeneğin işaretlenebildiği bu soruda, işçilerin iş ararken ayrımcılık ve hakarete uğrama, çalıştığı halde ücretini alamama, anlaştığından daha düşük ücret alma, işyerinde işverenden ya da iş arkadaşlarından kaynaklı bir ayrımcılığa uğrama, psikolojik ya da fiziksel şiddet

görme gibi durumlardan herhangi birine maruz kalıp kalmadıkları görülmek istenmiştir.

Suriyeli işçilerin yüzde 39'u, Türkiyeli işçilerin yüzde 57'si bu sayılanlardan “en az birinin” iş yaşamında başına geldiğini ifade etmiştir. Türkiyeli işçilerde bu oranın daha yüksek olması Türkiye’deki tekstil sektöründe çalışma deneyimlerinin daha uzun zamanı kapsaması ya da söz konusu olumsuzlukları ifade etme imkânlarının daha fazla olması ile açıklanabilir. Türkiyeli işçilerin yaşadıkları olumsuzlukları daha rahat ifade edebilmelerinin yanı sıra Suriyeli işçilerin disiplin altına alınma süreçlerinin emek sürecindeki birtakım olumsuz yaptırımlardan çok göçmen emeğinin eşitsiz konumuyla sağlandığı sonucuna da varılabilir.

Grafik 74: Cinsiyete Göre Çalışma Hayatında En Az Bir Olumsuz Deneyim Yaşayanlar %

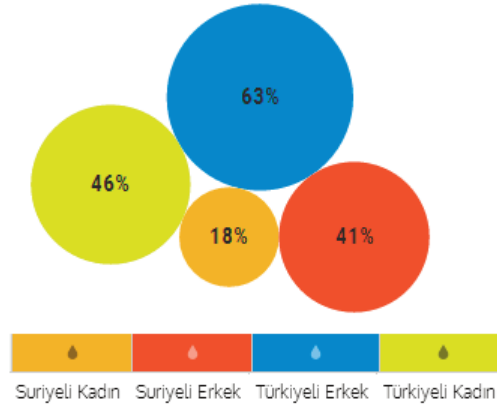
Toplumsal cinsiyete göre dağılıma bakıldığında, Suriyeli ve Türkiyeli işçi toplamında, iş yaşamında en az bir olumsuz deneyim yaşadığını belirten erkek işçilerin oranı, kadın işçilere göre daha yüksektir. Soru yöneltilen erkek işçilerin yüzde 50’si, kadın işçilerinse yüzde 41’i en az bir defa olumsuz deneyim yaşadıklarını belirtmişlerdir.

İşçilerin uyuşu ile toplumsal cinsiyetlerinin bir arada görüldüğü grafiklerde, iş yaşamında en az bir olumsuz deneyime maruz kalma yönünden hem Tür-

kiyeli ve Suriyeli, hem her iki grupta kadın ve erkek işçiler arasında oranlar çarpıcı biçimde farklılaşmaktadır. Grafiklerden de görüleceği üzere, Suriyeli işçiler arasında erkek işçilerin iş hayatında olumsuz deneyimi Suriyeli kadın işçilere göre iki kattan daha fazladır. Suriyeli kadın işçilerin yüzde 18’i en az bir olumsuz deneyim yaşadığını belirtirken, Suriyeli erkek işçilerde bu oran yüzde 41’e çıkmaktadır.

Türkiyeli kadın ve erkek işçiler arasındaki olumsuz deneyim makası, görece daha kapalıdır. Türkiyeli kadın işçilerin yüzde 46’sı, erkek işçilerinse yüzde 63’ü iş hayatında en az bir olumsuz deneyim yaşadığını ifade etmiştir. Oranlar arasındaki fark, Türkiyeli ve Suriyeli işçiler karşılaştırıldığında hem erkek işçiler hem kadın işçiler yönünden daha dramatik biçimde belirgindir. Suriyeli kadın işçilerde yüzde 18 civarında olan olumsuz deneyim yaşamış olma oranı Türkiyeli kadın işçilerde yüzde 45’e; Suriyeli erkeklerde yüzde 41 görünen oran Türkiyeli işçilerde yüzde 62’ye çıkmaktadır.

Grafik 75: Cinsiyete ve Ülkeye Göre Çalışma Hayatında En Az Bir Olumsuz Deneyim Yaşayanlar %

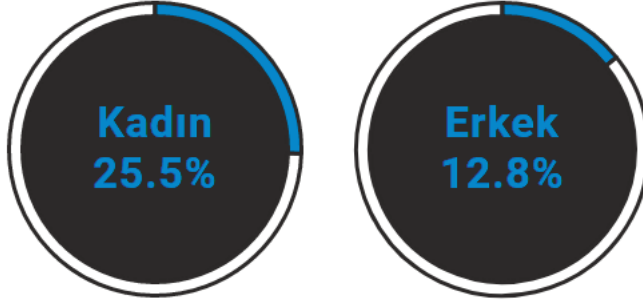

İş arama sürecinde, daha önceki işlerde ya da mevcut işyerinde “en az bir olumsuz deneyim yaşamış olma” yönünden Türkiyeli-Suriyeli ve erkek-kadın oranları arasındaki fark ele alınırken, Türkiyelilerin ve toplamda erkek işçilerin Türkiye işgücü piyasasında daha uzun süreli yer tuttuğunu dikkatten kaçırmamak gerekmektedir. Diğer bir nokta ise, başta belirttiğimiz üzere Türkiyeli ve erkek işçilerin bu sorunları ifade etmeye daha açık olmaları kuvvetle muhtemeldir. İşçilerin iş yaşamında daha çok hangi olumsuzluklarla karşı karşıya kaldıkları, aşağıdaki ayrıntılı grafiklerden ve temalardan daha açık görülecektir.

İş Arama Sürecinde Ayrımcılık

Grafik 76: “İş Ararken Ayrımcılığa Maruz Kaldım” %

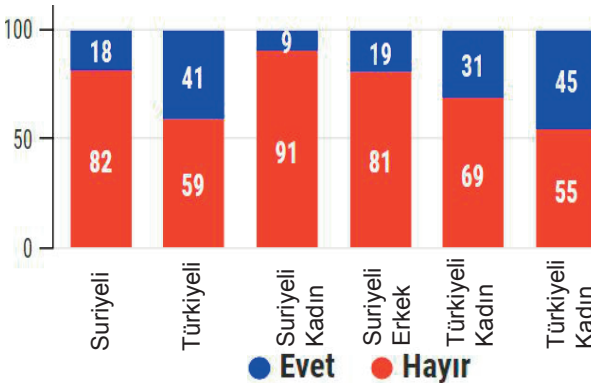
İş arama sürecinde (toplumsal cinsiyet, etnik köken, mezhep, memleket vs.) herhangi bir ayrımcılığa maruz kalıp kalmadığına dair sorulan soruya görülen işçiler büyük oranda olumsuz cevap vermiş, tekstilde iş ararken ayrımcı tutum görmediğini ifade etmiştir. İş ararken herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldığını belirten erkek işçilerin oranı yüzde 25, kadın işçilerin oranı ise yaklaşık yüzde 13 civarındadır. Bu konuda erkek ve kadın işçiler arasında çok yüksek olmamakla beraber belirgin bir fark olduğu görülmektedir.

Erkek işçiler bakımından iş sürekliliğinin daha az olması ve buna bağlı olarak iş arama deneyimiyle daha fazla yüzleşiyor olmaları, sektörde belli kimlik gruplarının daha baskın olması vb. etmenlerin ayrımcılıkla karşılaşma yüzdesini artırdığı düşünülebilir. Öte yandan kadınlar açısından da iş arama kanalları, hangi ağlar ve mekanizmalar aracılığıyla iş aradıkları, iş arama sürecindeki ayrımcılık ve diğer olumsuzlukları anlamak bakımından önemlidir. Bu nedenle, kadın işçilerin tekstil sektöründe hangi mekanizmalar aracılığıyla iş aradıklarına dair bir çalışmanın gerekli olduğunu ve bu konudaki soruların bu tür bir çalışmayla daha çok aydınlığa kavuşacağını düşünülmektedir.

Çalıştığı Halde Ücretini Alamama

Grafikten de görüleceği üzere, Suriyeli işçilerin yüzde 18’i, Türkiyeli işçilerin yaklaşık yüzde 41’i bir işyerinde çalıştığı halde ücretini alamadığını ifade etmiştir. Bu hususta Suriyeli ve Türkiyeli işçileri karşılaştırırken, Suriyeli işçilerin Türkiye emek piyasasında ve tekstil sektöründe geçirdikleri sürenin Türkiyeli işçilere göre çok kısa olduğu gerçeği gözden kaçırılmamalıdır.

Grafik 78: “Çalıştığım Halde Ücretimi Alamadım” %

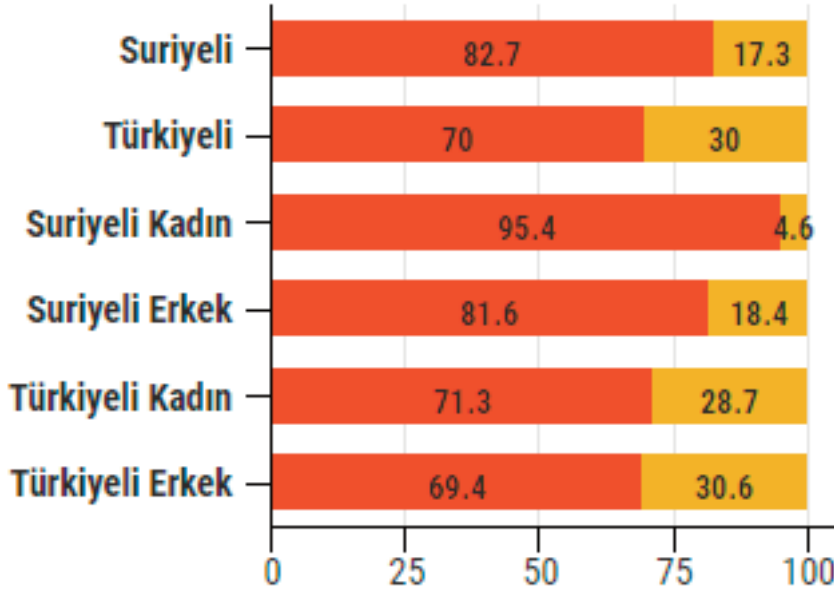
Çalıştığı halde ücretini alamama konusunda Suriyeli erkek işçiler ile kadın işçiler arasında iki katı bulan bir fark görülmektedir. Suriyeli erkek işçilerin yaklaşık yüzde 19’u, kadın işçilerinse yüzde 9’u bu sorunla karşılaştığını ifade etmiştir. Bu oranlar, Türkiyeli işçiler arasında daha yüksek olmakla beraber

Türkiyeli işçilerde toplumsal cinsiyete bağlı dağılımda oran farkı, Suriyeli işçiler kadar belirgin değildir. Türkiyeli kadın işçilerden çalıştığı halde ücretini alamadığını ifade edenlerin oranı yüzde 31 iken Türkiyeli erkek işçilerde bu oran yüzde 45’tir. Özellikle Türkiyeli erkek işçilerde yüzde 50’ye yaklaşan bu oran, sektörde her iki işçiden birinin çalışıp ücretini alamama sorunuyla en az bir kez yüzleştiğini göstermesi bakımından çarpıcıdır.

Anlaştığından Daha Düşük Ücret Alma

İşe başlamadan önce işverenle anlaşılan ücretler ile fiilen alınan ücret konusunda Türkiyeli ve Suriyeli işçiler arasında, Türkiyeli işçiler aleyhine yaklaşık iki katı bulan belirgin bir fark vardır. Suriyeli işçilerin yüzde 17’si anlaştığından daha düşük ücret almak durumunda kaldığını belirtirken, bu oran Türkiyeli işçilerde yüzde 30’u bulmaktadır.

Grafik 78: “Anlaştığından Daha Düşük Ücret Aldım” %

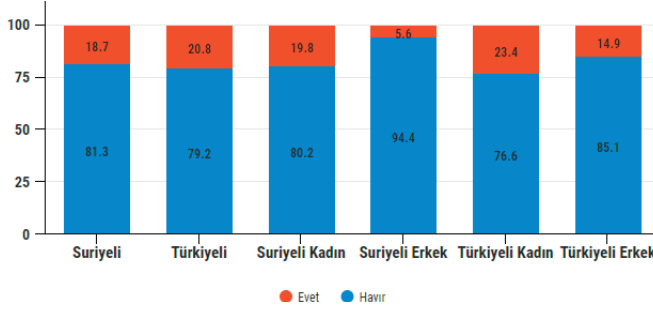
Her iki grupta toplumsal cinsiyet yönünden farklılaşmaya bakılacak olursa, Türkiyeli kadın ve erkek işçilerin anlaştığı ücreti alamama deneyimleri birbirine oldukça yakın iken Suriyeli kadın ve erkek işçiler arasındaki fark çok belirgindir. Suriyeli kadın işçilerde yüzde 4 civarında olan oran, Suriyeli erkek işçilerde yüzde 18’in üzerindedir. Yine, Türkiyeli ve Suriyeli erkek işçiler arasında yüzde 12 civarında

Türkiyeli erkek işçiler aleyhine bir durum varken, kadın işçiler arasındaki fark yine de çok yüksektir. İşverenden anlaştığı ücreti alamayan Türkiyeli kadın işçilerin oranı, Suriyeli kadın işçilerin yaklaşık 7 katını bularak, yüzde 29 civarındadır. Özetle başlangıçta anlaştığı ücretten daha düşük ücretle çalışma bakımından Türkiyeli işçilerin Suriyeli işçilerden, her iki grupta erkek işçilerin kadın işçilerden daha fazla olumsuz deneyim yaşadığı görülmektedir. Burada bu karşılaştırmayı yaparken, Türkiyeli ve erkek işçilerin daha uzun süredir sektörde olduğu ve daha fazla iş deneyimi olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

İşverenden Ayrımcı Muamele Görme

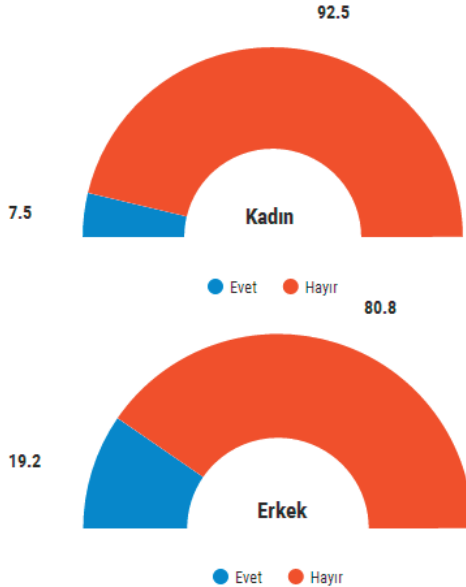
Suriyeli işçilerin yüzde 18’i, Türkiyeli işçilerin yaklaşık yüzde 21’i işverenden ayrımcı muamele gördüğünü ifade etmiştir. Görüldüğü gibi işveren tarafından herhangi bir ayrımcı muameleye

Grafik 79: “İşverenden Ayrımcı Muamele Gördüm” %

maruz kalmış Türkiyeli ve Suriyeli işçilerin oranı oldukça yakın düzeydedir. İşveren tarafından ayrımcı muameleye maruz kalmış olma deneyimine uyruk ve toplumsal cinsiyet bazında karşılıklı olarak bakıldığında, Suriyeli ve Türkiyeli erkek işçiler arasında birbirine yakın oranlar kaydedilmişken kadın işçiler arasındaki fark belirgindir. Suriyeli erkek işçilerin yüzde 19.78’i işverenden kaynaklı ayrımcılığa uğramışken Türkiyeli erkek işçilerde bu oran yüzde 23.44’tür. Suriyeli kadın işçilerin yüzde 4.54’üne karşılık Türkiyeli kadın işçilerin yüzde 14.89’u işveren kaynaklı ayrımcılık deneyiminden bahsetmiştir. Suriyeli ve Türkiyeli işçiler kendi arasında değerlendirildiğindeyse, her iki grupta da kadın işçilerin erkek işçilere oranla işverenden kaynaklanan ayrımcılığa maruz kalma deneyimini daha az belirttiği görülmektedir.

Grafik 80: “İş Arkadaşlarımdan Ayrımcı Muamele Gördüm” %

İş Arkadaşlarından Ayrımcılık

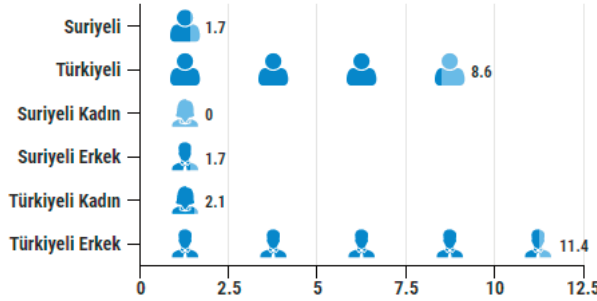
Görüşülen işçilerden bir bölümü sadece işverenler ya da işyeri yöneticilerinden (müdür, ustabaşı, usta vs.) değil birlikte çalıştıkları iş arkadaşlarından kaynaklı ayrımcılığa da maruz kaldığını belirtmiştir. Kadın işçilerin yüzde 7,5’i, erkek işçilerin yüzde 19’u, bu şekilde, işyerinde iş arkadaşlarından ayrımcı muamele gördüğünü ifade etmiştir.

Görüşülen işçilerden bir bölümü sadece işverenler ya da işyeri yöneticilerinden (müdür, ustabaşı, usta vs.) değil birlikte çalıştıkları iş arkadaşlarından kaynaklı ayrımcılığa da maruz kaldığını belirtmiştir. Kadın işçilerin yüzde 7,5’i, erkek işçilerin yüzde 19’u, bu şekilde, işyerinde iş arkadaşlarından ayrımcı muamele gördüğünü ifade etmiştir.

Fiziksel Şiddete Maruz Kalma

Görüşülen işçiler arasında işyerinde (işveren, işyeri yöneticileri ya da iş arkadaşları kaynaklı) fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtenlerin oranı –diğer olumsuz deneyimler ile karşılaştırıldığında- görece düşük görünmektedir. Fakat yine de bu oranlar, sektörde fiziksel şiddete varan

Grafik 81: “Fiziksel Şiddete Maruz Kaldım” %

olumsuzlukların yaşanıyor olmasını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Grafikten de izlenebileceği üzere, Türkiyeli işçilerin yaklaşık yüzde 9’u, Suriyeli işçilerinse yaklaşık yüzde 2’si iş yaşamında en az bir kez fiziksel şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. İş ortamında fiziksel şiddete maruz kalma deneyimi olan Suriyeli işçilerin tamamının erkekler olduğu görülmektedir. Görüşülen Suriyeli kadın işçilerden hiçbiri işyerinde fiziksel şiddetle karşı karşıya kalma deneyimine işaret etmemiştir. Türkiyeli işçiler

arasında en az bir fiziksel şiddet görme deneyimi olan hem erkek hem kadın işçiler vardır. Türkiyeli kadın işçilerden yüzde 2’si en az bir fiziksel şiddete maruz kalma deneyimi olduğunu ifade ederken, bu oran Türkiyeli erkek işçiler arasında yüzde 11’e kadar çıkmaktadır. Özellikle Türkiyeli erkek işçilerde yüzde 10’u aşan bu oran, sektörün zorluklarının varabildiği noktayı çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır.

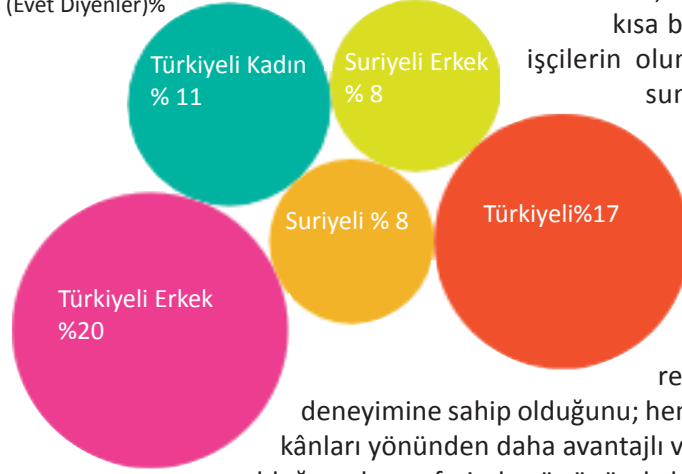
Psikolojik Şiddete Maruz Kalma

İşyerinde ya da iş yaşamında karşılaşılan olumsuz deneyimlerden biri de en az bir kez psikolojik şiddetle karşı karşıya kalma durumudur. İşveren, işyeri yöneticileri ya da çalışma arkadaşları tarafından küfür, hakaret, alay, küçük düşürme, taciz, korkutma, tehdit, aşağılama vb. gibi psikolojik şiddet araçlarından biri ya da birkaçına maruz kalma biçiminde karşımıza çıkan bu olumsuz deneyim de görüştüğümüz işçilerin önemli bir bölümü tarafından dile getirilmiştir.

Grafikten de görüleceği üzere, Suriyeli işçilerin yüzde 7’si, Türkiyeli işçilerin de yaklaşık yüzde 17’si iş yaşamında en az bir kez psikolojik şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. Fiziksel şiddet deneyiminde olduğu gibi, psikolojik şiddetle karşı karşıya kalmış olma durumu yönünden de Suriyeli kadın işçilerin neredeyse hiçbiri olumsuz bir deneyim paylaşmamıştır. Suriyeli kadın işçiler arasında psikolojik şiddet deneyimi paylaşanların oranı yüzde 1’lik dilimin oldukça altındadır. Suriyeli işçilerden psikolojik şiddet gördüğünü belirtenlerin hemen hemen tamamı erkek işçilerdir. Türkiyeli işçilerde oranlar, görece yüksektir. En az bir psikolojik şiddet deneyimi paylaşan Türkiyeli kadın işçilerin oranı yüzde 11’dir. Bu oran, Türkiyeli erkek işçilerde yaklaşık yüzde 20 seviyesine kadar çıkmaktadır.

Çalışmada tekstil sektöründe çalışan işçilerin iş yaşamı deneyimlerine dair sorulan sorulara verilen cevaplar, Türkiye’li işçilerin Suriyeli işçilere kıyasla daha fazla olumsuz deneyime sahip olduklarını göstermektedir. Daha önceki başlıklarda olduğu gibi psikolojik şiddet deneyimi ile ilgili oranlar da bu şekildedir. Bu durum göçmen emeğinin çalışma koşullarının daha olumsuz olduğuna işaret eden birçok çalışma (Şenses, 2015; Tokgöz, 2015) ile tezat bir duruma işaret etmektedir.

Grafik 48: Fiziksel Şiddete Maruz Kaldım
(Evet Diyenler)%

sağlıklı analiz edebilmek açısından oldukça önemlidir.

Tüm bu verilerden emek sürecinde yaşanan fizyolojik ve psikolojik şiddet bakımından Suriyeli işçilerin Türkiye’li işçilerden daha yoğun bir mağduriyet yaşamadığı sonucu ortaya çıksa da; bunun temelde ucuz emek gücü olarak Suriyeli işçilerden kazanılan artı değer’in şiddeti gerektirmeksizin sağlanabilmesiyle ilişkili olduğu ifade edilebilir. Suriyeli işçiler açısından temel şiddet ve disipline edici olgu, göçmen emeğinin kullanım amaçlarıyla ilişkili olarak emek sürecine daha düşük statüyle ve daha düşük ücretle dahil olmaları olmaktadır. Benzeri bir durum, kadın işçiler açısından da geçerlidir. Daha elverişsiz koşullar altında istihdam edilme başlı başına bir ekonomik şiddet olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan Türkiye’li işçilerde yerli işçi olmalarıyla ilişkili olarak psikolojik ve fizyolojik şiddet işçileri disiplin altına alma amacıyla daha fazla kullanılan araçlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu durumu, yukarıda birkaç kez tekrar ettiğimiz, Suriyeli işçilerin emek piyasasında daha kısa bir süredir çalışıyor olmaları ve Türkiye’li işçilerin olumsuz deneyimlerini ifade etme konusunda daha açık ve /veya istekli olmaları gibi etkenler ile açıklamak mümkündür. Bu noktada bir genelleme yaparak şu hususun altı bir kez daha çizilebilir. Bahsi geçen oranlar karşılaştırılırken Türkiye’li işçilerin Suriyeli işçilere göre, genel olarak da erkek işçilerin kadın işçilere göre hem sektörde daha uzun süredir yer aldığını ve daha çok iş

deneyimine sahip olduğunu; hem de gördüğü şiddeti ifade edebilme imkânları yönünden daha avantajlı ve bunları ifade etmeye daha açık/istekli olduğunu her seferinde göz önünde bulundurmak, ortaya konan verileri daha

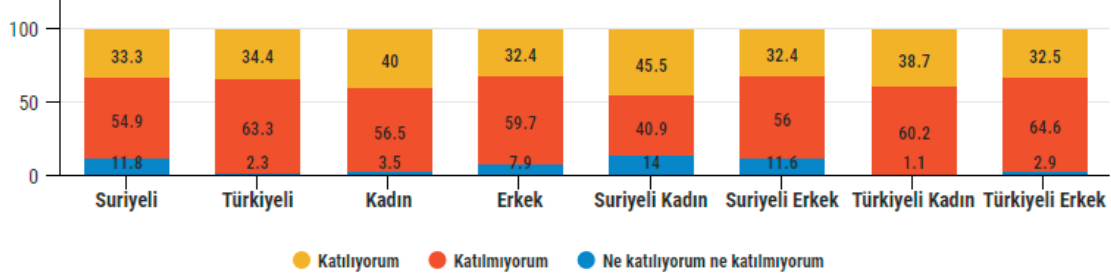
6. SURİYELİ İŞÇİLERİN TÜRKİYE EMEK PİYASASINA ETKİLERİNE DAİR ALGI

Çalışma kapsamında, görüşülen işçilerin fiili durumlarının ve pratik yaşam deneyimlerinin anlaşılmasının yanı sıra bu deneyimlerin nasıl anlamlandırıldığı ve bu anlamlandırma süreçlerinde emek piyasasındaki rekabetin ne ölçüde etkili olduğu da anlaşılmaya çalışılmıştır. Suriyeli mültecilerin Türkiye emek piyasasına etkisi üzerine yayımlanan kimi raporlar, Suriyeli işçilerin formel istihdamın yaygın olduğu alanlarda belirgin bir etkiye bulunmamakla beraber, enformel sektörde bir etkiye bulunduğunu ve yerli enformel sektör çalışanlarını yerinden ederek, buradaki emek kompozisyonunu önemli ölçüde değiştirdiğini ortaya koymaktadır (Del Carpio, Wagner, Mathis, 2015; Azevedo, Yang, Inan, 2016; Akgündüz, van den Berg, Hassink, 2015; Ceritoğlu, Yunculer, Torun, Tumen 2015). Bu bağlamda, çalışmamızda emek piyasasında bu yerinden edilmenin ne ölçüde ve hangi kesimler arasında geçerli olduğu araştırılmış; anket yapılan Suriyeli ve Türkiyeli işçilere iş bulma kolaylığı, ücret farklılaşması, işverenlerin tercihi, Suriyeli işçilerin ücretlere etkisi, iş yerinde ayrımcılık ve dayanışma gibi konuları nasıl algıladıkları sorulmuş; işçilerin bu konulardaki görüşleri çeşitli ifadelerle katılma düzeylerine göre analiz edilmiştir.

İş Bulmada Farklılık

Görüşülen işçilerin yaklaşık üçte biri “Türkiyeli işçiler, Suriyelilere göre daha zor iş buluyor.” ifadesine katıldığını belirtmiştir. Ülke bazında bakıldığında, Türkiyeli işçilerin yüzde 34’ü Türkiye-lilerin Suriyelilere göre daha zor iş bulunduğunu düşünürken, yüzde 63’ü bu fikre katılmamaktadır. Suriyeli işçilerin de yüzde 33’ü Türkiyeli işçilerin daha zor iş bulduğu görüşüne katılmış, yüzde 12’si bu konuda fikir beyan etmemiş, yaklaşık yüzde 55’i ise Türkiyelilerin daha zor iş bulduğu yönündeki görüşe katılmadığını ifade etmiştir.

Grafik 83: Türkiyeliler Suriyelilere Göre Daha Zor İş Buluyor %

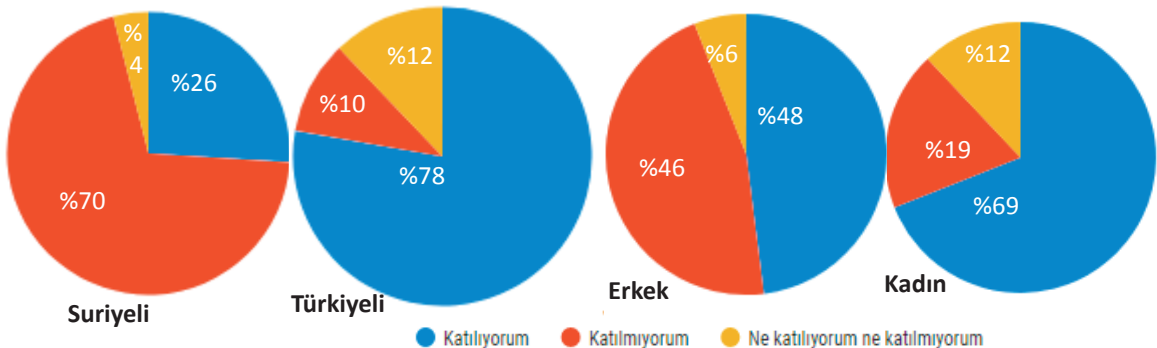
Toplumsal cinsiyet bazında ele alındığında, bu algının kadın ve erkek işçiler arasında yaklaşık oranlarda geçerli olduğu görülmektedir. Ankete katılan (Suriyeli ve Türkiyeli) erkek işçilerin yaklaşık yüzde 60’ı, kadın işçilerin de yüzde 56’sı Türkiyelilerin Suriyelilere göre daha zor iş bulduğu kanaatinde değildir. Bununla birlikte, kadın işçilerin bu konudaki kararsızlık yahut fikir belirtmeme payı erkek işçilere oranla daha düşüktür. Haliyle, Türkiyelilerin sektörde daha zor iş bulduğuna dair görüşe katılan erkek işçi oranı yüzde 32 civarında iken bu oran kadın işçiler arasında yüzde 40’a kadar çıkmaktadır.

Türkiyelilerin daha zor iş bulduğu görüşüne katılanların yüzdesi Suriyeli ve Türkiyeli erkek işçiler arasında hemen hemen aynıdır; fakat fikir belirtmeyen yahut kararsız kalan Suriyeli erkek işçilerin oranı Türkiyeli erkek işçilere göre daha yüksektir. Bu da Türkiyelilerin sektörde bu görüşe katılmayanlar içinde Türkiyelilerin oranını yukarı çekmektedir.

Türkiyeli işçilerin yüzde 64’ü, Suriyeli işçilerinse yüzde 56’sı bu görüşe katılmadığını ifade etmiştir. Kadın işçiler arasında bu oranlar erkek işçilere göre belirgin biçimde farklılaşmakta; hem Türkiyeli hem Suriyeli kadın işçilerde Türkiyelilerin Suriyelilere oranla daha zor iş bulduğuna dair algı daha yüksek oranlarda seyretmektedir. Suriyeli kadın işçilerin yüzde 45’i Türkiyelilerin sektörde daha zor iş bulduğu görüşüne katılmış, yüzde 15’i ise bu konuda kararsız kalmıştır. Suriyeli kadın işçiler arasında ifadeye katılmayanların oranı sadece yüzde 40’tır. Türkiyeli kadın işçiler arasında ise Türkiyelilerin Suriyeli işçilere göre daha zor iş bulduğu yönündeki algının (yaklaşık yüzde 39) erkek işçilere nazaran (yüzde 32) daha belirgin olduğu görülmektedir. Bu durum, Suriyeli sığınmacıların emek piyasasına dâhil olmasının Türkiyeli erkek işçilerden çok Türkiyeli kadın işçileri etkilediğini; sektörde çalışan kadınları, erkeklerden daha fazla rekabete zorladığını düşündürmektedir.

Anket sonuçlarında karşılaşılan çarpıcı bir ayrıntı da özellikle Suriyeli işçilerin sektörde iş bulma kolaylığı ile Türkçe’yi iyi bilme arasında bir ilişki kurmuyor olmalarıdır. Literatürde genel olarak yaygın/hâkim dili bilmenin istihdamı kolaylaştırdığı varsayılmaktadır. Dil bilmenin ya da bilmemenin iş bulmayı nasıl etkilediğini görmek üzere işçilere yöneltilen “Türkçe’yi iyi bilmemek iş bulmayı zorlaştırıyor” ifadesine Suriyeli işçilerin ancak dörtte biri katıldığını belirtmiştir. Aşağıdaki grafikte daha ayrıntılı görüleceği üzere, Suriyeli işçilerin sadece yüzde 26’sı Türkçe’yi iyi bilmemenin iş bulmayı zorlaştırdığını ifade ederken, yüzde 70’i bu kanıda değildir. Bu konuda fikir belirtmeyen ya da kararsız kalan yüzde 4 de düşünüldüğünde, Suriyeli işçilerin yaklaşık dörtte üçünün dil bilmekle iş bulmak arasında bir bağlantı kurmadığı görülmektedir. Türkiyeli işçiler, bu konuda Suriyeli işçilerle tam tersi yönde fikir beyan etmiştir. Türkiyeli işçilerin çok büyük bir çoğunluğu, yüzde 77’si dil bilmemenin iş bulmayı zorlaştırdığı ifadesine katılmışken, yüzde 12’si bu konuda

Grafik 84:Türkçe Bilmemek Suriyeli İşçilerin İş Bulmasını Zorlaştırıyor %

kararsız kalmış ve ancak yüzde 10’u bu ifadeye katılmadığını belirtmiştir.

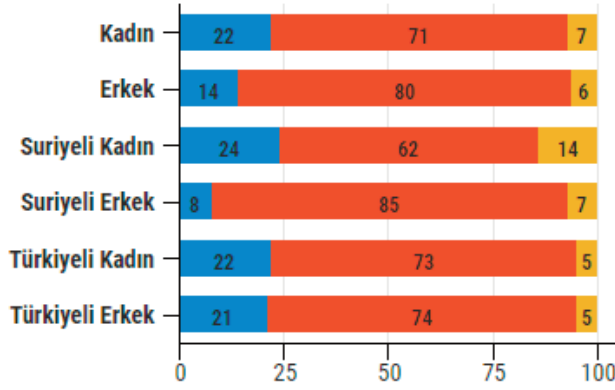
Türkçe’yi iyi bilmemenin iş bulmayı zorlaştırdığına ilişkin ifadeye, kadın işçilerin daha belirgin biçimde katıldığı görülmektedir. Erkek işçilerin yüzde 47’si dil bilmekle iş bulmak arasında bir bağlantıyı kabul ederken, yüzde 45’i aksi yönde görüş bildirmiştir. Erkek işçiler arasında dil ile iş bulma bağlantısını kabul etmeyenlerin oranı, hemen hemen kabul edenler kadardır. Kadın işçilerinse yaklaşık yüzde 70’i Türkçe bilmemenin iş bulmayı zorlaştırdığı ifadesine katılırken, buna katılmayanların oranı sadece yüzde 19’da kalmıştır. Literatürde Suriyeli mültecilerin Türkiye emek piyasasına etkisine dair yapılan çalışmalarda öne çıkan önemli hususlardan biri, enformel sektöre dahil olan Suriyeli işçilerin Türkiyeli erkek işçi istihdamından ziyade Türkiyeli kadın ve genç işçi istihdamına negatif bir etkiye bulunduğuudur. Del Carpio ve Wagner’in raporunda (2015) Suriyeli göçü Türk firmaları için maliyeti düşürdüğünden formal ve düzenli istihdam alanında bir artışın mümkün hale geldiği, bunun da erkekler için enformel istihdamdaki düşüşü dengeleyebileceği; kadın istihdamının daha çok enformel alanla sınırlı olduğu için formal istihdam artışından etkilendiği dile getirilmektedir. Buna benzer bir şekilde Ceritoğlu, Yunculer, Torun ve Tumen’in çalışmasında (2015) Suriyelilerin emek piyasasına dahil oluşunun kadın ve erkek işçilere farklı etkilerde bulunduğu, bu dâhil oluşla birlikte erkek işsiz kalırken, kadının emek piyasasından tamamen dışlandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Daha Düşük Ücretle Çalışma Algısı

Azevedo ve Inan (2016)’ın yapmış olduğu yoksulluk analizi çalışmasında, Suriyeli mültecilerin Türkiye’de emek piyasasına dahil olmalarıyla birlikte yoksullaşma oranında bir artışın meydana gelip gelmediğine bakılmış; bunun sonucunda da Türkiyeliler arasında yoksullaşmanın belirgin bir artış göstermediğine; Suriyelilerinse mutlak bir yoksulluk içine itildiklerine değinilmiştir. Mevzu bahis çalışmada Türklerin satıcı ve işverenler olarak Suriyelilerden faydalanmak yoluyla, yerel fiyat, ücret, enflasyon ve servislerin artışından faydalanarak yoksulluk oranının artışına engel olduğu belirtilmektedir. Çalışma sonuçlarında bu tespitin mülk sahibi satıcı ve işverenler açısından geçerli olduğu görülmektedir.

Yaptığımız anketlerde de işçiler, ağırlıklı olarak, Suriyeli işçilerin Türkiyeli işçilere göre daha düşük ücret aldığı ve işverenlerin daha düşük ücret almaları sebebiyle Suriyeli işçileri daha fazla tercih ettikleri yönünde görüş bildirmişlerdir. Suriyelilerin Türkiyelilere göre daha düşük ücretle çalıştığını düşünenlerin oranı, en düşük çıktığı kategoride dahi yüzde 62’yi bulmaktadır. Ortalama olarak işçilerin dörtte üçünden fazlası sektörde ücret dengesizliğini net biçimde ortaya koyan bu ifadeye katılmıştır. Ücret farklılaşmasına dair görüşün ifadesi, cinsiyet bazında ele alındığında, erkek işçiler arasında kadın işçilere göre daha güçlüdür. Erkek işçilerin yüzde 80’i Suriyeli işçilerin ücret konusunda daha dezavantajlı olduğunu dile getirirken kadın işçiler arasında bu fikri ileri sürerenlerin oranı yüzde 71’dir. Bununla birlikte, kadın ve erkek işçiler arasındaki bu farklılaşma, Türkiyeli işçiler arasında değil, daha ziyade Suriyeli işçiler arasında belirgindir.

Grafik 85: “Türkiyeliler Suriyelilere Göre Daha Düşük Ücretle Çalışıyor” %

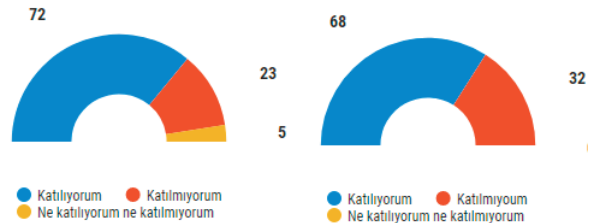
Suriyelilerin daha düşük ücretle çalıştırıldıklarına dair görüş, Türkiyeli kadın ve erkek işçiler arasında çok yakın düzeylerde kabul görmektedir. Türkiyeli kadın işçilerin yüzde 73’ü, erkek işçilerinse yaklaşık yüzde 74’ü Suriyelilerin düşük ücretle çalıştırıldığı fikrine katılmıştır. Suriyeli işçiler arasında ise bu konuda çok belirgin bir farklılık görülmektedir. Suriyeli erkek işçilerin yaklaşık yüzde 85’i Suriyelilerin daha düşük ücretle çalıştırıldığını ifade ederken, Suriyeli kadın işçilerde bu oran yüzde 62’ye kadar gerilemektedir. Fakat

Suriyeli kadın işçiler arasında da bu konuda kararsız olan ya da fikir beyan etmeyenlerin oranı yüzde 14 ile daha yukarıdadır. Toplamda kararsız ya da fikir beyan etmemiş işçilerin oranlarının da hatırı sayılır düzeyde olduğu göz önünde bulundurulursa, sektörde işçilerin ortalama olarak yüzde 80’i bulan çok büyük bir çoğunlukla Suriyeli işçilerin Türkiyeli işçilere göre daha düşük ücretle çalıştırıldığı kanaatini paylaştığı görülmektedir. Sektörde Suriyeli sığınmacı/işçiler aleyhine ücret dengesizliği fazlasıyla görünür durumdadır.

Ücretinden Memnuniyet

Bununla birlikte, görüşülen Suriyeli işçiler, ağırlıklı olarak, aldıkları ücreti yeterli bulduklarını dile getirmişlerdir. Aldığı ücreti yeterli bulan erkek işçilerin oranı yüzde 72 iken, kadın işçiler içinde bu oran yüzde 68’dir. Yaklaşık olarak erkek işçilerin yüzde 23’ü, kadın işçilerinse yüzde 32’si aldığı ücretin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda fikir beyan etmeyen ya da kararsız kalanlar, yüzde 5 ile sadece erkek işçilerdir. Erkek işçilerde aldığı ücreti yeterli bulanların oranı, kararsızlar ya da fikir beyan etmeyenler tümüyle ücretini yetersiz bulanlara eklenmiş olsa dahi, hem genel toplam içinde hem de kadın işçilere göre daha yüksektir. Suriyeli sığınmacı/işçilerin çoğunlukla aldıkları ücreti yeterli buluyor olmaları, almış oldukları ücretle ihtiyaçlarını rahat bir şekilde karşılayabilme imkânına sahip olmalarından ziyade sektördeki genel ücret düzeyinin düşük olmasına ve (özellikle erkek ve bekâr işçilerin çokluğu hatırlanacak olursa) daha düşük ücret ve daha yüksek kira bedeli gibi sorunların üstesinden ortaklaşa barınma ve giderleri bölüşme yoluyla gelme-

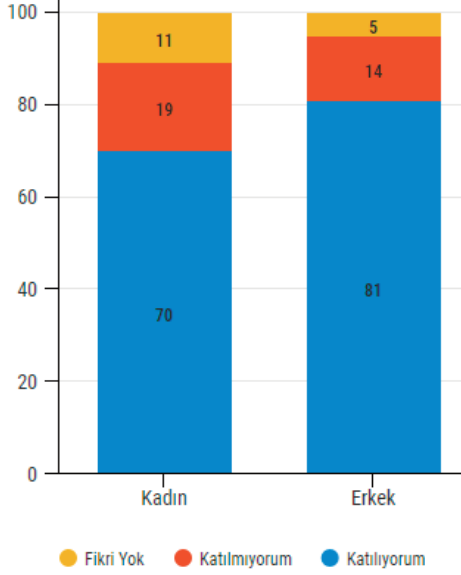
Grafik 86: “Aldığım Ücreti Yeterli Buluyorum” %

lerine bağlanabilir.

“Patronlar Suriyelileri Tercih Ediyor”

Grafik 87: “Patronlar Daha Ucuz Olduğu İçin Suriyeli İşçileri Tercih Ediyor” %

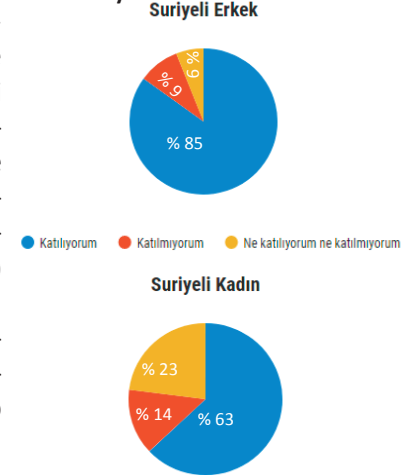

Suriyelilerin daha düşük ücretle çalışmalarının, Türkiyeli işçilerde, işverenlerin işe alımlarda Suriyelileri daha fazla tercih ettiklerine dair bir algı oluşturduğu görülmektedir. Bu durumu anlamaya yönelik olarak, işverenlerin düşük ücretle çalıştıkları için Suriyelileri daha çok tercih ettiğini belirten ifadeye, Türkiyeli erkek işçilerin yüzde 80’i, kadın işçilerinse yüzde 69’u katıldığını belirtmiştir. Daha düşük ücret aldıkları için işverenlerin Suriyelileri daha çok tercih ettikleri görüşüne Türkiyeli kadın işçilerin sadece yüzde 18’i, erkek işçilerinse sadece yüzde 14’ü katılmamıştır. Bu konuda fikir beyan etmeyenlerin ya da kararsız olduğunu ifade edenlerin oranı, kadın işçilerde yüzde 12, erkek işçilerde yüzde 5 civarındadır. Böylece, Türkiyeli erkek ve kadın işçilerin ortalamasına bakarsak, işçilerin yaklaşık olarak dörtte üçü işverenlerin Suriyeli mültecilerden ucuz emek gücü olarak faydalandığını genel bir kanı olarak paylaşmaktadır.

Kiralarda Farklılık

Görüşmelerde Suriyelilerin kira düzeylerine ilişkin verilen soruya verdikleri cevaplardan, işverenler gibi, mülk sahibi Türkiyelilerin de Suriyeli mültecilerden rant sağladığı görülmektedir. Suriyeli erkek işçilerin yüzde 85’i, kadın işçilerinse yüzde 63’ü Suriyelilerden Türkiyelilere göre daha fazla kira istendiğini ifade etmiştir. Suriyeli kadın işçilerin yaklaşık yüzde 14’ü bu konuda fikir beyan etmemiş ya da kararsız kalmıştır. Erkek ve kadın işçiler karşılaştırıldığında, Suriyeli kadın işçiler içinde, Suriyelilerden daha fazla kira istendiği düşüncesine katılmayanların oranı (yaklaşık yüzde 23) erkek işçilere göre (yüzde 9) oldukça yüksektir. Burada kadın işçilerin önemli bir bölümünün genel kira düzeyleri hakkında fikri olmadığı ya da kiralama sürecinde ağırlıklı erkekler rol aldığından erkek işçilerin kadın işçilere göre bir karşılaştırma yapma imkânına daha fazla sahip olduğu tahmini yürütülebilir.

Grafik 88: “Suriyelilerden Daha Fazla Kira İsteniyor” %

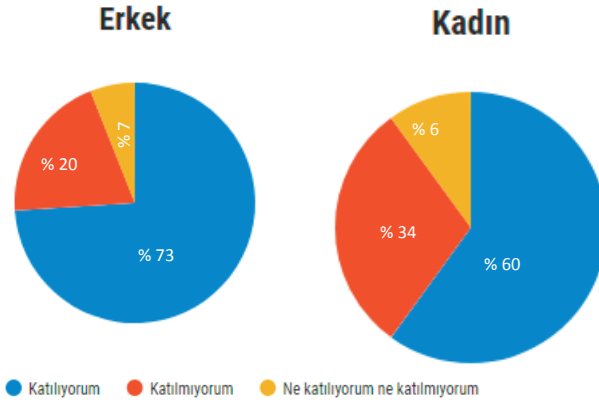

Genel Ücretler Düzeyini Düşürme

Azevedo ve Inan’ın çalışması, satıcı, mülk sahibi ve işveren olan Türkiyelilerin Suriyeli mültecilerden ucuz emek ve rant sağlaması üzerinden yerli halkın yoksullaşmadığı sonucuna ulaşsa da mülk sahibi, satıcı ve işveren olmayan kesim arasında yoksullaşma oranında bir artış olup olmadığına dair bir veri sunmamaktadır. Oysaki Suriyelilerin enformel emek piyasasına girişinin ücretleri bu alanda genel olarak düşürdüğü literatürde dile gelen önemli noktalardan biridir (Koç, Görücü Akbıyık, 2015). Buna benzer bir şekilde Akgündüz, Van den Berg, Hassink ortak yaptıkları çalışmada (2015) Suriyeli göçüyle birlikte, enflasyon, yiyecek ve barınma ücretlerinin genel olarak arttığını, bunun ise düşük gelirli yerli işçileri negatif etkilediği sonucuna ulaşmaktadırlar.

Nitekim bizim çalışmamızda da Suriyelilerin Türkiyeli işçilere nazaran daha düşük ücret almasının sektörde ücretleri genel olarak düşürdüğüne dair bir düşüncenin Türkiyeli işçiler arasında yaygın biçimde kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

Grafik 89: “Suriyeliler Türkiyeli İşçilerin Ücretlerini Düşürdü ” %

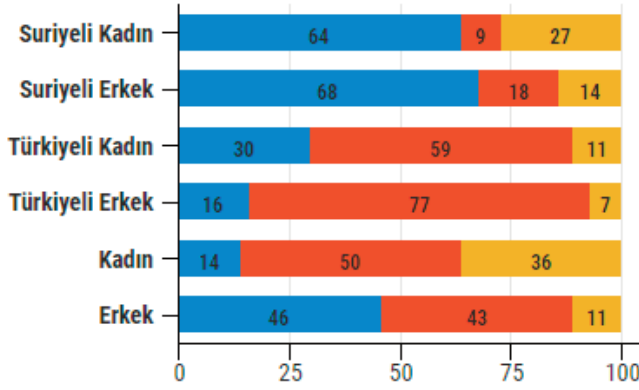
Türkiyeli erkek işçilerin yüzde 73’ü (ya da yaklaşık dörtte üçü), kadın işçilerinse yüzde 60’ı (yaklaşık üçte ikisi) Suriyelilerin gelmesiyle sektörde ve Türkiye emek piyasasında genel olarak ücretlerin düştüğü görüşündedir. Bu verilere bir arada bakıldığında, Suriyeli işçilerin enformel istihdamın yaygın olduğu tekstil sektörüne dahil olmalarının mülk sahibi ve işverenleri zenginleştiren, yerli işçileri ise yoksullaştıran bir etkisi olduğu iddia edilebilir.

Üretkenlik Karşılaştırması

Yapılan görüşmelerde öne çıkan bir başka husus ise Suriyeli ve Türkiyeli işçilerin birbirlerinin üretkenliklerine dair algılarıdır. Bu noktada, Türkiyeli ve Suriyeli işçilerin görüşleri arasında belirgin bir farklılık göze çarpmaktadır. Suriyeli işçilerin yüzde 68’i Türkiyeli işçilerden daha üretken olduklarını dile getirirken Türkiyeli işçilerin yüzde 71’i tam tersi yönde görüş bildirmiştir.

Ülke ve toplumsal cinsiyetler bazında bakıldığında, Suriyeli bir işçinin Türkiyeli bir işçiye göre daha üretken olduğuna dair görüşün en çok Suriyeli erkek işçiler arasında geçerli olduğu görülmektedir. Suriyeli erkek işçilerin yüzde 68’i Suriyeli çalışanların daha üretken olduğunu düşünürken, Suriyeli kadın işçiler arasında bu oran yüzde 63’tür. Suriyeli kadın işçilerin yaklaşık yüzde 28’i bu konuda fikir beyan etmemiş ya da kararsız kalmış, yüzde 9’u ise bu görüşe katılmadığını

Grafik 90: “Suriyeli Bir İşçi Türkiye Bir İşçiye Göre Daha Üretkendir” %

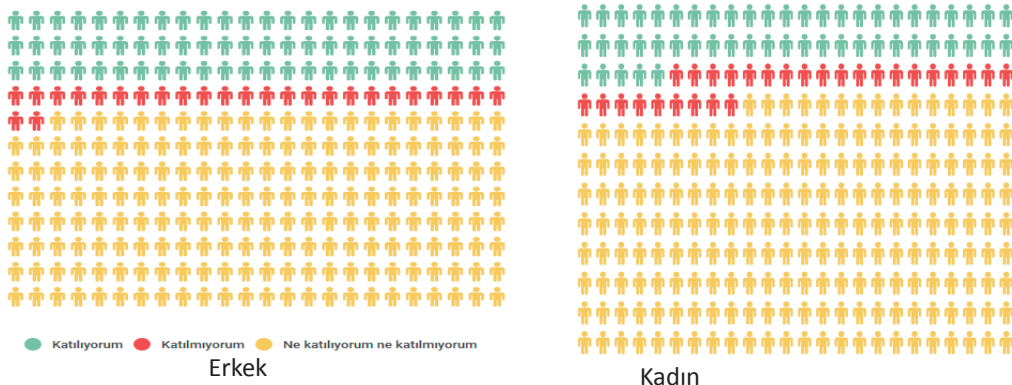
belirtmiştir. Suriyeli erkek işçilerden bu görüşe katılmayanların oranı yaklaşık yüzde 18, bu konuda kararsız kalanların oranı ise yüzde 14’tür. Suriyeli işçilerin daha üretken olduğuna katılmama yüzdesi en yüksek olan grup Türkiyeli erkek işçilerdir (yaklaşık yüzde 77). Bu oran Türkiyeli kadın işçilerde yüzde 59’dur. Burada dikkat çekici olan, Türkiyeli kadın işçiler içinde Suriyelilerin daha üretken olduğunu düşünenlerin oranının (yüzde 30), Türkiyeli işçilere göre (yüzde 16)

neredeyse iki kat daha yüksek olmasıdır. Üretkenliğe dair bu verilerden anlaşılabileceği üzere, Suriyeli işçiler, emek piyasasındaki rekabette hayatta kalmalarının sebeplerinden birini daha üretken olmalarına bağlamakta; Türkiyeli işçilerse Suriyeli mültecilerin emek piyasasına dâhil olmalarını daha üretken olmalarıyla ilişkilendirmemektedirler. Kadın işçiler arasında bu yaklaşım farkının erkek işçilere göre daha az belirgin olduğu görülmektedir.

Ülke Ekonomisine Olumsuz Etki

Türkiyeli işçilerin iş bulma kanallarını daraltma, düşük ücretle çalışma ve aldığı ücrete razılık, işverenlerin ucuz işgücünü tercih etmesi, sektörde genel ücretler düzeyinin düşmesi gibi yurarda verilen çeşitli başlıklarda ortaya çıkan görüşlere paralel olarak, Türkiyeli işçiler arasında Suriyelilerin Türkiye’ye gelişinin ülke ekonomisine olumsuz etkide bulunduğu yönünde kanaat belirtmektedir. Türkiyeli erkek işçilerin 66’sı, kadın işçilerin de yüzde 72’si Suriyeli göçünün ülke ekonomisine olumlu bir katkıda bulunmadığını dile getirmiştir. Hem kadın hem erkek işçilerde bu

Grafik 91: “Suriyelilerin Gelmesi Türkiye Ekonomisini Olumsuz Etkiledi ” %

konuda kararsız olanların ya da fikir beyan etmeyenlerin oranı yüzde 9 civarındadır. Kadın işçilerin yüzde 18’i, erkek işçilerinse yaklaşık yüzde 25’i Suriyelilerin gelmesinin ekonomiyi olumlu etkilediği görüşündedir.

Aralarındaki fark çok belirgin olmasa da kadın işçilerin erkek işçilere göre Suriyeli göçünün ülke ekonomisine etkisine biraz daha olumsuz baktığı görülmektedir. Bu tutum, yukarıda Suriyeli işçilerin enformel piyasaya girişiyle kadınların sektördeki istihdamının daraldığı ve ucuz işgücü artışıyla sektörde kadın işçilerin şartlarının daha da zorlaştığına dair kimi verilerle uyumludur.

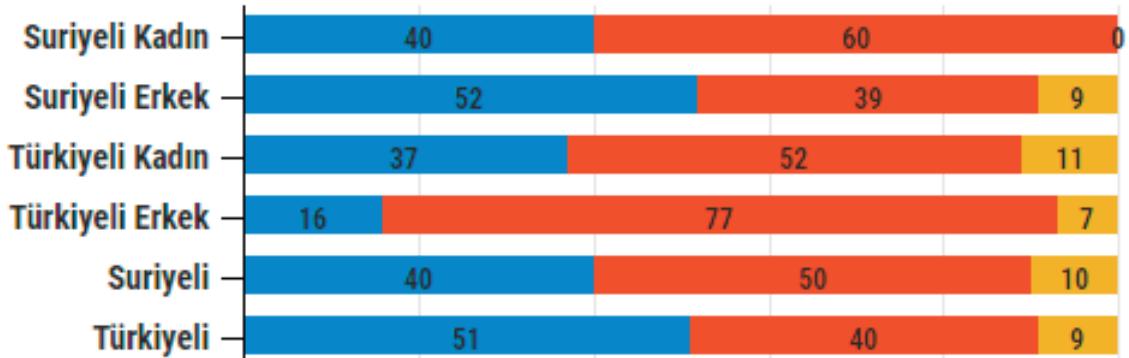
Çalışma Ortamında/İlişkilerinde Değişim

Suriyeli işçilerin dâhil olmasıyla Türkiye’de çalışma ortamının ve ilişkilerinin nasıl etkilendiğini görmek üzere işçilere işyerinde ayrımcılık, yardımlaşma ve Suriyelilerin iş ortamına genel etkisi üzerinden ifadeler yöneltilmiştir.

Ayrımcılık Algısı

İşyerinde ya da çalışma ilişkilerinde Suriyelilere yönelik bir ayrımcılık olup olmadığını işçilerin gözünden görmek üzere verilen “Suriyelilere işyerinde ayrımcılık yapılıyor” ifadesine Suriyeli işçilerin yüzde 50’si, Türkiyeli işçilerinse yaklaşık yüzde 40’ı katılmıştır. Bu ifadeye katılan Suriyeli

Grafik92: “Suriyelilere İşyerinde Ayrımcılık Yapılıyor”%

işçilerin oranı Türkiyeli işçilerden fazla olsa da aradaki fark çok büyük değildir. Türkiyeli işçilerin de önemli bir bölümü Suriyelilere ayrımcılık yapıldığı görüşündedir. Öte yandan, Suriyeli işçilerin yüzde 40’ının kendilerine ayrımcılık yapılmadığını belirttiğinin de altı çizilmelidir.

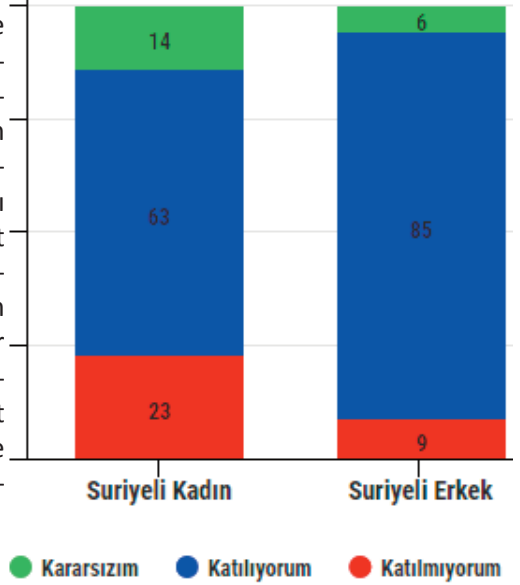
Buradaki oranlar, toplumsal cinsiyetler yönünden ayrıntılandırıldığında, ortaya daha çarpıcı sonuçlar çıktığı görülmektedir. Öyle ki Suriyeli işçilere işyerinde ayrımcılık yapıldığını düşünen Türkiyeli erkek ve kadın işçiler arasındaki fark yaklaşık yüzde 7 civarında iken, bu fark Suriyeli kadın ve erkek işçiler arasında yüzde 11’i geçmektedir. Burada daha dikkat çekici olan, Suriyelilere yö-

nelik ayrımcılık olduğuna dair ifadeye Suriyeli erkek işçilerin sadece yüzde 38’inin katılmasına karşılık, kadın işçilerde bu oranın yüzde 60’ı bulmasıdır. Toparlayıcı bir ifadeyle, Suriyeli işçilere işyerinde ayırım yapıldığı ifadesine, Suriyeli erkekler ile Türkiye’li kadın işçiler daha yüksek oranda katılırken, Suriyeli kadın ve Türkiye’li erkek işçiler aksi yönde görüş bildirmiştir.

Yardımlaşma Durumu

Ağırlıklı olarak iş yerinde ayrımcılığa uğradıklarını ifade etmelerine rağmen Suriyeli işçilerin büyük çoğunluğu Türkiye’li işçilerin işyerinde Suriyeli işçilere yardımcı olduğunu dile getirmiştir. “Türkiye’li işçiler iş yerinde Suriyeli işçilere yardımcı oluyor” ifadesine katılan Suriyeli erkek işçilerin oranı yüzde 63, kadın işçilerin oranı ise –çok büyük bir çoğunlukla- yüzde 85’dir. İşçilerin ancak küçük bir bölümü Türkiye’li işçilerin yardımcı olmadığı yönünde fikir beyan etmiştir. Bu durum, Murat Erdoğan’ın Türkiye’ye gelen Suriyelilerin algı analizi çalışmasında (2014) Suriyelilerin iki temel şikayetinin emek sömürsü ve kira bedeli olduğu bulgusuna benzer biçimde, Suriyeli işçilerin ayrımcılık olgusunu diğer işçilerin tutumundan ziyade işverenin tutumuyla ve ücret farklılaşmasıyla, başka bir deyişle emek sömürsüsüyle ilişkilendirdiklerinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Grafik 93: “Türkiye’li İşçiler Suriyeli İşçilere Yardımcı Olmaktadır” %

Suriyelilerin Çalışma Ortamına Genel Etkisi

Suriyeli işçiler Türkiye’li işçilere yönelik yardımlaşma vurgusunu çok belirgin biçimde öne çıkarıyor olsa da Türkiye’li işçilerin Suriyelilerin gelmesinin iş ortamına genel olarak olumlu etkide bulunduğuna dair bir görüş içerisinde olduğunu söylemek zor gözükmektedir. “Suriyeliler iş ortamını olumlu etkiledi” ifadesine, görüşülen Türkiye’li erkek işçilerin yarıya yakını (yüzde 47), kadın işçilerinse yüzde 38’i katıldığını belirtmiştir. Bu konuda olumsuz kanaat belirten işçiler içinde kadınların oranının daha fazla olması (yüzde 52), yukarıda çeşitli başlıklar altında ifade ettiğimiz üzere, Suriyeli işçilerin sektörde özellikle enformel istihdama dahil olmasının Türkiye’li kadın işçileri erkek işçilere göre daha fazla etkilediğini gösteren verilerle uyumlu bir durumdur.

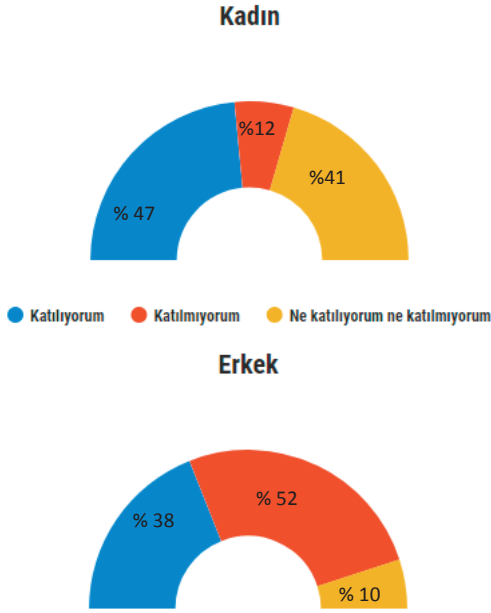
Suriyeli mültecilerin Türkiye emek piyasasına dahil olması sürecinde oluşan rekabetin Suriyeli ve Türkiye’li işçilerde pratik olarak nasıl deneyimlendiğinin yanı sıra bu deneyimlerin nasıl anlamlandırıldığı da önemli bir boyut olarak ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla, anket yapılan Suriyeli

ve Türkiyeli işçilere iş bulma kolaylığı, ücret farklılaşması, işverenlerin tutumu, Suriyeli işçilerin ücretlere etkisi, iş yerinde ayrımcılık ve dayanışma gibi konuları nasıl algıladıkları sorulmuş; bu konulardaki görüşleri çeşitli ifadelerle katılma düzeylerine göre analiz edilmiştir.

Algı analizinde öne çıkan temel bulgulardan biri Türkiyeli işçilerin, genel olarak, sektöre gelen Suriyeli işçilerin işverenler tarafından ucuz emek potansiyeli olarak değerlendirildiği ve bunun sektörde ücretleri düşürdüğü fikrine sahip olmalarıdır. Türkiyeli kadın işçiler açısından bakıldığında Suriyeli mültecilerin sektöre katılımının kadınların iş bulmasını zorlaştıracak yönünde bir algının daha belirgin olduğu görülmektedir. Bu veriyle, Dünya Bankası’nın Suriyeli işçilerin Türkiye emek piyasasına etkisine dair raporunda (2015a) ifade edilen daha düşük eğitilmiş, genç ve kadın işçilerin emek piyasasında en fazla rekabete zorlanan kesimler olduğu bir ölçüde doğruluk kazanmaktadır. Bununla birlikte, Dünya Bankası’nın Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye gelişinin Tür-

Grafik 94: “Suriyelilerin Gelmesi İş Ortamını Olumlu Etkiledi” %

kiye’deki yoksulluk oranında belirgin bir etkiye bulunmadığı ve yoksulluk oranının Türkiyeli işverenler ve mülk sahiplerinin Suriyeli işçi ve kiracılardan ucuz emek ve rant elde ederek dengelediğini ifade ettiği raporunda (2015b), mülk sahibi ve işveren olmayan işçilerin yoksullaşma süreçlerini göz ardı ettiği söylenebilir. Sektörde ücretlerin düşmesi, genel kira artışı, kadınların sektörde daha zor iş bulmaları gibi nedenlerle sektör çalışanlarının yoksulluk sorunuyla daha fazla karşı karşıya olduklarını düşündükleri görülmektedir. Türkiyeli işçiler genel olarak Suriyeli mültecilerin emek piyasasına dahil olmasının ülke ekonomisini ve iş ortamını olumlu etkilemediği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Bir başka husus ise iş yerinde ayrımcılık ve dayanışmaya dairdir. Suriyeli işçiler, genel olarak, Türkiyeli işçilerden daha üretken olduklarını düşünmekte; iş yerinde ve kira ödemede ayrımcılığa uğradıklarını, bununla birlikte iş yerinde Türkiyeli işçilerden yardım gördüklerini ifade etmektedirler. Bu açıdan düşünüldüğünde denebilir ki Suriyeli işçiler deneyimledikleri ayrımcılığı Türkiyeli işçilerden ziyade, en temelde,

Türkiyeli işveren ve mülk sahipleriyle ilişkilendirmektedirler.

7. SURİYELİ İŞÇİLERİN MEVCUT DURUMLARINA VE GELECEĞİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

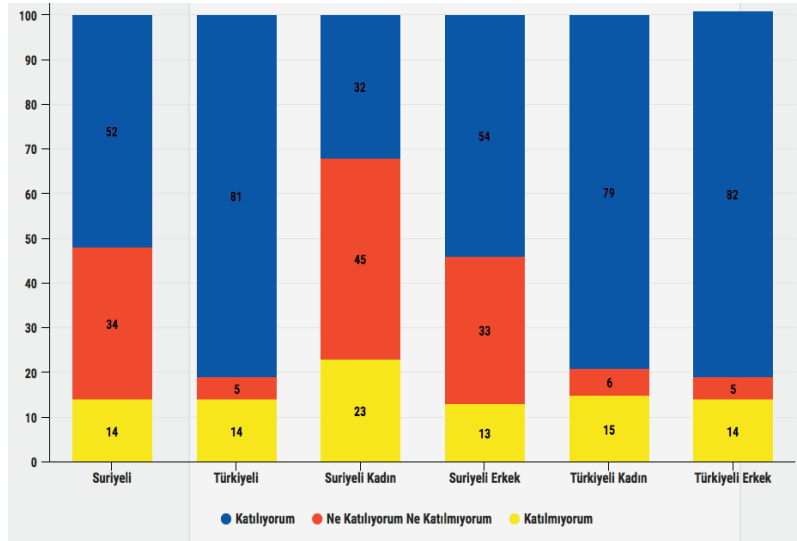
Bu bölümde, görüşülen işçilerin Suriyeli sığınmacılara Türkiye dışındaki ülkelerin ya da Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşların ne düzeyde yardım ettiği, sığınmacı/işçilerin Türkiye’deki varlığının ne koşullarda devam edebileceği, Türkiye’de bulundukları sürece hangi haklardan yararlanmaları gerektiği ve Suriyeli sığınmacıların geleceğine dair düşünceleri aktarılacaktır.

BM ve Diğer Ülkelerin/Toplumların Desteği

Savaş nedeniyle yaşam alanlarını terk etmek ve başka ülkelere göç etmek zorunda kalan

Suriyelilerin geldikleri ülkelerde karşılaştıkları sorunlara Birleşmiş Milletler ve diğer ülkelerin duyarsız kaldığına dair işçiler arasında genel bir kanaat olduğu söylenebilir. Fakat bu kabûlün Suriyeli işçilerden ziyade Türkiyeli işçiler arasında yaygın olduğu görülmektedir. Suriyeli işçilerin yüzde 52’si bu düşünceye açıkça katılırken yüzde 34’ü kararsız kalmış, yaklaşık yüzde 14’ü ise katılmadığını ifade etmiştir. Türkiyeli işçiler arasında BM ve diğer ülkelerin Suriyelilerin sorunlarına duyarsız kaldığını ifade eden işçilerin oranı ise hayli yüksektir. Türkiyeli işçilerin yüzde 80’i duyarsızlık olduğunu düşünürken buna katılmayanların oranı sadece yüzde 14’tür. Her iki grupta duyarsızlık düşüncesine katılmayanların oranı aynı iken, Suriyeli işçilerle Türkiyeli işçiler arasındaki belirgin fark, asıl olarak Suriyeli kararsızların oranındaki yükseklikten kaynaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve uyruk bazında karşılaştırıldığında, diğer ülkelerin ve BM’nin Suriye sorununa karşı duyarsız kaldığı düşüncesine katılanların daha ziyade erkek işçiler olduğu görülmektedir. Suriyeli erkek işçiler bu fikre yaklaşık yüzde 54 oranında katılırken Suriyeli kadınların ancak 31’i katıldığını belirtmiş, yüzde 45’i ise kararsız kalmış ya da görüş beyan etmemiştir. Diğer taraftan Türkiyeli işçiler arasında erkek işçilerin yüzde 81’i, kadın işçilerinse yüzde 78’i uluslararası toplum ve kuruluşların Suriyelilerin sorunlarına duyarsız kaldığı kanaatindedir.

Grafik 95: “BM ve Diğer Ülkeler Suriyelerin Sorunlarına Karşı Duyarsız” %

Çalışma/Oturma İzni ve Vatandaşlık Hakkı

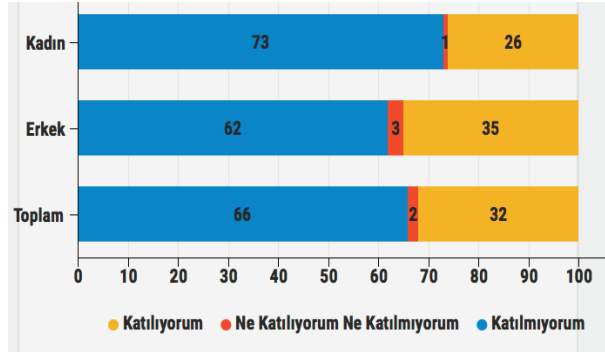
Çalışma kapsamında Türkiyeli tekstil işçilerine, Suriyeli sığınmacılara çalışma izni, oturma izni ve vatandaşlık verilmesine ilişkin görüşleri sorulmuştur. Bu sorularla, ana akım uluslararası politik iktisat literatüründe göçmenlerin emek piyasasına dâhil olması nedeniyle işini kaybetme potansiyeli daha yüksek olan daha düşük vasıflı emeği göçmen emeği ile kolaylıkla ikame edilecek grupların göçmenlerin hukuki statülerinde olası değişikliklere karşıtlık eğiliminin daha yoğun olduğuna dair tezi alan araştırması ile test etme amacı güdülmüştür. Projenin kapsamı nedeniyle sektörel karşılaştırmalar yapma olanağı bulunmamakla birlikte sektörün içerisinde bu konuda yaklaşımların farklılaşma düzeyleri, proje bulguları değerlendirilirken üzerinde durulacak konuların başında gelmektedir.

Çalışma İzni

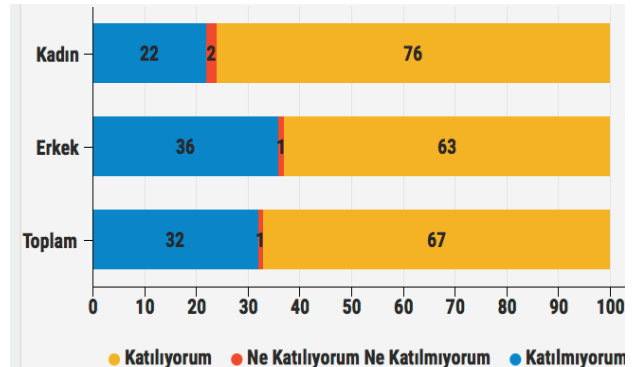
Ankete katılan Türkiyeli tekstil işçilerinin yaklaşık yüzde 66’sı Suriyeli işçilere kesinlikle çalışma izni verilmemesi gerektiğini savunurken, yaklaşık yüzde 32’si Suriyelilere çalışma izni verilmesine olumlu bakmaktadır. Suriyeli işçilere çalışma izni konusunda Türkiyeli kadın işçilerin daha katı tutum takındığı görülmektedir. Erkek işçiler arasında Suriyelilere kesinlikle çalışma izni verilmemesi gerektiğini savunanların oranı yüzde 62 iken, kadın işçiler arasında bu oran yüzde 73’ü geçmektedir. Bu durum, sektörde Suriyeli işgücü istihdamının daha çok kadın işçileri olumsuz etkilediğine dair yukarıda aktarılan verilerle uyumludur.

Ankete katılan Türkiyeli tekstil işçilerinin yaklaşık yüzde 67’si Suriyeli işçilere geçici çalışma izni verilebileceğini savunurken, yaklaşık yüzde 32’si Suriyelilere geçici çalışma izni verilmesine sıcak bakmamaktadır. Suriyelilere geçici çalışma izni verilmesi konusunu kadınların erkeklerden daha fazla onayladığı tespit edilmiştir. Suriyelilere geçici çalışma izni verilmelidir diyen Türkiyeli tekstil işçisi erkeklerin oranı yüzde 63 iken, kadınların yüzde 76’sına yakını geçici çalışma iznine onay vermektedir.

Grafik 96: “Suriyelilere Çalışma İzni Verilmemelidir” %

Grafik 97: “Suriyelilere Geçici Çalışma İzni Verilmelidir” %

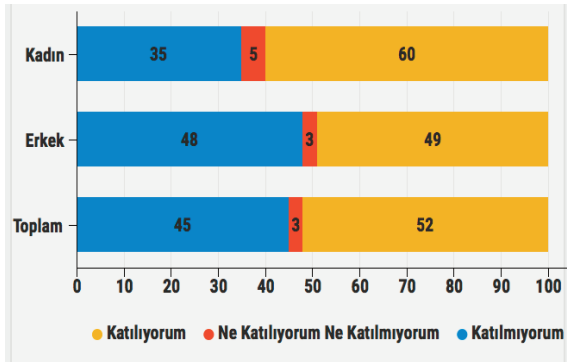

İşçilere bir soru da kalıcı çalışma izni konusunda sorulmuştur. Görüşülen Türkiyeli tekstil işçilerinin sadece yüzde 26’sı Suriyeli işçilere kalıcı çalışma izni verilmesine sıcak bakarken yüzde 71’i kalıcı çalışma iznine karşı çıkmaktadır. Suriyelilere kalıcı çalışma izni verilmesi konusunu da kadınların erkeklerden daha fazla onayladığı görülmektedir. Suriyelilere kalıcı çalışma izni verilmelidir diyen Türkiyeli erkeklerin tekstil işçisi oranı sadece yüzde 23 iken, kadın işçilerde bu oran yüzde 32’yi bulmaktadır. Bununla beraber her iki grupta büyük çoğunluğun (kadınların üçte ikisi ve erkek işçilerin dörtte üçü) Suriyelilere kalıcı çalışma izni verilmesini doğru bulmadığının altını da çizmek gerekir. Çalışma iznine ilişkin bu değerlendirmeler Türkiyeli tekstil işçilerinin kalıcı çalışma izni verilerek uzun dönemde Suriyeli işçilerin sektörde kalmasına çok yüksek oranda karşı çıktıklarını göstermektedir. Geçici çalışma iznine ilişkin daha ılımlı yaklaşımla birlikte düşünüldüğünde bu verilerden Türkiyeli işçilerin “misafirliğe evet ancak kalıcı çalışma izni ile eşit statüde çalışmaya hayır” dediklerini işaret etmektedir. Gazete haberlerine de dönem dönem yansıyan Suriyeli sığınmacılar ve yerli halk arasındaki gerilimler ve çok yaygın olmamakla birlikte İstanbul, Antep ve diğer güney illerinde kimi sendikalardan ve işçilerden gelen “Suriyeli işçiler nedeniyle Türkiyeliler işsiz kaldı” açıklamaları bu alanın Türkiye işçi sınıfı içerisinde bir bölünme ve işverenlerin istismarına açık bir alan yarattığını düşündürmektedir.

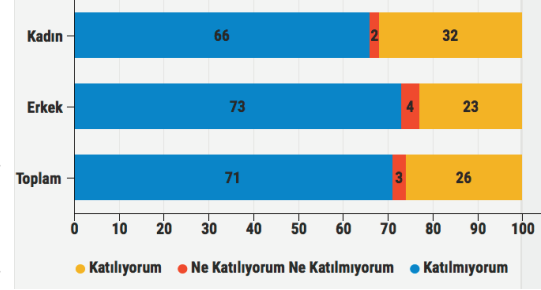
Oturma izni

Genel olarak görüşülen işçilerin Suriyeli sığınmacılar geçici oturma izni verilmesi konusuna, çalışma izniyle kıyaslanırsa daha açık oldukları görülmektedir. Çalışmaya katılan Türkiyeli tekstil işçilerinin yüzde 52’si Suriyelilere geçici oturma izni verilmesine sıcak baktığını ifade etmişken, bu hakkın verilmesine karşı çıkanların oranı yüzde 44’te kalmıştır. Suriyelilere geçici oturma izni hakkı verilmesine kadın işçilerin daha sıcak baktığı görülmektedir. Geçici oturma izni verilmesi gerektiğine katılan erkek işçilerin oranı yüzde 49 iken, kadın işçilerde bu oran yüzde 60’ı bulmaktadır. Diğer bir açıdan, erkek işçiler arasında bu hakkın verilmesine karşı görüş belirtenlerin oranı yüzde 48, kadın işçiler arasında ise yüzde 35’tir. Toplamda işçilerin yarısından fazlası Suriyelilere geçici oturma izni verilmesi gerektiğini savunurken, kadın işçiler erkek işçilere göre oturma izni konusuna daha sıcak bakmaktadır.

Grafik 99 “Suriyelilere Geçici Oturma İzni Verilmelidir %

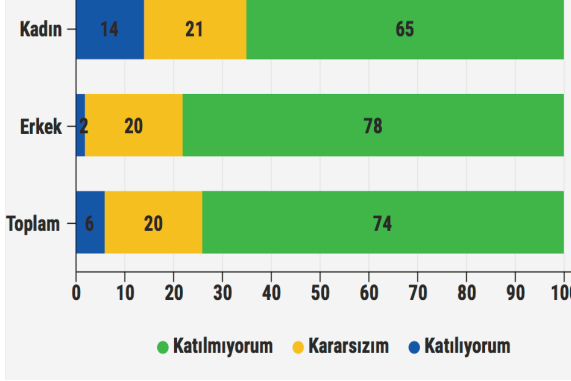

Grafik 98: “Suriyelilere Kalıcı Çalışma İzni Verilmelidir” %

Suriyelilere Vatandaşlık Hakkının Verilmesi

Grafik 100: “Suriyelilere TC Vatandaşlığı Verilmelidir” %

Araştırmaya katılan Türkiyeli tekstil işçilerinin yüzde 74’ü Suriyelilere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı verilmesine karşı çıkarken sadece yüzde 20’si vatandaşlık hakkına sıcak bakmaktadır. Toplumsal cinsiyetler bazında Suriyelilere vatandaşlık hakkı verilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı birbirine çok yakın iken, vatandaşlık hakkı verilmemesi gerektiği yönünde görüş beyan edenler arasındaki farklılık, kararsız kalanların oranından kaynaklanmaktadır. Görüşülen erkek işçilerin yüzde 2’lik kararsız oranına karşılık, kadın işçilerin yüzde 14’ü bu konuda kararsız kalmış ya da olumlu-olumsuz görüş bildir-

memiş; bu da vatandaşlık hakkı verilmesine karşı çıkan erkek ve kadın işçiler arasındaki makası açmaktadır.

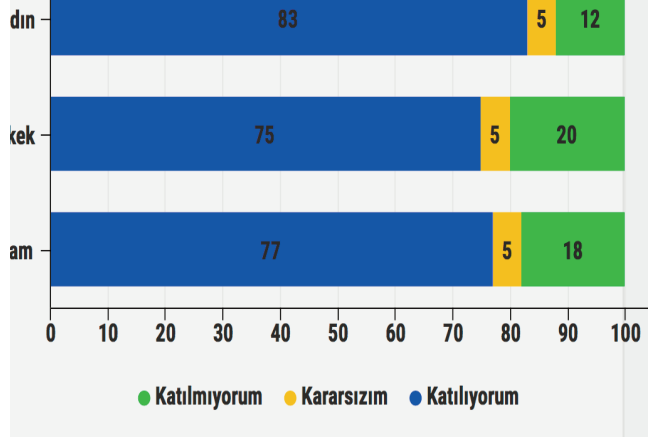
Eğitim Hakkı

Suriyeli sığınmacılara geçici/kalıcı çalışma izni, oturma izni ya da vatandaşlık verilmesi gibi konularda Türkiyeli işçiler genel olarak olumsuz tutum takınırken, Suriyeli çocukların eğitimi vb. temel hizmetlerin verilmesi konusunda işçilerin büyük çoğunluğu olumlu kanaat bildirmiştir. Suriyeli göçmen ailelerin çocuklarına eğitim hizmeti verilmesi gerektiğini savunan Türkiyeli işçilerin oranı yüzde 77 iken buna karşı çıkanların oranı yüzde 18’de kalmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların çocuklarına eğitim hizmeti verilmesi konusunda kadın ve erkek işçilerin yaklaşımları dikkat çekici biçimde farklıdır. Türkiyeli erkek işçilerin yüzde 74’ü Suriyeli sığınmacıların çocuklarına eğitim hizmetine olumlu bakarken yüzde 20’si karşı çıkmaktadır.

Türkiyeli kadın işçilerde Suriyeli çocuklara eğitim hizmeti verilmesine karşı çıkanların oranı sadece yüzde 12 iken, kadın işçilerin yaklaşık yüzde 83’ü eğitim hizmeti verilmesinden yanadır. Kadın işçilerin bu konuda erkek işçilere göre daha duyarlı olduğu görülmektedir.

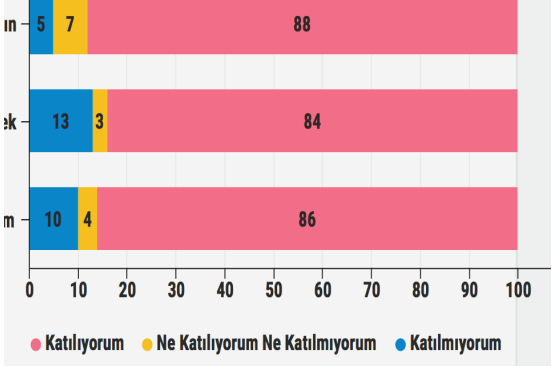
Grafik 101: “Suriyelilerin Çocuklarını Eğitim Hakkı Tanınmalıdır” (%)

Suriyelilerin Gönderilmesi

Çalışmaya katılan Türkiyeli tekstil işçilerinin yaklaşık yüzde 86’sı Suriyeli göçmenlerin sığınmacı olarak kalmaları ancak çatışma ortamının sona ermesi ile birlikte ülkelerine geri gönderilmeleri gerektiğini savunmaktadır. İşçilerin sadece yüzde 10’u bu konuda aksi görüş bildirmiştir. Suriyeli göçmenlerin savaş sonrası ülkelere gönderilmelerini savunanların oranı kadın işçilerde erkek işçilere göre yüzde 4 civarında daha yüksektir. Öte yandan savaş bittiğinde Suriyelilerin ülkelere gönderilmelerine karşı çıkan erkek işçilerin oranı, kadın işçilere göre yüzde 7 daha fazladır. Şu halde kadın işçilerin Suriyeli işgücü istihdamından daha fazla etkilenen grup olarak, bu istihdamın kalıcı olması kaygısını da daha fazla taşıdığı söylenebilir.

Grafik 102: “Savaş Bittiğinde Suriyeliler Ülkelerine Geri Gönderilmelidir” (%)

Suriyelilerin Dönme İhtimali

Türkiyeli işçilere savaşın ardından Suriyeli sığınmacıların ülkelere geri dönmeleri ile ilgili beklentileri sorulduğunda çalışanların sadece yüzde 17’si tamamının geri dönmesini beklediğini söylerken, yüzde 21’i yarıdan az kısmının, yüzde 62’si yarısı ya da daha fazlasının Türkiye’de kalacağını ifade etmektedir. Bunlardan yüzde 9’una göre savaş bitse dahi Suriyelilerin hiçbiri ülkesine dönmeyecektir. Genel olarak söylenebilir ki Türkiyeli işçilerin çok büyük bir çoğunluğu savaş bitse de Suriyeli sığınmacıların bir bölümünün ülkesine dönmeyeceği konusunda hemfikirdir; sadece Türkiye’ye gelen Suriyelilerin ne kadarlık bir kısmının kalacağı konusunda görüşler değişmektedir. Burada da işçilerin çoğunluğu Suriyeli sığınmacıların en az yarısının savaş bitiminde de Türkiye’de kalacağı yönünde görüş beyan etmektedir.

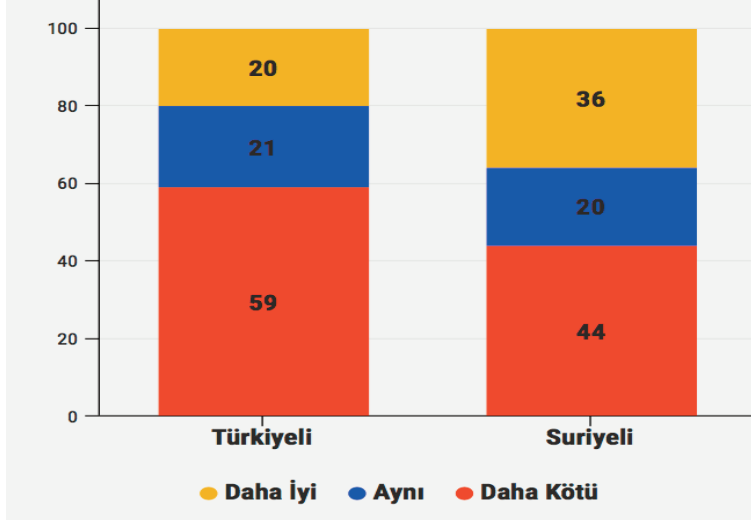
Tablo 15: “Savaş Bittikten Sonra Suriyelilerin Ülkelerine Dönmesi Konusunda Beklentinizi Hangi İfade Karşılıyor ?” (%)

	(%)
Tamamının geri dönmesini bekliyorum	17
Yarıdan az kısmının kalmasını bekliyorum	21
En az yarısının kalacağını düşünüyorum	27
Yarıdan fazlasının kalacağını düşünüyorum	26
Tamamının kalacağını düşünüyorum	9
Toplam	100

Genel Gelecek Beklentisi

Görüşülen işçilere, gelecek beklentilerini görmek üzere beş yıl sonrası için Suriye’nin durumunu ve kendi durumlarını nasıl gördükleri sorulmuştur. Her iki soruya verilen cevaplarda, Türkiyeli çalışanların Suriyelilere göre çok daha karamsar olması dikkat çekicidir. Beş yıl sonra

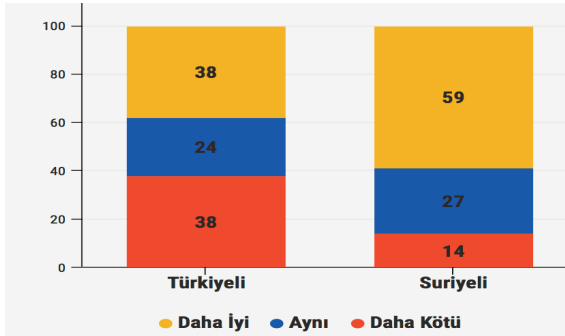
Grafik 103: Beş Yıl Sonra Suriye’nin Durumu Mevcut Duruma Kıyasla Nasıl Değişir ? (%)

Suriye’nin durumunun daha iyi olacağını düşünen Türkiyeli işçilerin oranı yüzde 20 iken Suriyeli işçilerin yüzde 36’sı bu konuda iyimserdir. Suriye’nin gelecekteki durumunu daha kötü gören Suriyeli işçilerin oranı yüzde 44’tür. Türkiyeli işçilerinse yaklaşık yüzde 60’ı Suriye’nin beş yıl sonraki durumunun daha kötü olacağını beklemektedir. İşçilerin gelecekte kendi durumlarını nasıl gördüğüne ilişkin soruda da Türkiyelilerin daha karamsar olduğu görülmektedir. Türkiyeli işçilerin yüzde 38’i beş yıl sonra kendi durumunun daha iyi olacağını düşünürken Suriye-

liler içerisinde bu oran yüzde 60’a yaklaşmaktadır. Türkiyeli işçilerin yüzde 38’i, Suriyeli işçilerinse yüzde 14’ü kendi durumunun daha kötüye gideceğine inanmaktadır. Her iki grupta işçilerin yaklaşık dörtte biri, durumunda önemli bir değişiklik olmayacağı düşüncesindedir.

Grafik 48: Beş Yıl Sonra Sizin Durumunuz Mevcut Duruma Kıyasla Nasıl Değişir ? (%)

Bu veriler, Suriyelilerin Türkiye’de çeşitli sosyal ve ekonomik haklardan yararlanmalarına dair sorulara Türkiyeli çalışanlardan gelen cevaplarla bir arada düşünüldüğünde, Türkiyeli emekçilerde gözlemlenen karışıklığı açıklamakta yardımcı olabilir. Türkiyeli işçiler, Suriye’de ve Türkiye’de kısa vadede istikrar görmedikleri gibi, Suriyeli sığınmacıların savaş bitse dahi ülkelerine dönmeyeceklerini de düşünmektedirler. Bu yüzden kalıcı çalışma izni, vatandaşlık hakkı gibi sığınmacıları iş piyasasına kendileriyle görel olarak eşit düzeyde eklemeyecek hukuki müdahalelere kuşkuyla bakmaktadır.

8. SONUÇ

Suriyeli sığınmacıların tekstil sektöründeki mevcudiyetlerini ve deneyimlerini ortaya koyan çalışmanın verilerinin de işaret ettiği üzere, Suriyeli sığınmacıların mevcut “geçici koruma” statüsü ve pratikleri ile Türkiye’deki yaşamlarını sağlıklı bir biçimde sürdürmeleri mümkün görünmemekte ve bu nedenle de toplumsal, ekonomik ve politik boyutları bütüncül bir biçimde ele alınarakı düzenlenmiş politikalara ihtiyaç duyulduğu açıkça görülmektedir.

Çalışma, genel bulguların da gösterdiği üzere, öngördüğü biçimde Suriyelilerin İstanbul ölçeğinde tekstil sektörüne ve bu sektördeki emek piyasasına önemli etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çalışma ile Suriyelilerin belirgin ölçüde istihdam olanağı buldukları önemli bir imalat sanayi iş kolundaki mevcudiyetlerini ve buna bağlı olarak ortaya çıkan etkileri değerlendirmek amacıyla kullanılabilecek bir veri setinin oluşturulmuş olduğunu söylemek mümkündür.

Bu noktada, çalışmanın bulgularından elde edilen bazı genel olguların altının çizilmesinde fayda bulunmaktadır. Araştırmanın da ortaya koyduğu gibi İstanbul ölçeğinde tekstil sektörü hali hazırda bir yabancı işçi nüfusunu içinde barındırırken, Suriyeliler de önemli ölçüde bu sektöre giriş yapmışlardır. Türkiye’deki tekstil sektörünün küresel üretim zinciri içindeki yeri ile birlikte düşünüldüğünde, sektörün mevcut yapısının ucuz işgücüne ve güvencesiz istihdam biçimine eğilimi Suriyelilerin sektöre katılımını kolaylaştırıcı etkide bulunmuştur. Hem sigortalı olma oranları hem de 60 saati aşan çalışma süreleriyle çalışmanın verileri sektördeki ağır ve güvencesiz çalışma şartlarını açık biçimde göstermektedir. Suriyelilerin emek piyasasına girişinin, Türkiyeli işçilerde ücretleri aşağıya çeken bir faktör olarak algılandığını ortaya koymakla birlikte, çalışma Suriyeli işçilerin sektördeki istihdamlarının ücretlerinin düşüşüne neden olduğu yönünde bir değerlendirme yapılmasına ilişkin bir veri içermemektedir. Suriyeli sığınmacılarla ilgili hazırlanan farklı raporlar da, (ORSAM 2015; İçduygu 2015; Erdoğan 2014) Suriyelilerin dibe doğru ücret yarısını arttırdıkları ve ücretleri düşürdükleri, bununla birlikte Türkiyeli işsizliğini de arttırdıkları yönünde kuvvetli bir inancın varlığına işaret etmektedir. Çalışmanın bulguları da Türkiyeli işçilerde, sektördeki işverenlerin Suriyeli işçilerden ucuz emek gücü olarak faydalandıkları görüşünün yaygın olduğunu ve bunun da Türkiyeli işçilerin iş bulmalarını güçleştirdiği görüşünü arttırdığına işaret etmektedir. Saha çalışmasının yapılması sırasında işverenlerle yapılan görüşmelerde, işverenler tarafından Suriyelilerin emek gücüne katılığı ile tekstil sektöründe artık Türkiyelilerin yapmak istemediği işleri yaptıkları ve böylece gittikçe sıkışan sektörün biraz daha ayakta kalmasında etkili oldukları görüşü ortaya konmuştur. Buna benzer bir sav ORSAM (2015) raporunda, Suriyelilerin, Türkiyeli işçilerin çalışmak istemediği işlerde (mevsimlik tarım işi, inşaat gibi) çalıştığı şeklinde ifade edilmektedir. Ancak aşağıda değinilen ücret farkları göz önüne alındığında Suriyeli sığınmacıların sektöre dahil olması ile belli bir oranda Türkiyeli işçiyi sektörün dışına ittiği düşünülebilir. Bu nedenle bu alanda yapılacak bir araştırma önemli görünmektedir.

Öte yandan, ücretler açısından Türkiyeli ve Suriyeliler arasında belirgin bir ücret farkından söz etmek mümkündür. Türkiyeli erkekler sektördeki en yüksek ücret ortalamasına sahip grubu oluştururken, Türkiyeli kadınları Suriyeli erkekler izlemektedir. Suriyeli kadınların ücret ortalamasının, Türkiyeli erkeklerin ücret ortalamasına ve hatta genel ortalamaya kıyasla çok düşük olduğu göze çarpmaktadır. Bu açıdan, ücretler söz konusu olduğunda işverenlerin etnik ayrımcılığa ve cinsiyet ayrımcılığına yaslandıkları söylenebilir. Öte yandan, Türkiyeli kadın ve erkeklerin ücret skalasındaki yerleri ile Suriyeli işçilerin sektörde istihdamlarının etkileri ile ilgili algıları arasında bir ilişkinin varlığını sorgulamak önemli görünmektedir. Örneğin, eldeki veriler, Suriyelilerin gelişi ile Türkiyeli işçilerin tekstil sektöründe daha zor iş bulduklarına yönelik görüşün Türkiyeli kadınlarda Türkiyeli erkeklere göre daha yaygın olduğunu göstermektedir. Suriyeli işçilerin ücretlerdeki ayrımcılığın önemli ölçüde farkında oldukları da tespit edilmiştir. Bu anlamda, Suriyelilerin hayatlarını devam ettirme zorunluluklarının sektörün ucuz işgücü eğilimine boyun eğmelerine neden olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Ancak bu durumu, Suriyeli işçilerin failliklerini yok sayan bir perspektifle okumak yanlış olacaktır. Suriyeli sığınmacılar hem çalışma hayatına hem de yerleştikleri bölgelerdeki toplumsal yaşama uzun zamandır katılmaktadırlar. Sektördeki ağır ve güvencesiz çalışma koşullarına karşılık, iş değiştirme konusunda çok hızlı davrandıkları, görece daha iyi koşullarda bir işe karşılık mevcut işlerini hemen terk ettikleri söylenmektedir. Bu durum en azından erkekler arasında ücret farkının azalması yönünde bir etkide bulunmuştur. Öte yandan, Suriyeli işçiler sektördeki iş bulma şanslarında düşük ücrete çalışmanın yanında üretkenliklerinin de etkili olduğunu düşünmektedir.

Suriyeli işçilerin eğitim düzeylerinin ortalaması, Türkiyeli işçilere göre daha yüksek görünmektedir. Geçmişte yaptıkları meslekler ve eğitim düzeyleri Suriyeli işçilerin azımsanmayacak bir bölümü için göç ile birlikte mesleki olarak aşağıya doğru gittiklerini göstermektedir. Suriye’deki mesleği eczacılık, öğretmenlik gibi vasıfları olup burada tekstil sektörüne giren işçilerin varlığıyla birlikte Suriyeli işçilerin yarısına yakını da Suriye’de de benzer bir iş yaptıklarını ifade etmişlerdir. Suriyeli işçiler içinde, tekstil sektörü içinde iş bulmalarında dil bilmemenin iş bulmayı zorlaştırdığını düşünenlerin oranı, verilere göre düşüktür. Ancak algılarının aksine eğitim, deneyim vasıf gibi faktörler kontrol edildiğinde dil bilmenin ücretleri olumlu yönde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Suriyeli işçilerin önemli bir bölümünün Türkiye’deki yaşamları esnasında sağlık ve eğitim gibi kamu hizmetlerinden ücretsiz faydalanmalarını sağlayacak olan kimliklerden yoksun oldukları tespit edilmiştir. Türkiye’ye pasaportları ile birlikte geçiş yapan Suriyeliler Yabancılar Şube Müdürlüklerinde (Yabancılar Polisi) kayıt yaptırabilmektedirler. Pasaportsuz ve düzensiz giriş yapan Suriyeliler için başta Şanlıurfa ve Gaziantep’teki Koordinasyon Merkezleri kayıt işlemini gerçekleştirmekteyken, sonrasında İl Emniyet Müdürlüklerine gönderilen genelge ile Yabancılar Polisi tarafından kayıt işlemleri de yapılmaya başlanmıştır (UNHCR 2013). Kimliklerin özellikle polis merkezlerinde dağıtılıyor olması caydırıcı bir unsur olmakta, aynı zamanda kimliğin edinilmesinde karşılaşılan tercüman eksikliğinden kaynaklı dil sorunu ve bürokratik sürecin zorluğu nedeniyle birçok

Suriyelinin kimlik için birkaç kez teşebbüs ettikten sonra bundan vazgeçtikleri görülmektedir. Bu bağlamda acil durumlarda ya da doğum gibi hizmetlerden faydalanma imkânına rağmen genel olarak sağlık hizmetlerinden ve ilaca erişimden yoksun kalmaktadırlar. Kayıtlı Suriyeliler, birinci ve ikinci derece sağlık hizmetlerinden (hem koruyucu hem de tedavi edici sağlık hizmetleri) faydalanma hakkına sahip olmaktadır. Ancak hastaneler ve sağlık ocaklarında Arapça bilen personel bulunmadığından numara alma ve muayene olma gibi hizmetlerden faydalanamadıkları ve bu gibi kamu kuruluşlarında kötü muamele ile karşılaşabildikleri gözlemlenmiştir. Eğitim hakkı konusunda da, eğitim yaşına gelmiş ve Türkçe konuşabilmekte olan Suriyeli çocukların bile eğitim sistemine dahil edilmesinde ciddi sıkıntıların bulunduğu gözlemlenmiştir. Çalışmanın verileri 6-18 yaş arasındakilerin okula devam oranları konusunda farklı raporlardan (ORSAM 2015) biraz daha yüksek oranlar sunsa da (%25’e karşılık %10) çoğunluğun eğitim hayatlarına devam edemediği açıktır. Türkiye’deki İşverenlerin temsil edildiği raporda (Erdoğan ve Ünver 2015) eğitim konusunda Suriyeli çocukların geleceği perspektifinden değil, sermayenin sektörel ve bölgesel iş analizinin sonuçlarına uygun bir mesleki eğitim programı önerilmektedir. Buna karşılık Suriyelilerin eğitim sistemine dahil olmasının önemi basit bir sermayenin kısa vadeli işgücü talebine endeksli değil, savaş travması ile hayata başlamış bir kuşağın güvenli gelecek ve istihdam seçeneklerinin imkânı açısından ele alınmalıdır.

Bir başka önemli bulgu Suriyelilerin önemli bir çoğunluğunun üçüncü bir ülkeye göç etme arzusunda olmadıklarıdır. Araştırmaya katılan Suriyeli işçilerin çoğunluğu, ülkelerinin geleceği ve çatışma ortamının sona ermesi konusunda farklı beklentilere sahip olsalar da, ülkelerine geri dönme arzusundadırlar. Bu açıdan istihdam içindeki Suriyelilerin Avrupa’ya ya da bir başka ülkeye göç etme arzularının öne sürüldüğü kadar yüksek olmadığı, Türkiye’deki yaşam koşullarının iyileştirilmesi mümkün olursa en azından Suriye’deki mevcut durumun değişmesine kadar Türkiye’de barınmaya devam etmek istedikleri anlaşılmaktadır. Suriyeli kadınlarda başka bir ülkeye göç etme sorusuna hayır yanıtı verenlerin oranı Suriyeli erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durum istihdam içindeki Suriyeli kadınların -ücretler bakımından en dezavantajlı grup olmalarına rağmen- aileleri ile birlikte İstanbul’da yeni bir düzen kurmalarının sonucu olarak , belirsizlik ve risklere karşı hayatlarını kurma iradelerinin ve arzularının daha yüksek olduğunu düşündürmektedir.

Türkiyeli işçiler tarafından, Suriyelilerin emek piyasasına girişlerinin ücretleri aşağıya çeken ve Türkiyeli işsizliğini arttıran bir unsur olarak algılanması, Suriyelilere yönelik politikalara ve Suriyelilerin faydalanabileceği haklara dair Türkiyeli işçilerin görüşlerini etkilemektedir. Bu bağlamda, Türkiyeli işçiler Suriyelilere çatışma süresince geçici çalışma izni verilmesi ve sağlık gibi kamu hizmetlerinden faydalanmaları gibi temel bazı hakların sağlanması yönünde fikir belirtmekte ve fakat kalıcı çalışma izni ve vatandaşlık gibi hakların verilmesine büyük ölçüde karşı çıkmaktadırlar. Aynı zamanda, Suriye’deki çatışma ortamının sona ermesinin hemen ardından Suriyelilerin ülkelerine geri gönderilmeleri gerektiği yönünde fikir beyan etmektedirler. Çalışmada görüşülen Türkiyelilerin hem iş yerlerinde hem de yaşadıkları mahallelerde Suriyelilerle karşılaştıkları ve ilişki kurdukları

düşünüldüğünde, Suriyelilere vatandaşlık verilmesine duyulan karışıklık oranının, farklı raporlardaki (Erdoğan ve Ünver 2015) orandan görece düşük çıkması (%84,5’a karşılık %77) da önemsenmesi gereken bir olgudur. Bu durum birlikte çalışma tecrübesinin önyargıların ve korkuların azalmasında etkili olduğuna işaret etmektedir.

Türkiyelilerin Suriyelilere yönelik önyargılarını besleyen temel konulardan biri de konut kirasındaki artışlardır. Mülk edinme ihtimalleri çok düşük olan tekstil sektörü işçileri, kira artışlarından doğrudan etkilenmekte, Suriyelilerin gelişi ile ücretleri düşmese bile, kira harcamalarının artmasıyla yoksullaşmaktadırlar. Bu konu ile ilgili Türkiyelilerin tepkileri farklı raporlarda sıkça karşımıza çıkmaktadır (ORSAM 2014, ORSAM 2015, Erdoğan 2014, BIAMER 2014). Benzer şekilde, saha çalışmasının verilerinde, Türkiyeli işçilerin Suriyelilerden genel olarak kiralari arttırdıkları yönünde şikâyetle bulundukları gözlemlenmiştir. Bu durumun ise Suriyelilere karşı düşmanca olmasa da ötekileştirici bir algının oluşmasında etkili olduğu bulgulara da görülebilmektedir. Aynı zamanda Türkiyeli işçiler Suriyelilerin ekonomiye genel olarak olumsuz bir etkide bulunduklarını düşünmektedirler. Türkiyeli işçiler çoğunlukla Suriyelilere yardım ettiklerini iddia etmekten Suriyeliler ile birlikte komşuluk ilişkileri geliştirmekten çekinmektedirler.

İşyerindeki ilişkiler açısından Türkiyeli ve Suriyeli işçilerin önemli ölçüde ayrıştıkları gözlemlenmemiştir. İş yerinde yaşanan olumsuz deneyimler sorusuna, Türkiyeli erkek işçiler en yüksek oranda olumlu yanıt veren grubu oluşturmaktadır. Suriyeli işçilerin büyük bir bölümü Türkiyeli işçiler gibi fiziksel ya da psikolojik şiddet görmediklerini belirtmektedirler. Bununla beraber Suriyeli işçilerin yarıya yakını iş yerinde ayrımcılığa uğradıklarını belirtmiştir. Suriyeli kadınlar iş yerinde karşılaştıkları olumsuz deneyimleri ifade etme konusunda en çekimser grubu oluşturmaktadır. Bu durumun yorumlanmasında, sorunun formüle edilmesindeki metodolojik hatalarla birlikte, özellikle Türkiyeli erkek işçilerin sektörde daha uzun bir süredir yer almaları ve bu nedenle olumsuz deneyimle karşılaşma ihtimallerinin daha yüksek olduğu ve aynı zamanda bunu ifade etme konusundaki cüretlerinin daha yüksek olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu genel bulgular değerlendirildiğinde Suriyeli tekstil işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarında iyileşme sağlanabilmesi için bir dizi kalıcı önlemin alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Öncelikle Suriyeli göçmenlerin büyük bir bölümünün uzun bir süredir Türkiye’de yaşadıkları ve ülkedeki savaş ve çatışma durumunun ne zaman sona ereceğinin belirsiz olduğu gerçeği göz önünde bulundurularak Suriyeli göçmenlerin uzun dönemde toplumsal entegrasyonunu sağlamaya yönelik kamu politikalarının oluşturulması gerekmektedir. Kamu politikaları açısından, Suriyeli göçmenlerin tüm hukuki yetersizliklere karşı önemli ölçüde mevcut emek piyasasına dahil olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalı, özellikle bu çalışma koşullarının iyileştirilmesi için sektördeki kural-sızlığı ortadan kaldıracak adımlar atılması gerekmektedir. Suriyeli işçilerin sayısındaki artış ile birlikte sektördeki 12 yaş altındaki çocuk emeğinin sömürsünün de artmaya başladığı göz önüne alınarak, ilk ve orta eğitim çağındaki çocukların çalışmasının önlenmesi ve mevcut eğitim sistemine entegre edilmelerinin sağlanması önem arz etmektedir.

Göçmenlerin geçici kimlik sahibi olma oranlarının arttırılması gerektiği açıktır. Bu açıdan bu görevi yerine getiren Yabancılar Polisi dışında yetkin Koordinasyon merkezlerinin sayısının artması ve bu görevi yerine getiren personelin özel bir eğitimden geçirilerek denetim mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahalle ve ilçelerde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün ofisler açarak kimlik verme ve bilgilendirme görevini yerine getirmesi değerlendirilmelidir.

Özellikle Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetinden faydalanabilmeleri için yoğun yaşadıkları bölgelerdeki sağlık kuruluşlarında mümkünse Suriyeli veya Arapça bilen kişilerin istihdam edilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde bu kuruluşlardaki personelin eğitimden geçirilmesi ve bilgilendirilmesi, kötü muamelede bulunan görevlilerin tespit edilerek müeyyideye tabii tutulması gerekmektedir. Suriyelilerin çeşitli haklardan faydalanma konusunda yaşadığı temel sıkıntılardan biri olan tercüman eksikliği, Arapça, Kürtçe bilgilendirme kitapçıklarının eksikliği de gündeme getirilmelidir. Kamu hizmetlerinden faydalanma hususunda yaşanan sıkıntılarla birlikte, Suriyeliler yaşadıkları olumsuz deneyimleri (fiziksel şiddet, çalıştığı halde ücret alamama gibi durumlarda) Emniyet güçlerine taşımak konusunda, tercüman ücretini karşılayamama ve sınır dışı edilme korkusu nedeniyle çekindikleri göz önünde bulundurularak, Suriyelilerin haklarını koruyacak geniş tedbirler alınmalıdır.

Araştırma boyunca ortaya konulan bütün veriler ve göze çarpan kamu politikası eksiklikleri ile birlikte Suriyeli işçilerin kitlesel bir biçimde işçi sınıfına dahil olması aynı zamanda çalışma hayatının en önemli aktörlerinden birisi olan ve hali hazırda pek çok zorlukla baş etmeye çabalayan sendikalara da yeni sorumluluklar yüklemektedir. Misafirlikten kayıtdışı ve düşük ücretlerle çalıştırılan “modern köle”lere dönüştürülen Suriyeli göçmenlerin sosyal haklarını elde etmeleri ve yüz yüze geldikleri sorunları aşmasında sendikalar dışında başvurabilecekleri bir kanal görünmemektedir. Bu alandaki eksiklerin ve ihtiyaçların tespiti de hem sendikaların hem de bu alanda bilgi üretmeyi kendine dert edinen araştırmacıların önünde uzun süre ertelenemeyecek bir alan olarak durmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akram, S. M., and Rempel, T. (2004). ‘Temporary Protection as an Instrument for Implementing the Right of Return for Palestinian Refugees’, *Boston University International Law Journal*, Vol. 22:1, pp. 2-161.
- Antón José-Ignacio, Muñoz de Bustillo, R. and Carrera, M. (2010). ‘From guests to hosts: Immigrant-native wage differentials in Spain’, *International Journal of Manpower*, 31(6), pp. 645–659. doi: 10.1108/01437721011073355.
- Azevedo, J. P., Yang, J. S., & Inan, O. K. (2016). What are the impacts of Syrian refugees on host community welfare in Turkey? a subnational poverty analysis. A Subnational Poverty Analysis (January 28, 2016). World Bank Policy Research Working Paper, (7542).
- Balkan, B., Tumen, S. (2016). ‘Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey’, Central Bank of Republic of Turkey, Ankara.
- Beinin, J. (2005). ‘Political Islam and the new Global Economy: The Political Economy of an Egyptian Social Movement’, *The New Centennial Review*, pp. 111-139.
- Beinin, J. (2009). ‘Neo-liberal Structural Adjustment, Political Demobilization and Neo-authoritarianism in Egypt, in Laura Guazzone and Daniela Pioppi (eds) *The Arab State and Neo-liberal Globalization: Restructuring of State Power in the Middle East*, Ithaca Press, Reading, pp. 19-46.
- BİAMER. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştay Raporu. Mersin.
- Binder, S. (2015). ‘Syrian Refugees and the Right to Work: Developing Temporary Protection in Turkey’, *Boston University International Law Journal*, Vol. 33 PP. 223-249.
- Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2015). Sektörel Raporlar ve Analizler Serisi, 2015/2.
- Cakmak, O. (2005). Açıklanmış Karşılaştırmalı .stünlükler ve Rekabet Gücü: Türkiye ve Tekstil Hazır Giyim Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama [Explained comparative and competitive advantage: An application on Turkish textile and apparel industry]. *Journal of Ege Academic Outlook*, 5, 65–76.
- Carpenter, T. G. (2013). ‘Tangled Web: The Syrian Civil War And Its Implications’, *Mediterranean Quarterly*, 24:1, pp. 1-11.
- Carnevale, A.P., Fry, R.A. and Lowell, B.L. (2001). ‘Understanding, speaking, reading, writing, and earnings in the immigrant labor market’, *American Economic Review*, 91(2), pp. 159–163. doi: 10.1257/aer.91.2.159.
- Catusse, M. (2009). ‘Morocco’s Political Economy: Ambiguous Privatization and the Emerging Social Question’, in Laura Guazzone and Daniela Pioppi (eds) *The Arab State and Neo-liberal Globalization: Restructuring of State Power in the Middle East*, Ithaca Press, Reading, pp. 185-216.
- Campante, F. R., Chor, D. (2012). ‘Why was the Arab World Poised for Revolution? Schooling, Economic Opportunities, and Arab Spring’, *The Journal of American Economic Perspectives*, Vol. 26, No. 2 (Spring), pp. 167-187.
- Ceritoglu, Evren & Gurcihan Yunculer, H. Burcu & Torun, Huzeyfe & Tumen, Semih, (2015). "The Impact of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi- Experimental Design," MPRA Paper 61503, University Library of Munich, Germany.
- Crisp, J. (2003). ‘No Solution in sight: the problem of protracted refugee situation in Africa’, Working Paper

No.75, New Issues in Refugee Research, pp. 1-38.

Constant, A. and Massey, D.S. (2005). ‘Labor market segmentation and the earnings of German Guestworkers’, *Population Research and Policy Review*, 24(5), pp. 489–512. doi: 10.1007/s11113-005- 4675-z.

Culpan, R. & Ekin, C. (2009). “A strategic analysis of Turkish firms in the apparel industry”. *International Journal of Globalization and Small Business*, 3, 160–181.

Dadush, U., & Niebuhr, M. (2016). The Economic Impact of Forced Migration. OCP. Research Paper.

Del Carpio, Ximena V. and Wagner, Mathis C., The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market (2015). World Bank Policy Research Working Paper No. 7402.

Demir, M. H. & Ince, M. (2007). “Comparative advantage and competitiveness: Case of Turkey”. *Review of Social, Economic and Business Studies*, 5, 149–171.

Dermaux, J. M. (2015). Networks at Work-Syrians integrating in Istanbul. Master Thesis.

Durieux, J., and McAdam, J. (2004). ‘Non-Refoulment through Time: The Case for a Derogation Clause to the Refugee Convention in Mass Influx Emergencies’, *International Journal of Refugee Law*, Vol. 16 No.1 pp. 4-24.

Dustmann, C. and Soest, A.V. (2002). ‘Language and the earnings of immigrants’, *Industrial and Labor Relations Review*, 55(3), p. 473. doi: 10.2307/2696052.

Edwards, A. (2012). ‘Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention’, *Melbourne Journal of International Law*, Vol. 13, pp. 1-41.

Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015). Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konfederasyonu(TİSK) Yayınları, Yayın no:353, Kasım 2015 Konusundaki Görüş Beklentisi ve Önerileri, Türkiye İşveren Sendikaları.

Erdoğan M. (2014). “Perceptions of Syrians in Turkey”, *Insight Turkey*, Vol. 16 No. 4, pp. 65-75

Erdoğan, M. (2014). “Syrians in Turkey: Social Acceptance and Integration Research”, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.

Evcimen, G. Kaytaz, M. M.Çınar (1991). “Subcontracting, Growth and Capital Accumulation in Small- Scale Firms in the Textile Industry in Turkey, *The Journal of Development Studies*, Vol.28, No.1, pp.130-149.

Fitzpatrick, J. (2000). ‘Temporary Protection of Refugees: Elements of a Formalised Regime’, *American Journal of International Law*, Vol. 94, No. 2 (Apr., 2000), pp. 279-306.

Frantz, E. (2003). Report on the Situation of Refugees in Turkey: Findings of a Five-week Exploratory Study December 2002–January 2003. Forced Migration and Refugee Studies. American University of Cairo.

Genç D., Özdemirkıran, M. (2015). “Local Perceptions on Syrian Migration to Turkey: A case study of Istanbul Neighborhoods”, *Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings*, London: Transnational Press.

Guazzone, L., Pioppi, D. (2009). ‘Interpreting Change in the Arab World’, in Laura Guazzone and Daniela Pioppi (eds) *The Arab State and Neo-liberal Globalization: Restructuring of State Power in the Middle East*, Ithaca Press, Reading, pp. 1-15.

Hinnebusch, R. (2012). ‘Syria: from ‘authoritarian upgrading’ to revolution?, *International Affairs*, 88:1, pp. 95-113.

- Hıdır, A. (2015). Suriyeli Göçmenlerin Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 125-142.
- Hall, M. and Farkas, G. (2008). ‘Does human capital raise earnings for immigrants in the low-skill labor market?’, *Demography*, 45(3), pp. 619–639. doi: 10.1353/dem.0.0018.
- İçduygu, A. (2015). *Syrian Refugees in Turkey: The Long Road Ahead*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- International Committee of Red Cross (2015). *Annual Report Volume I*, Geneva. ILO. (2015). *The ILO Response to the Syrian Refugee Crisis*.
- İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri, Yıllar İtibariyle Tekstil ve Konfeksiyon İhracatının Türkiye Toplam İhracatındaki Payı (1990-2007)
- Karabağ, S.F. Lau M.C.K. Suvankulov, F. (2014). “Determinants of Firm Competitiveness: case of the Turkish textile and apparel industry”, *The Journal of the Textile Institute*, Vol: 115, No. 1, pp:1-11.
- Kaytaç, M. (1994). “Subcontracting Practice in the Turkish Textile and Metal-working Industries” in *Recent Industrialization Experience of Turkey in a Global Context*, ed. by Fikret Şenses. Greenwood Press: London.
- Koç, M. Görücü, İ, Akbıyık, N. (2015). “Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam problemleri”, *Birey ve Toplum*, Cilt:5, Sayı:9, ss. 63-93.
- Kim, J. (2011). ‘Education, English language proficiency, and earnings of male immigrants in the U.S. Labor market’, *Journal of Business & Economics Research (JBER)*, 1(3). doi: 10.19030/jber.v1i3.2981.
- Kossoudji, S.A. (1988). ‘English language ability and the labor market opportunities of Hispanic and east Asian immigrant men’, *Journal of Labor Economics*, 6(2), pp. 205–228. doi: 10.1086/298181.
- Koç, Y. (2001). *Taşeronluk ve Fason Üretim: Sorunlar ve Çözümler*, Ankara: Türk-İş Eğitim Yayınları, No: 61.
- Krahn, H., Derwing, T., Mulder, M. and Wilkinson, L. (2000). ‘Educated and underemployed: Refugee integration into the Canadian labour market’, *Journal of International Migration and Integration / Revue de l’integration et de la migration internationale*, 1(1), pp. 59–84. doi: 10.1007/s12134-000-1008-2.
- Lang, Günter (2000). *Native-immigrant wage differentials in Germany: Assimilation, discrimination, or human capital?*, *Volkswirtschaftliche Diskussionsreihe*, Institut für Volkswirtschaftslehre der Universität Augsburg, No. 197
- Lazarev, E., & Sharma, K. (2015). *Brother or Burden: An Experiment on Reducing Prejudice Toward Syrian Refugees in Turkey*. *Political Science Research and Methods*, 1-19.
- Lordoğlu, K ve Aslan, M. (2015). *Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014*, *Göç Dergisi* Cilt: 2, Sayı: 2, Ekim 2015, s. 249 –267
- Malik, A., Awadallah B. (2011). ‘The economics of the Arab Spring’, *CSAAE Working Paper WPS/2011-23* pp. 1-32.
- Mamgain, V. (2003). ‘Off the boat, now off to work: Refugees in the labour market in Portland, Maine’, *Journal of Refugee Studies*, 16(2), pp. 113–146. doi: 10.1093/jrs/16.2.113.
- OECD ‘NUP rates by place of birth and sex’,

https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG_NUP_RATES_GENDER

ORSAM. (2014). Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler. No.189. Ankara.

ORSAM.(2015). Effects of Syrian Refugees on Turkey. No.195. Ankara.

Özkarslı, F. (2015). Mardin’de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 175-192.

Pereira Valarini, P. F. (2015). Time to Restart: The experience of Syrian refugees in establishing a business in Istanbul. Master Thesis.

Poston, D.L. (1994). ‘Patterns of economic attainment of foreign-born male workers in the United States’, International Migration Review, 28(3), p. 478. doi: 10.2307/2546817.

Rittersberger-Tılıç, H. (2015). ‘Managing’ Irregular Labor Migrants in Turkey. Göç Araştırmaları Dergisi. Vol: 1(1). pp.80-107.

Ruys, T. (2014). ‘Of Arms, Funding and “Non-lethal Assistance”-Issues Surrounding Third-State Intervention in the Syrian Civil War’, Chinese Journal of International Law, jmu003, pp. 13-53

Smorenburg, T. (2016). Challenging the refugee Gap-Labour Market Integration and Occupational Mobility among Syrian Refugees in Istanbul. Master Thesis.

Suğur N.& Suğur, S. (2005). “Gender and Work in Turkey: Case Study on Women Workers in the textile industry in Bursa”, Middle Eastern Studies, Vol:41, No:2, pp. 269-279

Şenses, N. (2015). Rethinking Migration in the Context of Precarity: The Case of Turkey. Critical Sociology, p.1-13.

Taplin, I.M. (1996). “Rethinking Flexibility: The Case of the Apparel Industry”, Review of Social Economy, Vol:54, No: 2, pp. 1991-220.

Taymaz, E. (2002). Competitiveness of the Turkish textile and clothing industries,

Tokatlı, N. Kızılgün, Ö. (2004). “Upgrading in the Global Clothing Industry: Mavi Jeans and the Transformation of a Turkish Firm from Full-Packae to Brand-Name Manufacturing and Retailing”, Economic Geography, Vol:80, No:3, pp. 221-240

Toksoz, G., Erdogdu, S., & Kaska, S. (2012). Irregular labour migration in Turkey and situation of migrant workers in the labour market. International Organization for Migration (IOM): Turkey.

Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası, Tekstil ve Hazırgiyim Sanayinin Türk Ekonomisindeki Yeri

Turgut, S. R. (2015). The Influences Of Syrian Refugees On The Cities Of Turkey: Gaziantep Case. WIT Transactions on Ecology and the Environment, 193, 691-698.

Turner, L. (2015). ‘Explaining the (non-)encampment of Syrian refugees: Security, class and the labour market in Lebanon and Jordan’, Mediterranean Politics, 20(3), pp. 386–404. doi: 10.1080/13629395.2015.1078125

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (2016). TİSK İşgücü Piyasası Bülteni – Ocak 2016. UNHRC (2011). ‘The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol’,Geneve.

UNHCR. (2015). <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c1d.html>.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>)

Yaylacı, F.G. Karakuş, M. (2015). “Perceptions and newspaper coverage of Syrian refugees in Turkey”, Migration Letters, Vol:12, No: 3, pp. 238-250.

Yörük, E. (2009). “Labor Discipline in the Informal Economy: The Semi-formal Professional Code of Istanbul’s Apparel urban Factory”, Berkeley Journal of Sociology, Vol: 53, pp.27-61.

Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’de Emek Piyasasına Dahil Olma Süreçleri ve Etkileri

Bu çalışmada, Suriye'deki iç savaş sonrası ülkemize göç ederek geçici korunma statüsünde yaşamakta olan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarının İstanbul ölçeğinde tekstil işkolu kapsamında işgücü/emek piyasasına dâhil olma süreçleri, iş bulma kanalları, ücretleri ve çalışma deneyimleri değerlendirilmektedir.

Suriye'deki çatışma ortamının 2012'den itibaren yoğunlaşması ile ülkemizdeki Suriyeli sığınmacı nüfusu 2,7 milyona ulaşmışken bu nüfusun beşte birinden fazlası İstanbul ilinde bulunmaktadır. Bu bağlamda, ülkemizde bulunan çalışma çağındaki Suriyeli bireylerin farklı sektörlerde emek piyasasına katılarak önemli bir etki yarattıklarını tahmin etmek mümkündür.

Çalışmada İstanbul'un tekstil sektörünün en yoğun olduğu ilçelerde Türkiyeli ve Suriyeli 600 işçi ile anket yapılmıştır. Anket uygulamasıyla adı geçen ölçek ve işkolunda Suriyeli işçilerin emek piyasasına katılmasının etkilerini aydınlatacak bir veri setinin oluşturulması sağlanmıştır. Bu çalışma ile elde edilen bulgular sayesinde, Suriyeli işçilerin İstanbul ölçeğindeki tekstil işkolunu kapsayan emek piyasasına olan etkilerine dair geniş çerçeveli bir analiz yapılması mümkün olacaktır.

DİSK **Birleşik Metal-İş**

Bostancı Mahallesi E 80 Yanyol Cd. No: 2 34744 Kadıköy/İSTANBUL

Tel.: 0216 380 8590 Faks.: 0216 410 6626

<http://birlesikmetal.org>

bilgi@birlesikmetal.org